

Vila i träd

– Sambandet mellan gravträd och människors miljöengagemang och attityd till växtlighet

Rest in trees- The connection between grave trees and pro-environmental behaviour and attitude towards vegetation

Klara Kristensson

Självständigt arbete • 30 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Landskapsarkitektprogrammet

Alnarp 2022

Vila i träd

Sambandet mellan gravträd och människors miljöengagemang och attityd till växtlighet

Rest in trees

The connection between grave trees and pro-environmental behaviour and attitude towards vegetation

Klara Kristensson

Handledare:	Kristin Wegren, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator:	Karl Lövré, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Bitr. examinator:	Caroline Dahl, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Omfattning:	30 hp
Nivå och fördjupning:	A2E
Kurstitel:	Independent Project in Landscape Architecture
Kurskod:	EX0846
Program:	Landskapsarkitektprogrammet
Kursansvarig inst.:	Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Utgivningsort:	Alnarp
Utgivningsår:	2022
Omslagsbild:	Illustration av Klara Kristensson
Nyckelord:	gravträd, antropomorfism, växtblindhet, miljöengagemang, gravskick, kyrkogård

Sveriges lantbruksuniversitet Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap. Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbar

Sammanfattning

Idag står vi inför det brådskande hotet om en omfattande massutrotning av både växter och djur. Så många som hälften av världens växtarter kvalificeras som hotade till utrotning inom de närmsta decennierna. För att påverka och motverka växtutrotningen är det viktigt att öka miljöengagemanget bland människor då det finns betydande bevis på att det mänskliga perspektivet och tycket för arter har direkta konsekvenser för dess bevarande och överlevnad.

I arbetet undersöks hur begravningsplatser med gravträd kan påverka människors syn på och attityd till vegetation och om det i förlängningen kan leda till miljöengagemang. Arbetet ger en kunskapsöversikt kring människors syn och attityd kring växtlighet utifrån Wandersee och Schussler (1999) tongivande studier om växtblindhet. Litteraturstudien påvisar kulturella kontexter och undervisning som centrala element för ett förändrat synsätt på och attityd till växtlighet. Vidare undersöks antropomorfism som en möjlig väg till ett ökat miljöengagemang genom teorier och studier av sinnessinnesupplevelse av naturen (STN) där miljöpsykologen Tam K.P studier (2013–2019) varit vägledande. STN visar sig möjliggöra de förmedlande känslorna anknytning, skuld och empati vilket uppvisats leda till miljöengagemang. Vidare syftar arbetet till att studera gravträd utifrån studier kring trädets betydelse vid gravplatser på naturliga begravningsplatser i England, studier kring träd som minnesobjekt samt idéer kring gravträdkapslar. Utifrån dessa kunskapsstoff lyfts ett resonemang kring gravträdets antropomorfa kapacitet.

Vidare undersöks på vilket sätt gravträd bemöter människors syn och önskemål på gravskick och användning av gravplatser i Sverige idag. Utifrån en översiktlig genomgång av dagens gravskick och historisk

utveckling av kyrkogårdsgestaltning samt tendenser för användning av kyrkogårdar idag framhålls ett resonemang kring hur gravträd bemöter dessa.

Sammanfattningsvis tyder resultatet på att gravplatsen troligen är en god plats för förändrad syn på och attityd till växtlighet utifrån premissen att människor uppvisar växtblindhet. Gravträd kan bemöta rådande trender inom gravskick utifrån önskningar om varierande grad av anonymitet, personifiering samt beständighet. Vidare tyder arbetet på att gravträd möter den syn och de önskemål som ställs på kyrkogårdar idag vilket har utkristalliserats till multifunktionellt användande och gröna parkvärden. Vidare framhålls att gravträd sannolikt är ett starkt antropomorft objekt, premierat andra typer av vegetation och andra träd på grund av dess placering, kontext och de anhörigas drivkrafter, vilket leder till gravträdets tillskrivna värde. Forskning som presenteras gällande antropomorfism av naturen kopplat till miljöengagemang kan sammantaget ses som en indikation på att antropomorfism av gravträd sannolikt leder till miljöengagemang, men att det ensamt inte är tillräckligt för att påverka människors syn på och attityd till växtlighet för ett ökat bevarande. Kritik riktas mot antropomorfism som medel för ökat miljöengagemang vilket tas i beaktning i detta arbete. Sammanfattningsvis kan det dock konkluderas att det inte går att förbise att antropomorfism har en inverkan på människor och att försumma detta är inte bara en missad chans utan sannolikt svårt. Genom att möjliggöra att landskapsarkitekter kan ta del av olika tolkningar av, och relationer till träd samtidigt (inklusive antropomorfism) kanske nya angreppssätt och idéer inom landskapsarkitekturen kan skapas för att hantera problematik inom miljöengagemang och önskningar relaterade gravplatser och gravskick på ett bra sätt.

Nyckelord: Gravträd, Antropomorfism, Växtblindhet, Miljöengagemang, Gravskick, Gravplats

Abstract

Today we are facing the urgent threat of a comprehensive mass extermination of both animals and plants. As many as half of the world's plant species qualify as endangered within the next few decades. To influence and counteract plant extinction, it is important to increase pro-environmental behaviour among humans, as there is evidence that the human perspective and liking for species has direct consequences for its conservation and survival.

This work investigates how cemeteries with burial trees can affect people's view of and attitude towards vegetation and whether it could lead to pro-environmental behaviour. The work provides an overview of knowledge regarding people's views and attitudes towards vegetation based on Wandersee and Schussler's (1999) prominent studies on plant blindness. The literature study shows cultural context and education as central elements for a changed view of and attitude towards vegetation. Furthermore, anthropomorphism is investigated as a possible path to increased pro-environmental behaviour through theories and studies of mental allocation of nature where the environmental psychologist Tam K.P studies (2013–2019) have been guiding. Mental allocation of nature shows to be the mediated feelings of attachment, guilt and empathy, which shows lead to pro-environmental behaviour. The work strives to study burial trees based on studies of the importance of the tree at burial sites in natural cemeteries in England, studies of trees as objects of remembrance and ideas about burial tree capsules. Based on these pieces of knowledge, a reasoning is raised about the anthropomorphic capacity of grave trees.

Furthermore, it is investigated in what way burial trees respond to people's views and wishes on the condition of burial customs and the use of burial sites in Sweden today, based on a general review of today's burial customs and historical development of cemetery design as well as trends for the use of cemeteries today. Thereby a reasoning is emphasized about how burial trees respond to these.

In summary, the work indicates that the burial site is probably a good place for a changed view of and attitude towards vegetation based on the premise that people show plant blindness. Grave trees can respond to the prevailing trends in grave customs based on wishes for varying degrees of anonymity, personification, and permanence. Furthermore, the work indicates that burial trees meet the view and the wishes placed on cemeteries today, which has been crystallized into multifunctional use and green park values. Furthermore, it is emphasized that grave trees are probably a strong anthropomorphic object, rewarded stronger andromorph qualities over other types of vegetation and other trees due to its location, context, and the driving forces of the relatives, which leads to the added value of the grave tree. Research presented regarding anthropomorphism by nature linked to pro-environmental behaviour can be seen as an indication that anthropomorphism of burial trees is likely to lead to environmental commitment, but that it alone is not enough to influence people's views and attitudes towards vegetation for increased plant conservation. Criticism is directed at anthropomorphism as a means of increasing environmental commitment, which is considered in this work, in summary, however, it can be concluded that it is not possible to overlook the fact that anthropomorphism has an impact on humans and to overlook this is not only a missed opportunity but probably difficult. By enabling landscape architects to take part in different interpretations of and relationships to trees at the same time (including anthropomorphism), new approaches and ideas in landscape architecture may be created to deal with issues in environmental engagement and desires related cemeteries, in a good way.

Keywords: Burial tree, Antropomorfism, Plantblindness, Pro-environmental behaviour, Burial custom, Burial ground.

Förord

Som snart färdigutbildad landskapsarkitekt har mitt intresse för miljöpsykologi, klimatförändringar och växtlighet fått slå rot och gro under mina år på Alnarp.

Jag hittar inspiration att studera och gestalta landskap i alla de framsteg som sker för att minska klimatförändringarna runt om i världen. Jag hoppas med detta arbete kunna bidra med en liten del för en hållbar och levande natur i framtiden.

Stort tack till familj och vänner för stort stöd.

Ett extra stort tack till Kristin Wegren för att du tog dig tid att vara min handledare och all pepp under hela processen!

Tack!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

VILA I TRÄD	2.4 MÖJLIGHETER TILL ATT MINSKA VÄXTBLINDHET	46
SAMMANFATTNING	2.5 SAMMANFATTNING VÄXTBLINDHET	48
ABSTRACT	3. ANTROPOMORFISM	49
FÖRORD	3.1 SINNESTILDELNING AV NATUREN (STN) OCH MILJÖENGAGEMANG (ME).....	54
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	3.2 ME UTIFRÅN ANKNYTNING GENOM STN.....	57
9	3.3 ME UTIFRÅN EMPATI GENOM STN	58
1. INTRODUKTION	3.4 ME UTIFRÅN SKULD GENOM STN.....	64
9	3.5 MÄNNISKAN BAKOM STN.....	67
1.1 BAKGRUND.....	3.5.1 <i>Vetenskaplig skepsis</i>	86
9	3.6 SINNESTILDELNING AV SPECIFIK ENHET AV NATUREN	71
1.2 MÅL OCH SYFTE.....	3.7 SAMMANFATTNING ANTROPOMORFISM	74
13	4. GRAVTRÄD	75
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR	4.1 GRAVTRÄDSKAPSEL.....	76
14	4.2 TRÄDETS ROLL SOM MINNESOBJEK	79
1.4 AVGRÄNSNINGAR	4.3 TRÄD SOM MARKÖR VID NATURLIGA BEGRAVNINGSPLATSER	86
14	4.3.1 <i>Naturlig begravningsplats</i>	86
1.5 METOD	4.3.2 <i>Betydelsen av träd som gravmarkör vid naturliga begravningsplatser</i>	87
15	4.4 SAMMANFATTNING GRAVTRÄD.....	95
1.6 BEGREPPSFÖRKLARING.....	5. AVSLUTNING	96
19	5.1 DISKUSSION	96
1. GRAVSKICK OCH GRAVPLATSEN I SVERIGE IDAG .. 20	5.3 <i>Metoddiskussion</i>	105
1.1 GRAVSKICK I SVERIGE IDAG	5.2 SLUTSATSER	107
20	5.2.2 <i>Vidare studier</i>	108
1.2 ANVÄNDNING AV SVENSKA GRAVPLATSER	6. REFERENSLISTA.....	109
24		
1.2.1 <i>Historisk översikt</i>		
25		
1.2.2 <i>Nutida användning av gravplatser</i>		
26		
1.3 SAMMANFATTNING GRAVSKICK OCH GRAVPLATSEN IDAG30		
2. VÄXTBLINDHET.....		
31		
2.1 EVOLUTIONSFYSIOLOGISKA FAKTORER TILL VÄXTBLINDHET		
32		
2.1.1 <i>Visuell detektering</i>		
33		
2.1.2 <i>Detektering av växter som levande</i>		
36		
2.2 KULTURELLA FAKTORER TILL VÄXTBLINDHET.....		
38		
2.3 SOCIOLOGISKA FAKTORER TILL VÄXTBLINDHET UTBILDNING		
42		

1. INTRODUKTION

1.1 Bakgrund

Under välkomsttalet min första dag på landskapsarkitektutbildningen fick jag höra; *Genom er utbildning på Alnarp kommer ni lära er att se naturen på ett helt nytt sätt, er tid här kommer helt och hållet förändra hur ni tänker på utomhusmiljöer i framtiden*". För mig lät detta dramatiskt och blev ett minne jag ofta tänker tillbaka på och reflekterar över. Efter fem år kan jag nog säga att det stämde. När jag går utomhus idag ser jag inte bara den där gröna massan av blad som jag tidigare såg, utan jag noterar olika trädsorter, kvaliteter och individer. Då jag påbörjade mitt sista år på utbildningen kom jag till insikt om att det jag fick höra min första dag, och det som hänt mig sedan dess, var att jag förändrat min syn på växtligheten och inte längre påverkades av det som forskare refererar till som växtblindhet "plant blindness" (Wandersee & Schussler 1999).

Senare under designkursen; site, concept and theory, våren 2021 genomförde jag ett gestaltungsförslag för att reflektera kring hur vi kan gestalta för större omhändertagande av naturen i vårt samhälle. Jag plockade åter upp mina tankar kring växtblindhet och hur det påverkar människors syn på och känslor kring vegetation. Mitt brinnande intresse för klimatfrågor plockade på tanken att växtblindhet kanske ligger till grund för de bristande bevarandeinsatser som idag uppvisas mot växter? Dessa tankar verkade som en språngbräda och resulterade i mitt förslag kring en introduktion av gravträd för att förstärka relationen och det emotionella värdet mellan träd och människa, med förhoppning att det leder till miljövänliga attityder. Efter avslutad kurs dröjde sig nyfikenhet kvar för att grundligt undersöka om gravträd vid gravplatser kan påverka människors syn på och attityder kring vegetationens värde och i förlängningen leda till ett ökat miljöengagemang, vilket blev utgångspunkten för att vidare studera frågan inom ramen för detta arbete.

Idag står vi inför hotet om en omfattande massutrotning inom vår gemensamma värld. Om utvecklingen följer de rådande trenderna, menar forskarna bakom rapporten från FN:s vetenskapliga

expertpanel för biologisk mångfald, IPBES (The Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services) att en miljon djur- och växtarter hotas av utrotning inom de kommande decennierna. Idag är utrotningstakten av arter i världen mellan tio och hundra gånger snabbare än den varit de senaste tio miljoner åren, vilket gör att allt fler forskare talar om att vi är på väg in i det sjätte massutdöendet på grund av människans handlingar (IPBES 2019). Sett till enbart växtriket är mellan 55–63% av världens växter och 44–55% av Europas växter hotade av utrotning idag, enligt den främsta globala sammanställningen av hotade arter, IUCN (International Union for Conservation Nature) (IUCN 2021).

Viss forskning menar att det inte finns någon generell formel för effektivt internationellt växtskydd, men att det finns grundläggande utgångspunkter som bör eftersträvas; (1) tillgänglig och uppdaterad information om arters utbredning och sällsynthet; (2) mildra hot som gör växter sällsynta (inklusive politik såväl som forskning); (3) utbildning för att se till att alla som är involverade i åtgärder för växtskyddet är tillräckligt informerade för att fatta de bästa besluten; (4) finansiering för att underhålla och utveckla växtskyddet; och slutligen (5) effektiv kommunikation så att växter och deras bevarande värderas och stöds av allmänheten eftersom utan offentligt stöd försvagas den politiska viljan att fatta svåra beslut gällande skydd av växtlighet och tilldela finansiellt kapital för bevarande och skydd (Havens et al. 2014).

Trots att situationen är akut för att rädda jordens växter från utrotning (IUCN 2021) har det i flera studier genom åren påvisats att bevarandeinsatser av naturbestånd inte är rättvisa, vilket visat sig vara till nackdel för växter i jämförelse med däggdjur och fåglar (Metrick & Weitzman 1996; Martin-Lopez et al. 2011; Havens et al. 2014). Omfattningen av den ojämlikhet som råder i bevarandeinsatser

mellan växter och däggdjur betonas av data från USA. Trots att växter står för majoriteten av den federala utrotningshotade artlistan (57%) fick växter under 2011 enbart 3,86% av det federala finansstödet för utrotningshotade arter (Havens et al. 2014). Detta är ett mönster som upprepas i andra nationer (Martin-Lopez et al. 2009; Laycock et al. 2011). Till exempel visade en analys av Storbritanniens handlingsplan för biologisk mångfald stark fördel för fåglar och däggdjur framför växter. De fem kostsammaste arterna med högst finansiellt stöd (fyra fåglar och ett däggdjur) stod för nästintill 80% av de totala utgifterna för bevarandeinsatser i landet (Laycock et al. 2011). I Sverige skyddas hotade djur- och växtarter av rödlistan, där den orättvisa nackdelen mot växter inte är lika påtaglig, men befintlig. I Sverige har andelen hotade grod- och kräldjur samt däggdjur minskat betydligt under de senaste 20 åren medens växter och mossor ligger kvar på samma nivå med något uppåtgående hotbild (Artdatabanken 2020). Metrick och Weitzman (1996) menar på att det övergripande mönstret för ojämlikhet i bevarandeinsatser mellan djur och växter delvis kan förklaras utifrån morfologiska egenskaper hos djurarter och deras uppfattade likhet med människor, i stället för faktiska vetenskapliga egenskaper så som utrotningshot eller unika värden för habitat (Metrick & Weitzman 1996). Även om det sannolikt finns flera anledningar till den orättvisa skillnaden på bevarandeinsatser mellan djur och växter så verkar den mänskliga uppskattningen av växter sannolikt spela en kritisk roll för arters möjlighet till överlevnad och bevarande (Knight 2007; Metrick & Weitzman 1996; Williams & Cary 2002; Gosling & Williams 2010).

1.2 Mål och syfte

Målet med arbetet är att undersöka om begravningsplatser med gravträd kan påverka människors syn på och attityder kring vegetationens värde och om det i en förlängning kan leda till ett ökat miljöengagemang. Vidare är målet att undersöka hur gravträd svarar till människors aktuella syn och önskemål på gravskick och användningen av svenska gravplatser idag.

Syftet med detta arbete är att studera möjligheten att påverka människors attityd, syn och miljöengagemang gentemot växtlighet i syfte att minska växtutrotningen i världen. I tillägg syftar arbetet till att undersöka hur gravplatsen som kontext och gravträd som gravskick möjliggör för en förändrad bild av växtlighet på dagens kyrkogårdar utifrån rådande trender för användning.

1.3 Frågeställningar

Kan begravningsplatser med gravträd påverka människors syn på och attityder kring vegetationens värde och i en förlängning leda till ett ökat miljöengagemang?

På vilket sätt möter gravträd människors syn på och önskemål om gravskick och användning av kyrkogårdar i Sverige idag?

1.4 Avgränsning

Arbetet avgränsas till att behandla gravträd på begravningsplatser och undersöka om dessa kan påverka människors syn på och attityd till växtlighet samt i förlängningen leda till ett ökat miljöengagemang för bevarande av växtlighet. Träd intill gravar på skogskyrkogårdar och traditionella kyrkogårdar samt sorgeträd på kyrkogårdar avhandlas inte i detta arbete då andra fasta monument i kyrkogårdsanrättningen inte går att förbise för att studera människans relation till trädet på gravplatsen.

Vidare undersöker arbetet på vilket sätt gravträd bemöter människors syn på och önskemål om gravskick och användning av kyrkogårdar i Sverige idag, men arbetet berör inte hur eller om en potentiell introduktion av gravträd är praktiskt realiserbart. Gestaltning, utformning, tekniska detaljer i relation till gravträd avhandlas således inte i detta arbete som i stället strävar mot att undersöka synen på och attityden till gravträd.

1.5 Metod

En bredd av litteratur och studier inom miljöpsykologi, psykologi, landskapsarkitektur och socialvetenskap ligger till grund för detta arbete. Sökdatabaserna Epsilon, Primo och Elsevier har använts. Majoriteten av studier som detta arbete baseras på har dock ej påträffats genom någon systematisk sökmethode såsom i en systematisk litteraturöversikt. Ett antal tongivande studier inom relevanta ämnesområden har i stället fått utgöra källor till ytterligare material via dessa studiers respektive referenslistor. De studier vars referenser till stor del även figurerar i detta arbete anges nedan.

1. Balding, M. & Williams, K.J. (2016)
Plant blindness and the implications for plant conservation
2. Wandersee, J.H. & Schussler, E.E. (1999)
Preventing Plant Blindness
3. Epley, N., Waytz, A., & Cacioppo, J. T. (2007).
On seeing human: A three-factor theory of anthropomorphism.
4. Tam, K.P., (2015b).
Mind attribution to nature and pro-environmental behavior.
5. Cloke, P & Pawson, E. (2008).
Memorial Trees and Treescape Memories
6. Clayden, A. & Dixon, K. (2007).
Woodland burial: Memorial arboretum versus natural native woodland?

Då fenomenet 'Plant blindness' (växtblindhet) tidigare introducerats genom det gestaltningsarbete som föreligger denna undersökning samt en strävan att förstå och undersöka anledningen till den ojämlikhet som påvisats i bevarandeinsatser mot växter, inleddes litteraturinhämtning för detta arbete på engelska via Primo riktad mot "plant blindness". Samtliga 35 träffar med Plant blindness i titeln studerades där växtblindhet i relation till bevarandeinsatser initialt valdes ut för en kunskapsöversikt. Essän av Balding & Williams (2016) *Plant blindness and the implications for plant conservation* tillsammans med Wandersee & Schussler (1999) *Preventing Plant Blindness* blev tongivande för en grundläggande och bred kunskapsöversikt om växtblindhet och dess koppling till bevarandeinsatser. I detta stoff återfanns källor som möjliggjorde

vidare litteraturinhämtning från källhänvisning vilket inkluderade ett bredare vetenskapligt fält av litteratur som berörde förbiseendet av växter inom psykologi, miljöpsykologi, antropologi, religion samt socialvetenskap, vilka togs i beaktning för att undersöka faktorer till växtblindhet.

Genom Balding & Williams (2016) essä introducerades även begreppet antropomorfism vilket presenterades förmå skapa en möjlighet att påverka människors relation till växter och öka miljöengagemanget utifrån en position där individer uppvisar växtblindhet. Studier rörande antropomorfism återfanns initialt genom källhänvisning i ovannämnd essä i kombination med artikelsök, vilket visade sig öppna upp en riklig tillgång av forskning inom förmänskligande av ickemänskliga enheter. På primo användes sökord "Antrophormorphism" vilket gav 997 artikelträffar efter viss avgränsning (tillgängliga online på engelska inom psykologi) vilket låg till grund för en initial förståelse för begreppet och hur det används idag. Genom en övergripande översikt av dessa artiklar, där titlar med en mer generell inriktning premierades (inte angående robotar eller husdjur mm.) skapades en djupare förståelse för begreppet antropomorfism främst genom Epley, Waytz & Cacioppo (2007) *On seeing human: A three-factor theory of anthropomorphism*. Antropomorfism av naturen visade sig däremot vara ett betydligt snävare ämnesområde. Genom källhänvisning i kombination med artikelsök i Primo "Antrophormorphism nature" (15 träffar) "Antrophormorphism tree" (3 träffar) undersöktes visade sig forskningsstudier av Tam K.P betydelsefulla då de koncentrerat och uteslutande studerade kopplingen mellan antropomorfism av naturen och miljöengagemang. En sammantagen genomgång av samtliga Tam K.P's forskningsstudier (2013–2019) möjliggjordes genom källhänvisning från de initialt återfunna studien i Primo Tam, K.P., (2019). *Anthropomorphism of nature, environmental guilt, and pro-environmental behavior*. Genom dessa studier utkristalliserades sinnestilldelning inom antropomorfism som centralt för ett ökat miljöengagemang genom de förmedlande känslorna; empati, skuld och anknytning, dit andra studier inom antropomorfism samt antropomorfism av naturen kunde kopplas.

Det fanns sedan tidigare en föreliggande tanke och nyfikenhet att undersöka gravträdets potentiella inverkan på människors syn på och

attityd till växtlighet, då det var den typ av träd som antogs besitta mest mänskligt värde i och med att en människa begravts under dem. Med stöd av fynden i litteraturen gällande antropomorfism av naturen, framför allt Tam et al. (2013); Williams et al. (2021) och Gebhard et al. (2003) tillsammans med stoff från miljöpsykologi, pekade på att antropomorfism av en specifik enhet inom natur-begreppet skulle kunna möjliggöra ytterligare miljöengagemang och eventuellt starkare koppling till naturen. Detta motiverade ytterligare beslut att vidare undersöka gravträd på begravningsplatser. Då vetenskapligt granskad litteratur av gravträd utifrån den definition som ligger till grund för detta arbete (se begreppsförklaring) eller gravträd inom Svenska kyrkan inte har återfunnits, har således undersökningar kring gravträd studerats utifrån tre närliggande ämnesområden; träd som minnesobjekt, trädgravkapslar samt träd intill gravplatser på naturliga begravningsplatser i England. Undersökningar av träd som minnesobjekt utgår i stor utsträckning i ett historiskt användande av minnesträd men även i en jämförelse av traditionella minnesmonument, främst gravmonument, för att undersöka gravträdets specifika kvaliteter som minnesobjekt till skillnad från andra mer fasta monument. Litteratur gällande minnesträd inhämtades genom Primo där sökord på både engelska och svenska innefattades; "memorial tree" (33 träffar), "gravträd"(1 träff) "grave tree" (17 träffar) där den vägledande artikeln av Cloke & Pawson (2008) "*Memorial trees and treescape memories*" bland annat återfanns. Vidare visade sig gravträdkapslarna, Capsula Mundi och Biosurn som åter påträffades via sökdatabasen Google "grave tree" och "burial tree", teoretiskt sätt vara samma sak som vad gravträd syftar till i detta arbete, vilket föranledde en undersökning av dessa trots att vetenskapligt granskad litteratur inte återfanns. Således har avsnittet om gravkapslar för avsikt att ge insikt i designernas intention bakom gravträdkapslarnas uppkomst, drivande idéer och visioner. Vidare studerades träd intill gravplatser efter litteratursök på primo "natural burial" vilket resulterade i 56 artikelträffar och tre böcker där samtliga studerades, bland annat Studien *Woodland burial: Memorial arboretum versus natural native woodland?* av Clayden & Dixon (2007) vilket bidrog med stor inblick i anhörigas relation till träd placerade vid graven.

Slutligen undersöktes de olika gravskicken i Sverige med utgångspunkt i Svenska Kyrkans föreskrifter samt tendenser i

efterfrågan utifrån artikelsök i primo på "gravskick" (65 träffar på primo) där bland annat boken Wall (2000) "*Gravskick i förändring: tradition & vision*" blev vägledande. Aktuell litteratur som undersöker utveckling och förändring av gravplatsen premierades vid artikelsök för kyrkogård. Sökord på primo innefattade både svenska och engelska; "Kyrkogård" (40 artiklar och 9 bokkapitel) "kyrkogård rekreation" i Epsilon (8 studentarbeten) som var vägledande i källhänvisning till vidare litteratur. På engelska var utbudet av artiklar betydligt större och en tydligare avgränsning krävdes av sökord och filter där artiklar avgränsades till år 2000-2021 för att premiera nutida trender, på engelska och tillgängliga online så minskade artikelträffarna från 18.000 träffar på "cementaries green" till 821 på "Cemeteries green public recreation tree". Samtliga titlar studerades övergripande där bland annat Skår, M., Nordh, H. & Swensen, G. (2018) "*Green urban cemeteries: more than just parks*" och Evensen (2017) avhandling "*Everyday use of urban cemeteries: a Norwegian case study*" blev tongivande då det undersökte nya trender, användning och tillsammans gav en flervinklad syn på kyrkogårdar idag.

Arbetet riktar sig till landskapsarkitekter, kyrkogårdsförvaltningar, miljöpsykologer samt andra inom branschen som är intresserade av möjligheter till ökat miljöengagemang och utveckling av begravningsplatser och gravskick.

1.6 Begreppsförklaring

Antropomorfism

Personifikation av mänsklig karaktär på icke-mänskliga enheter eller varelser (Epley, Waytz, & Cacioppo 2007).

Gravskick

Olika sätt som människor begraver sina döda anhöriga i olika kulturer, historiskt såväl som i nutid.

Gravplats

Den platsen, inom eller utanför en etablerad begravningsplats (kyrkogård) där stoftet efter en eller flera personer gravsatts.

Gravträd

Syftar i detta arbete till ett träd på en gravplats av ospecificerad art som placeras i kontakt med en begravd kropp eller aska med intentionen att den begravades näringsämnen tas upp av trädet.

STN

Sinnestillskrivning av naturen (inom antropomorfism)

ME

Miljöengagemang. Används i detta arbete för att beskriva människors medvetenhet kring/ engagemang i/skydd av/bevarande av; natur/vegetation/enskilda arter. Vilket är i linje med begreppet PEB (pro environmental behaviour) som används i studier kring antropomorfism av naturen vilket då syftar till direkta handlingar så som; återvinning av papper och burkar, val av kollektiva färdmedel, gång och cykel framför bil, miljövänliga produkter, val av ljuskällor, sparsam hantering av vatten etc. (Tam 2019).

Växtblindhet

Översatt från "*Plant blindness*" definierat av Wandersee & Schussler (1999); människors oförmåga att bland annat se, uppmärksamma och uppskatta vegetation i sin omkringliggande miljö och i sin vardag.

Zoocentrismen

Avgränsar det inneboende värdet till enbart djurriket

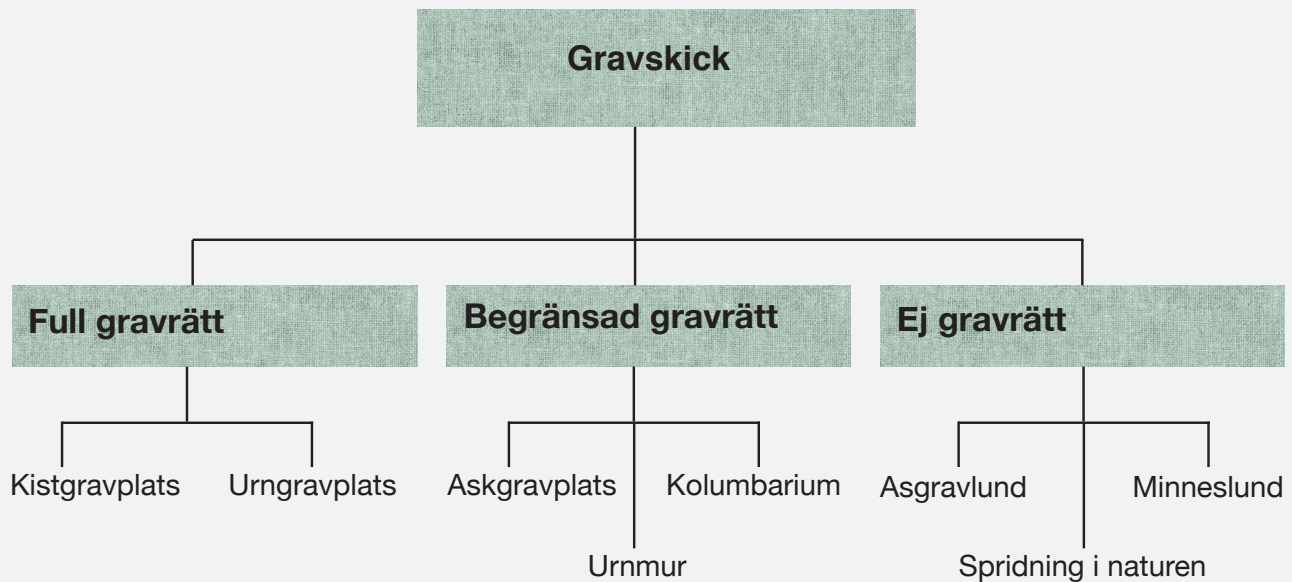
1. Gravskick och gravplatsen i Sverige idag

Inledningsvis kommer synen på och önskemål gällande olika typer av gravskick och användning av gravplatsen i relation till kyrkogården undersökas genom en historisk överblick och nutida ansatser gällande de båda. Undersökningarna kommer sedan att ligga till grund för att resonera kring om och i så fall på vilket sätt gravträd möter människors syn på och önskemål rörande gravskick och användning av svenska kyrkogårdar idag.

1.1 Gravskick i Sverige idag

Enligt Svenska kyrkans förordningar (2021a) finns det idag tre olika typer av gravskick uppdelade efter typ av gravrätt; (a) med gravrätt: kistgravplats och urngravplats, (b) begränsad gravrätt: askgravplats, urnmur och kolumbarium samt, (c) ingen gravrätt: askgravlund, minneslundar och spridning av aska i naturen. Gravrätt är den rätt som blir till när en specifik gravplats på en allmän begravningsplats överläts av den som förvaltar begravningsplatsen till en gravrättsinnehavare för gravsättning. Gravrättsinnehavaren får då bestämma vem som ska gravsättas inom gravplatsen, och vid full gravrätt även besluta utformningen av gravanordningen och gravplatsens utsmyckning. Gemensamt för de gravskick utan gravrätt samt begränsad gravrätt är att de är kollektiva och till stor utsträckning skötselfria för de anhöriga och tillåter enbart mycket begränsad utsmyckning. För de begränsade gravskicken; Askgravplats, Kolumbarium och Urnmur är det huvudmannen som sätter regler, främst gällande utsmyckning, som gravrättsinnehavaren måste förhålla sig till. För de tre gravskicken utan gravrätt får ingen personlig utsmyckning förekomma men minneslunden skiljer sig åt från askgravlunden genom att minneslunden är helt anonym och ingen bricka får tala om var, vem eller vilka som är gravsatta i minneslunden och anhöriga får inte heller delta vid gravsättningen. Vid askgravlunden finns däremot namnskyltar som talar om vem eller vilka som har gravsatts på platsen (Svenska kyrkan 2021a). En askgravlund kan således beskrivas som en minneslund med en namnskylt menar Wall (2000). När det kommer till spridning av aska i naturen är det först och främst inte tillåtet att gravsätta en kista utanför en allmän eller enskild begravningsplats. Däremot finns möjligheten

att strö aska på en annan plats, till exempel över öppna vatten eller i en skog så länge man söker tillstånd hos Länsstyrelsen (Svenska kyrkan 2021a).

Figur 1: Svenska kyrkan 2021a

Wall (2000) menar på att gravskick och utformningen av begravningsplatser har förändrats mycket under det senaste seklet till följd av möjligheten att kremiera. Idag väljer allt fler personer kremering framför kistbegravning, vilket har styrt trenden mot de relativt nya gravskicken askgravplats och askgravlund. Att trenden ser ut som sådan menar Wall (2000) bero på att anhöriga önskar en form av gravskick som utgår från minneslundens ansvarsfrihet men som inte kräver en fullständig anonymitet. Askgravplats möjliggör exempelvis för det anhöriga att närvara vid begravningen, vilket kan medföra ett större fokus för sorgearbetet än de helt anonyma gravplatserna. Ytterligare en anledning till den ökade efterfrågan på gravskicken utan gravrätt menar Wall (2000) sannolikt vara att anhöriga inte i lika stor utsträckning som förr bor kvar på samma plats som på den där deras anhöriga är begravda, vilket innebär att de inte kan sköta om graven. Vilket i sin tur kan förklara den ökade efterfrågan på skötsel fria gravskick (Wall 2000). En motstridig observation till den ökade efterfrågan av skötsel fria gravskick kan urskiljas utifrån Gustavsson (2014) och Petersson och Wingren (2011) observationer

där gravdekorationer och minnesmonument tycks blivit alltmer individualiserade och uttrycksfulla, med starka symboler för känslor, tankar och idéer. Den ökade individualiseringen av gravplatser kan förklaras utifrån Francis et al. (2005) studie gällande besökare på kyrkogårdar. Francis et al. (2005) menar på att ett genomgående tema i de intervjuer som genomförts med anhöriga tyder på att gravstenen är en mycket viktig plats som kan liknas vid ett hem till den begravde och där gravplatsen utgör en slags trädgård som de anhöriga kan sköta om så att utsmyckningen representerar den begravde (Francis et al. 2005).

Vidare menar Macnaghten & Urry (2000a) att ett större sociologiskt perspektiv kan ligga till grund för den ökade efterfrågan av kollektiva gravskick och kremering. I västvärlden har idag en växande klimat- och ekologisk medvetenhet spritt sig till stora delar av samhället (Macnaghten & Urry 2000a). Om man blickar mot andra länder i Europa, bland annat Finland, England och Tyskland har denna miljökultur spridit sig till begravningsindustrin där de miljömässigt skadliga effekterna av traditionella begravningsmetoder fått människor att söka efter mer miljökänsliga alternativ inför döden, så som naturliga begravningsplatser (*natural burials*) (Balonier et al. 2019; Davies & Rumble 2012; Yarwood et al 2015; Clayden & Dixon 2007; Svenska Yle 2019). Naturliga begravningsplatser kommer undersökas vidare i avsnitt fyra. Worpole (2003) föreslår att människor i västvärlden idag, i större utsträckning än förr, drivs av ett starkt ekologiskt medvetande i de beslut som tas genom livet, men att dessa även tas med i beaktningen inför döden, genom hoppet om en slags "ekologisk odödlighet". Davies (2005) beskriver ekologisk odödlighet genom att påpeka det inneboende förhållandet mellan människa och världen, där naturliga ekologiska system är lika påtagliga under livets gång som i döden.

"The intrinsic relationship between the human body and the world as a natural system within which the ongoingness of life is grounded in the successive life and death of [...] all things" (Davies 2005 s. 86).

Ekologisk odödlighet menar Worpole (2003) i sin tur hänvisa till en önskan att "bli ett med naturen" och att inte lämna några materiella ting efter sig. Dessa idéer hävdar Worpole (2003) vara ett oväntat och senmodernt fenomen, åtminstone inom den västerländska kulturen

och menar på att det verkar vara en del av en den nya typ av ekologiskt medvetande som tidigare nämnts prägla nutida människor, snarare än ett spår från förhistoriska och/ eller hedniska trossystem inom begravningstraditioner.

Det gravskick i Sverige som kopplar an till försoning med naturen och som observerbart ökat i Sverige är spridning av aska. Den stora andelen av de som väljer att sprida askan gör det över vatten och en mindre andel över land (Länsstyrelsen 2021). Det har av en del forskare föreslagits att ökningen av spridning av aska i naturen kan ses som en reaktion på det moderna samhällets konsumtion och en önskan efter enklare och mer naturliga metoder (Clayden & Dixon 2007; Macnaghten & Urry 2000b). Vissa forskare menar på att nya sätt att skapa platser för att minnas så som att sprida aska i naturen (utanför begravningsplatsen) pekar på att vi går mot ett skifte till ett mer individualistiskt synsätt på döden till skillnad från ett institutionellt (Davies 2002; Peterson 2010). Spridning av aska i naturen representerar en individualistisk syn på döden, inte bara i frigörelsen av plats men även i personliga dödsriter som möjliggörs utanför kyrkogårdsanrättningen (Hockey, Kellaher, & Prendergast 2005).

Vidare utgör religion en stark koppling till gravskick vilket kan observeras genom den stora andelen kors och religiösa symboler som kan iakttas på gravplatser runt om i landet. En knapp majoritet av Sveriges befolkning är medlemmar i Svenska kyrkan idag (55,2% 2020) vilket illustrerar landets sekulariserade tillstånd. Detta har föregåtts av en accelererande reduktion i andelen medlemmar från 95 % år 1972 till 82,9 % år 2000 (Svenska kyrkan 2021b). Det är inte enbart andelen medlemmar i Svenska kyrkan som påvisar den sekulariserade utveckling, utan trenden kan även ses i människors värderingar i Sverige. Forskningsprojektet "World value systems" kulturkarta (2020) visar på att Sverige ligger i topp sex gällande sekulära värderingar, och i botten på skalan gällande värderingar rörande självförverkligande (The Inglehart-Welzel World Cultural Map 2020). Denna utveckling har medfört att det finns en större variation i människors individuella trosuppfattningar idag vilket har skapat ett mer mångkulturellt samhälle som fokuserar på självförverkligande och identitet i större utsträckning än i andra länder. Wall (2020) poängterar att begravningsverksamheten är skyldig att anpassa och följa förändringar i önskan kring gravskick och uppmärksamma olika

trossamfunds behov och önskemål angående gravplatser, även andra religioner och livsåskådningar än de som Svenska kyrkan vidhåller (Wall 2000). Inom begravningsplatser idag kan adaption till ett mer mångkulturellt samhälle urskiljas genom att det på flera begravningsplatser runt om i landet finns delar av kyrkogården som tillägnas andra religioner än kristendom. I tillägg finns det en stor andel av den svenska befolkningen som inte vill förknippas med någon region alls och som tar avstånd från religiösa kontexter. Detta är något som ställer ytterligare krav på utveckling av nya gravskick och begravningsverksamheten i stort. Bruno Wall (2000) menar att det finns ett behov av nya gravskick för att motsvara den mångfald och variation som präglar det svenska samhället idag.

Sammanfattningsvis tyder tendenser kring önskemål och syn på gravskick idag på att människor eftersträvar olika nivåer av anonymitet och personifiering samt en annan typ av beständighet som inte nödvändigtvis är kopplad till gravplatsen, traditionella gravstenar, minnesmonument, kristen trosuppfattning eller annat trossamfund.

1.2 Användning av svenska gravplatser

I detta avsnitt kommer synen på och önskemål gällande användning av svenska gravplatser undersökas. Begreppen gravplats och kyrkogård är inte alltid enkelt att hålla isär. Gravplatsen och kyrkogården är starkt knutna till varandra då gravplatsen är den plats, inom eller utanför en etablerad begravningsplats (kyrkogård) där stoffet efter en eller flera personer gravsatts. Med utgångspunkt i att undersöka synen på och önskemål gällande användning av gravplatser blir det således även intressant att studera gravplatserna i sin kontext, kyrkogården. I Sverige idag ses gravplatser och kyrkogårdar i stort alltmer som platser för både levande och döda i en betydligt bredare utsträckning än vad som tidigare observerats. Det har under de senaste decennierna skett en förändring i synen på vilka typer av aktiviteter som anses acceptabla på en kyrkogård i kombination med nya önskemål kring kvalitéer som en kyrkogård bör inneha.

1.2.1 Historisk översikt

För att undersöka den nutida synen på och önskemål gällande användning av svenska kyrkogårdar kan en kortfattad historisk genomgång av Sveriges kyrkogårdar från 1800-talet och framåt vara vägledande.

Med utgångspunkt i en kronologisk tidsaxel är parkkyrkogården den första typ av arkitektonisk anläggning som byggs i Sverige. Parkkyrkogården uppkom som ett resultat av den hastiga förtätningen i svenska städer i början av 1800-talet och de sanitära problem som skapades till följd av detta. Parkkyrkogårdar som anlades utanför städerna utformades med enkla gravkvarter i varierande storlek, inramade med raka gångar och för tiden karaktäristiska rader av träd (Westerdal 1996; Wall 2000). Befolkningsökningen under 1800-talet hann dock snabbt i kapp kapaciteten på parkkyrkogårdarna som därtill uppvisade bristande skick och möjlighet till tillfredställande skötsel. I slutet på 1800-talet i och med industrialiseringen rustades parkkyrkogårdarna upp med gjutjärn- och stensmonument, resta gravstenar och hängande sorgeträd (Lundquist 1992).

Skogskyrkogården utvecklades i Sverige i början av 1900-talet utifrån stilideal från Tyskland. Sveriges första skogskyrkogård och dagens kanske mest ikoniska kyrkogård är skogskyrkogården i Stockholm som invigdes 1920 och ritades av Gunnar Asplund och Sigurd Lewerentz (Lundquist 1992; Wall 2020). Två olika gestaltningsmässiga angreppssätt menar Constant (1994) kunna skönjas utifrån utformningen av skogskyrkogården som skiljer sig från den föregående parkkyrkogården. Den första är att gravar och monument placeras mellan trädens stammar på skogskyrkogården så att den skogsliknande karaktären bibehålls till skillnad från stora öppna gravkvarter med rader av träd som inramning. Gravarna på skogskyrkogården placerades så att träden och den pelarlika karaktären inte störs av de fasta monumenten. Det andra gestaltningsmässiga angreppssättet menar Constant (1994) vara att då gravar och monument placeras mer sammanhängande görs det i gläntor i skogen och på så sätt bibehålls en påtaglig karaktär av skogen (Constant 1994). Vidare menar Wall (2000) att de så kallade gräskyrkogårdar utvecklades under slutet av 1900-talet som ett resultat av rationaliserad skötsel och jämlikhetsideal där alla skulle behandlas lika, även in i döden. Stilidealet som växte fram var av en

mer sammanhängande karaktär där klippta gräsmattor introducerades med åtskilda gångar och häckplanteringar samt friväxande buskage. Introduktionen av askgravplatser och minnesgravplatser resulterade i nya möjligheter till mångfacetterade uttrycksätt med rumsbildning och ett medvetet materialval där trygghet och intimitet präglade begravningsplatsen (Wall 2020). Vidare är landskapskyrkogården den typ av gestaltningsmässiga angreppssätt som tycks utvecklas idag. Begreppet landskapskyrkogård menar Wall (2000) vara lite diffust men används ofta för att beskriva anläggningar där kulturlandskapet får bilda stommen till anläggningen och där böljande former hämtade från naturlandskapet är eftertraktat. Det mosaikartade kulturlandskapet utformas med inspiration från hedmarker, hagmark, ängsmark, lövängar och skogspartier, som i addering till sin karaktär eftersträvar en förenklad skötsel i jämförelse med tidigare ideal. I landskapskyrkogården menar Wall (2000) att det finns en risk att utformningen blir allt för naturlig och att det andliga aspekterna måste kvarstå. Tydliga kristna symboler tar mindre plats i landskapskyrkogårdar för att ge utrymme för en mer inkluderande representation av vårt mångkulturella samhälle med annan typ av symbolik av mer andlig karaktär (Wall 2000).

Utvecklingen av kyrkogårdar genom historien och gestaltningsmässiga trender som idag lett fram till landskapskyrkogården med en mer naturlig karaktär och högre samhällsmässig inkludering verkar återspegla den utveckling som observerats av gravskick, vilket i sig inte är oväntat då de båda är nära kopplade.

1.2.2 Nutida användning och aktiviteter

Parallellt med att gestaltning och stilideal av nya kyrkogårdar utvecklats och förändrats över tid har befintliga kyrkogårdar under de senaste åren i Sverige utvecklats i linje med rådande trender kring användande. Generellt sätt har det skett en påtaglig ökning av de människor som idag ser kyrkogårdar i städer som urbana parker, dit man kan gå av andra anledningar än att besöka en gravplats (Evensen et al. 2017).

I takt med förtätning i städer, parallellt med det minskade antalet urbana grönområden och parker menar Evensen et al. (2017) att

kyrkogården som grönt rum visats sig alltmer betydelsefullt för stadens invånare. Stora gröna och parkliknande kyrkogårdar skapar viktiga offentliga grönområden i staden och ger rekreationsmöjligheter till stadens invånare. Nordh et al. (2017) pekar på att kombinationen av natur, kultur, historia och gravmonument gör kyrkogårdar till unika grönområden i staden som kan bidra med ro (Nordh et al. 2017) kanske till och med i större utsträckning än andra stadsparker på grund av kyrkogårdens meditativa värde. Vidare menar Rae (2021) att kyrkogårdar är komplexa platser där en otalig mängd användningsområden kan räknas in (Rae 2021). Forskning från flera studier pekar främst på en ökad rekreationsanvändning av kyrkogårdar med en mängd aktiviteter utöver de som kopplas till begravning och sorgearbete (Evensen et al. 2017; Rae 2021; Nord et al. 2017; Grabalov 2018). Empiriska studier pekar på att människor använder urbana kyrkogårdar på en mängd olika sätt, exempelvis för löpning, sexuella aktiviteter (Garablov 2018), sport, turistmål, cykling, promenader och hundrastning (Eversen et al. 2017), vilket Rae (2021) menar tyder på att kyrkogårdens besitter multifunktionella kvaliteter i hänseende till aktivitet. De observerade aktiviteterna på kyrkogårdar menar Garablov (2018) visar på viss likhet till formaliserade parker eftersom aktiviteterna som visar sig äga rum på kyrkogårdarna aldrig är begränsade till enbart minnesfunktioner.

Vidare har kyrkogårdar och gravplatser med träd och parkliknande karaktär pekats ut som viktiga element för att upprätthålla olika typer av aktiviteter, fungera som offentliga grönområden i staden (Quinton et al. 2019; Evensen et al. 2017) men även mildra klimatpåfrestningarna genom högre gröna värden (Dlugożima & Kosiacka 2020). Dlugożima och Kosiacka (2000) poängterar samstämt med Eversen et al. (2017) att kyrkogårdar idag kan ses som gröna parker och lungor i städerna, men att kyrkogårdarnas potential till att mildra klimatpåfrestningar inte nått sin fullständiga potential (Dlugożima & Kosiacka 2020). Vidare menar Quinton et al. (2019) att kyrkogårdsträd kan vara en bidragande faktor till möjligheter för multifunktionell användning och pekar ut trädets värde utifrån möjlighet till skugga, skönhet, förbättrat personligt välbefinnande samt bidrag till platsigenkänning (Quinton et al. 2019).

Trots att en rad aktiviteter uppvisats förekomma på kyrkogårdar och vid gravplatser menar Rae (2021) att kyrkogårdar skiljer sig åt från andra gröna rum eftersom det trots en varierad multifunktionalitet fortfarande utgör viktiga historiska och kulturella landskap som innehåller speciella heliga och sociala betydelser (Rae 2021). Just dessa två kontraster menar Evensen (2017) kan skapa konflikt då nya typer av aktiviteter krockar med besökare som kommer till kyrkogården för andra typer av ändamål än sorgearbete och memorering (Evensen et al. 2017). Woodthorpe (2011) menar på att den sociala acceptansen för icke-konventionella aktiviteter på kyrkogårdar och gravplatser fortfarande är tveksam, vilket skulle kunna utgöra en startpunkt för potentiella konflikter mellan olika aktiviteter och användare i framtiden. Skår & Nord (2018) menar på att kyrkogårdarnas unika karaktär som trots allt är skilt från parkers, uppenbarligen skulle kunna riskera att försvinna om kyrkogårdarna gjordes mer tillgängliga för att främja ett större multifunktionellt användande. Då kyrkogårdar visat sig vara populära och nödvändiga platser för rekreation i den förtätade staden menar Skår & Nord (2018)

att det skapas utmaningar som är svåra, men bör lösas. Att samtidigt kunna utnyttja kyrkogårdarnas potential för meditativa värden och avkoppling utan att kompromissa med huvudsyftet med gravplatserna i att fungera som platser för de sörjande.

Trots att det kan finnas en risk för konflikt mellan olika aktiviteter, känslor och tankar på kyrkogården menar Woodthorpe (2011) att dessa motsättningar ingår i kyrkogårdens identitet, att spegla både aktuella sociala och kulturella processer. Woodthorpe (2011) menar på att kyrkogårdar i grunden är samtida utrymmen för känslor och gemenskap vilket gör att begreppet multifunktionalitet är passande för att förklara hur motstridiga krav ställs på kyrkogårdar men också beskriver hur olika känslor och uttryck kan hållas samman (Woodthorpe 2011). Samstämt menar Wigren (2013) att kyrkogården är en viktig plats där samhällsförändringar uttrycks. Kyrkogården är en plats där kulturella behov, önsknings och normgivande funktioner förhandlas, vilket speglar samhället (Wigren 2013).

Sammanfattningsvis tyder kyrkogårdens gestaltningsmässiga utveckling på att kyrkogården rör sig allt närmre gröna parkvärden och naturliga principer. I tillägg sätts allt större press på kyrkogårdar i framför allt städer idag vilket har utvecklat en variation av aktiviteter som förekommer på kyrkogårdar. De stora spektra av aktiviteterna som förekommer på kyrkogårdar möjliggörs sannolikt av gröna värden men kan föranleda viss konflikt då ursprungliga värden och användningsområden kan skapa motsättning. Dessa motsättningar och potentiella konflikter kan däremot ses som grunden i kyrkogårdens komplexitet, där olika känslor och krav förhandlas.

1.3 Sammanfattning gravskick och gravplatsen idag

Tendenser angående önskemål och syn på gravskick idag tyder på att människor eftersträvar olika nivåer av anonymitet, personifiering samt en annan typ av beständighet som inte nödvändigtvis är kopplad till traditionella gravstenar inom begravningsplatsen, minnesmonument, kristen trosuppfattning eller annat trossamfund.

Kremering ökar i Sverige vilket innebär en tilltagen efterfrågan på askgravplats, askgravlundar och en större andel personer som väljer att sprida aska i naturen.

Sekulariseringen tillsammans med den svenska värdegrunden och en ökad ekologisk medvetenhet kan ligga till grund för den förändrade efterfrågan och synen på gravskick och den senare tidens gestaltningsmässiga principer för landskapskyrkogården.

Litteratur som berör historisk utveckling av kyrkogårdens gestalt tyder på att kyrkogården rör sig allt närmre gröna parkvärden.

En stor variation av aktivitet och multifunktionalitet uppvisas på kyrkogårdar idag. Dessa aktiviteter kan föranleda viss konflikt med ursprungliga värden och användningsområden. Sådana motsättningar kan däremot anses vara grunden i kyrkogårdens komplexitet där olika känslor och krav förhandlas.

2. Växtblindhet

För att undersöka på vilket sätt begravningsplatser med gravträd påverkar människors syn på och attityder kring vegetationens värde är det centralt att undersöka människors befintliga relation till växtlighet. En del forskare anser att många människor är oförmögna att se, uppmärksamma och uppskatta vegetation i sin omkringliggande miljö och i sin vardag, vilket leder till att växter generellt värderas lågt (Balding & Williams 2016).

Växtblindhet (plant blindness) omnämndes för första gången av botanikerna och biologiprofessorerna Wandersee och Schussler (1999). Växtblindhet beskrevs då, precis som nu utifrån människors (a) oförmågan att se eller märka växterna i sin miljö; (b) oförmåga att inse växters betydelse i biosfären och roll i sina liv; (c) oförmåga att uppskatta estetiska och unika biologiska särdrag hos växtriket samt (d) vilseledande antropocentriska rankning av växter som mindre värdefulla än djur och därmed ovärdiga att beakta. Vidare beskriver Wandersee och Schussler (1999) att personer som lider av växtblindhet uppvisar symtom som; (a) tror att växter enbart är en bakgrund för djurlivet; (b) inte ser, märker eller fokuserar sin uppmärksamhet på växter i sitt dagliga liv; (c) missförstår vad växter behöver för att hålla sig vid liv; (d) bortser från växternas betydelse för ens dagliga liv; (e) att inte kunna skilja olika tidsbegrepp för växt- och djuraktivitet; (f) att sakna praktiska erfarenheter av att odla, observera och identifiera växter i den egna geografiska regionen; (g) att misslyckas med att förklara grundläggande växtbiologi så som tillväxt, näring, reproduktion och relevanta ekologiska värden; (h) att sakna medvetenhet om att växter är centrala för den livsviktiga biokemiska kolcykeln samt; (i) att vara okänslig för växternas estetiska kvaliteter och strukturer, särskilt med avseende till växters anpassningsförmåga, färg, spridning, mångfald, tillväxt, mönster, reproduktion, doft, storlek, ljud, växtkraft, symmetri, taktilitet, smak och konsistens (Wandersee & Schussler 1999).

Balding & Williams (2016) menar att växtblindhet är en sannolik grund för en bred och utbredd oförmåga bland människor att uppskatta växter, vilket har påverkat de tillkortakommandena som kan observeras inom bevarande av hotade växter runt om i världen och som har lett fram till den allvarliga situationen vi befinner oss i idag

(Balding & Williams 2016). Sedan begreppet växtblindhet myntades av Wandersee och Schussler (1999) har möjliga faktorer och omständigheter som kan förklara utbredningen av växtblindhet presenterats i en rad studier från olika forskningsområden, bland annat fysiologi, psykologi, biologi, sociologi och antropologi. Vidare kommer således dessa faktorer utifrån rubriker; evolutionspsykologiska-, kulturella- och sociologiska- faktorer till växtblindhet undersökas för att erhålla en djupare förståelse för växtblindhet och möjligheten till att påverka människors generellt låga uppskattning av växter.

2.1 Evolutionsfysiologiska faktorer till växtblindhet

Viss forskning tyder på att symptomen för växtblindhet kan tillskrivas människors oförmåga att faktiskt registrera växter, baserade på kognitiva och visuella processer i hjärnan.

2.1.1 Visuell detektering

För att förstå evolutionsfysiologiska faktorer och hur de kan påverka människors möjlighet att registrera växtlighet kan människans visuella upplevelser i hjärnan förenklat skildras utifrån tid, rum och färg. Som en följd av dessa tre parametrars olika intensitetslägen då vi studerar någonting tenderar vi att observera vissa saker över andra (Zakia 1997). Vidare kan hjärnans visuella kapacitet förenklat beskrivas som en differensdetektor. Objekt som inte står "differentialdetektorn" står inte heller det perceptuella fältet, och ett sådant objekt placeras således i grupper eller stora visuella kategorier i bakgrunden (Zakia 1997). Växter i stort erbjuder människor vanligtvis färre intensiva upplevelser när det gäller tidsbaserade, avståndsbaserade och färgbaserade differenser än vad exempelvis djur gör (Zakia 1997).

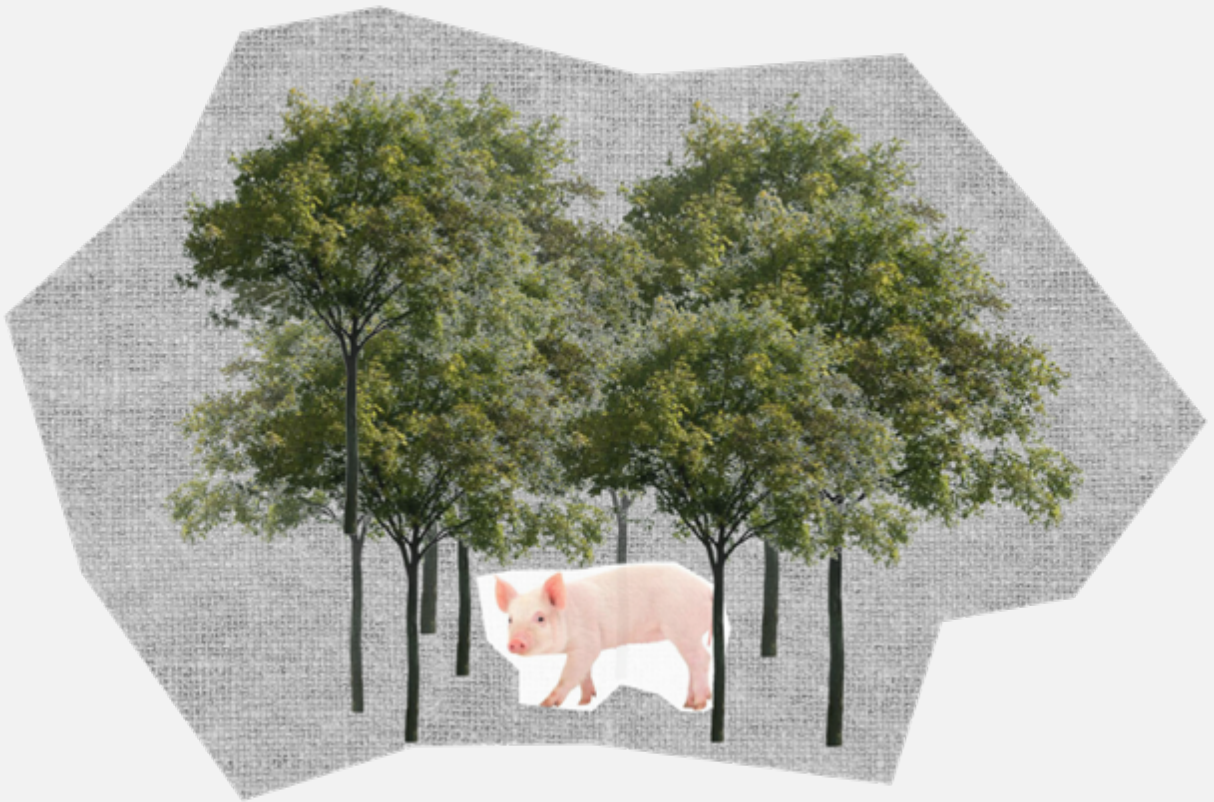
För att illustrera växters långa färgbaserade differenser menar Wandersee & Schussler (2001) att då växter inte blommar eller har intetsägande blommor skapar växters gröna blad och stjälkar lätt en homogen grön bladmassa, ofta tillsammans med andra närliggande växter. Plantor växer ofta nära varandra, oavsett om de är odlade eller i det fria, vilket leder till att gröna växter ofta smälter ihop visuellt och sällan syns som individer. I hänsyn till avstånd- och tidsbaserade differenser rör sig växter mycket långsamt och förhållandevis lite, förutom i vind och regn, vilket bidrar till låg detektering (Wandersee & Schussler 2001). En stor del av den information människor får från sin visuella kontext filtreras kontinuerligt bort och enbart en liten andel behålls för medveten analys och reflektion. Utan en medveten intention att studera växter kommer informationen gällande växter troligtvis sorteras bort på grund av dess brist att störa vårt perceptuella fält (Wandersee & Schussler 1999; 2001; Zakia 1997).

Balas och Momsen (2014) utförde en forskningsundersökning för att studera hur vidare växtblindhet kan beror på faktiska svårigheter att se växter. Studien föreslog att växtblindhet kan återspeglas i vårt visuella minne, vilket hypotiserar att bilder av växter således bör vara mindre robust kodade i vår hjärna än djurbilder. Balas och Momsen testade denna hypotes med hjälp av ett fenomen som kallas "frivilligt blind" (attentional blind), där två bilder visas i snabb följd (10–50 ms). Frivilligt blind hänvisar till att hög detektering av den första bilden riskerar att minska möjligheten till att detektera den andra bilden, den så kallade målbilden, på grund av otillräckliga visuella resurser. En variation av växt- och djurbilder visades som första bild för att sedan mäta påverkan på detekteringsförmågan av målbilder av vatten. I 640 försök med 24 amerikanska kvinnliga psykologstudenter var detektering av djur signifikant högre än växter. Balas & Momsen (2014) menar således att deras resultat tyder på en grundläggande skillnad i hur människors visuella system behandlar växtbilder jämför med djurbilder (Balas & Momsen 2014). Kanske kan resultatet av studien förklaras utifrån ett evolutionärt perspektiv då New et al. (2007) föreslår att människors förmåga att detektera djur framför växter kan förklaras utifrån att rovdjur och/eller byten historiskt sett tenderat att kräva mer fokus för människan än vad växter gjort (New et al. 2007). Cordain et al. (2000) understryker i enlighet med New et al. (2007) att människor historiskt sett varit mer beroende av djurbaserade livsmedel än växtbaserat mat vilket har inneburit att

växter medvetet inte behövs prioriterats lika högt (Cordain et al. 2000). I tillägg är växter inte heller hotfulla varelser och kan vanligtvis helt ignoreras utan vidare konsekvenser. Undantag finns då mänsklig uppmärksamhet plötsligt ökar inför vissa växters närvaro, exempelvis i ett område med klättersumak vars växtdelar kan ge allvarlig allergisk reaktion och utslag (Wandersee & Schussler 1999) eller kanske i närheten av en flugsvamp.

Vidare menar Wandersee & Schussler (2001) att den låga visuella detekteringsförmågan av växter kan förklaras i förhållande till växternas sammanhang och utifrån begreppet "växter som bakgrund". Då djur eller människor befinner sig i naturen tenderar människor att sätta dessa i fokus för sin uppmärksamhet, och som ett resultat av det faller växtlighet ofta in i bakgrunden. Wandersee & Schussler (2001) ger exempel på begreppet växter som bakgrund då vi tittar på en fotbollsmatch; människor studerar sällan den stora fotbollsplanen och tänker på den enorma mängden gräsartsindivider som finns på planen utan allt som oftast på spelarna på planen i stället (Wandersee & Schussler 2001). Ett motstridigt scenario som poängterar att det kanske inte går att förenkla att växter i alla sammanhang kan reduceras till "bakgrund", är exempelvis då människor besöker botaniska trädgårdar då växterna i allra högsta grad får stort fokus och tilldelas mänsklig uppmärksamhet.

2.1.2 Detektering av växter som levande

Ytterligare en evolutionsfysiologisk faktor till symptomen för växtblindhet som bör lyftas fram är människans kognitiva förståelse kring vilka varelser som anses levande.

I ett flertal studier har barn uppvisat tendens att uppfatta växter som levande betydligt senare än människor och djur. Inte förrän vid omkring tio års ålder har de flesta barn utökat sin uppfattning till att se växter som levande varelser (Yorek et al. 2009; Gatt 2007; Richards & Siegler 1986; Bebbington 2005; Carey 1985; Amprazis et al. 2021). Utifrån studier som gjorts har rörelse visat sig vara en avgörande faktor för människor att överhuvudtaget ska bedöma en varelse som levande (Morewedge et al. 2007; Yorek et al. 2009). Detta konstaterande skulle i förening med de slutsatser som Wandersee & Schussler (1999;2001) gjort gällande växters förmåga till rörelse, eventuellt innebära att många människor även i vuxen ålder skulle tveka inför frågan om växter är levande eller inte.

I tillägg menar Metrick & Weitzman (1996) att morfologisk och beteendemässiga likhet mellan djur och människor inte går att förbise när det gäller förmågan att bedöma en växt eller djur som levande. Människor och majoriteten av djurriket genomför liknande dagliga uppgifter för att överleva så som att äta, sova och kommunicera vilket inte med samma klarhet kan utläsas från växters dygnsrytm (Metrick & Weitzman 1996). I tillägg delar människor och djur gemensamma yttre attribut så som näsa, öron, huvud, ben, armar etc som inte med samma lätthet kan tillskrivas växter (Hoekstra 2000; Hall 2011). Detta skulle kunna förklara tendensen att människor i större utsträckning anser att djur är "mer" levande än växter.

Sammanfattningsvis påverkar sannolikt människans oförmåga att se växter som levande den redan bristande detekteringsförmågan av växter utifrån visuella och kognitiva processer i hjärnan som är evolutionsfysiologiskt betingade.

2.2 Kulturella faktorer till växtblindhet

Kulturell kontext pekas ut av flera studier som centralt för hur människor ser på och relaterar till växtlighet (Balding & Williams 2016). Hall (2011) menar i tillägg att marginalisering av växter i det västerländska samhället inte beror på evolutionsfysiologiska faktorer utan att växtblindhet till stor del beror på en kulturfilosofisk hållning, och således förändelig.

"I argue that the marginalization that characterizes Western thought is neither natural nor inevitable. Zoocentrism does not emerge from physiology, but is largely a cultural-philosophical attitude." (Hall 2011 s.6)

Utifrån en kulturfilosofisk hållning menar Hall (2011) att de förutfattade meningar människor har mot växtriket grundas i en världsbild som placerar människor på toppen av en hierarki; djur som tjänar människan och längst ned växter som tjänar djur. I det västerländska samhället kan denna hierarkiska konstruktion spåras hela vägen till de tidiga grekiska filosoferna. Platon definierade växter utifrån en zoocentristisk världsbild vilket innebär att växter enbart sågs som tjänare till djur. Lika så placerade Aristoteles obestridligen växter längst ned i den världsliga hierarkin och poängterar växters brist på känslor och intellekt (Hall 2011). Redan under rationalisternas tid fanns det trots allt skilda åsikter angående växters värde. Theophrastus, angås i motsatts till Aristoteles och Plato att växter skulle ses som fria från den hierarkiska stegen och betonade i stället växters likhet och koppling till människan. Theophrastus beskrev växter som varelser med bestämd vilja, sinne och avsikter som tydligt demonstrerade sin självständighet och mening med livet. I Theophrastus mening åskådliggjorde växter sin vilja till liv genom produktion av frön och frukt.

En sannolik förklaring till att växter fortfarande har ett lågt värde i nutida kulturer i västvärlden idag skulle i tillägg kunna anstå den kristna trossynen och dess influenser på relationen mellan människa och växtlighet. I bibliska böcker och texter beskrivs växter som skilda från djur och människor och påpekar att det inte finns utrymme för dyrkan av vare sig växter eller träd (Gunnarsson 1988; Hall 2011). Inom kristendomen är växter inte betraktade som levande eftersom de saknar guds luft "*breath of god*" och tilldelas därför inte en själ (Hall 2011 s.10). Det kristna synsättet på relationen mellan växt och människa kan beskrivas som enbart instrumentellt, baserade på växters specifika användbarheten för människan och inte alls i relation till andlighet. Således kan det antydvas att det bibliska uteslutandet av växter i kombination med tidiga filosofers anslag ligger till grund för västvärldens kulturella attityder till växtlighet vi ser än idag.

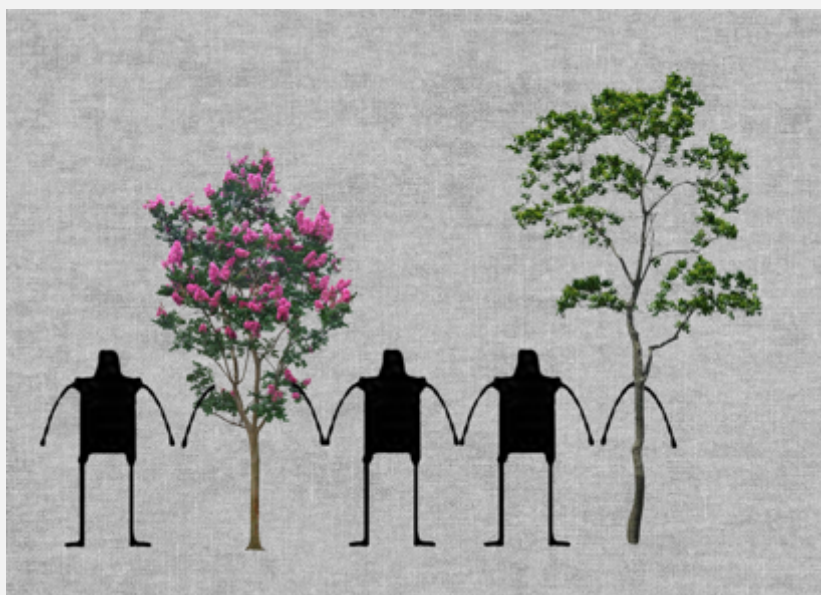
Däremot kan Theophrastus ansatser till ett mer likställt synsätt på växtlighet, djur och människor däremot återfinnas i både tidiga västerländska kulturer och i flera kulturer runt om i världen. Hedningarna i det förkristna Europa uppvisade ett starkt förhållande till växtriket och erkände växter som släktingar genom att visa omsorg, solidaritet och ansvar (Hall 2011). I vår fornnordiska mytologi är världsträdet Yggdrasil en central del av världsberättelsen och trädet ansågs vara källan till människans existens (Gunnarsson 1988). Ett senare exempel på relationen som människor uppvisade till växtlighet i Europa kan belysas genom Finlands nationalepos från 1800-talet *Kalevala* då hjälten i berättelsens mor har förlorat sin son och försöker återfinna honom genom att ta hjälp av en ek:

*"A tree talked, a fir tree sighed an oak skilfully answered,
"I have worries of my own without worrying about your son. . . ."*
(Whiley 2002 s. 57 i Hall 2011).

Relationen till växtlighet kan också belysas genom de traditioner vi bär med oss i Sverige än idag så som julgran och midsommarstång (Gunnarsson 1998).

Utöver de historiska kopplingarna som kan skönjas mellan växtlighet och människor har det i tillägg genom en omfattande mängd etnografisk forskning visats att många mindre kulturer runt om i världens har starka band med växter än idag. Antropologen Descola

(2009) skildrar relationen mellan människa och växter utifrån sin fältarbetserfarenhet med bland annat Achuar-indianerna i övre Amazonas. Descola (2009) rapporterar hur Achuar-indianerna behandlar och ser både växter och djur som varelser med en själ identiska med sin egen vilket möjliggör en nära relation mellan människor och växter. Den här typ av synsätt är inte unik för grupper i Amazonas utan Descola (2009) har även studerats liknande åskådning bland ursprungsbefolkning i Antarktis och bland inuiter i Canada (Descola 2009). I den aboriginska kulturen i Australien har släktskap mellan växter och människa länge varit känd. I den aboriginska kulturen görs ingen skillnad mellan mellanmänniskliga relationer och de relationer som människor upprättar till växter. I Yanyuwa-klanens kultur finns en mycket tydlig koppling i släktskap mellan människa och växter. Relationen till växter grundar sig i ett synsätt där människor tillhör olika klaner baserat på deras härkomst medan speciella växt- och djurarter tilldelas plats i klanen i relation till människor på grund av förfäders handlingar. På så sätt är det vanligt förekommande att speciella växter refereras till genom släktskap på samma sätt som mellanmänniskliga relationer. Till exempel beskriver en person i Yanyuwa-klanen att en pandanuspalm (*Pandanus spiralis*) är "*min mors mors bror*" och en grå mangrove växt (*Avicennia marina*) är "*min mor*" (Bradley et al. 2006 s. 9–10). Liknande synsätt på växter finns inom de nordamerikanska och maoriska kulturerna där båda grupper erkänner släktskap mellan människor och växter på grund av ett mer övergripligt synsätt av den gemensamma härkomsten från moder jord (Hall 2011). Att undersöka kulturer som uppvisar en nära

relation till växtlighet utanför den västerländska kulturfilosofin för att studera uppkomsten av växtblindhet kan ses som oväsentligt. Mathews (1994) menar däremot att det är viktigt att ta hänsyn till ett så brett spektra av kulturer som möjligt för att generera idéer och strategier för ett mer ändamålsenligt miljövänligt beteende i en västerländsk kontext och kultur. Men det sagt poängterar Mathews (1994) att det inte finns något "rätt" kulturellt sätt för samhällen att integrera med naturen och med växtlighet utan alla kulturer har rättighet att uttrycka sin distinkta syn på växter.

Sammanfattningsvis kan starka band mellan människa och växter uppvisas i en mängd kulturer runt om i världen idag. Västerländska kulturer tycks däremot uppvisa ett mer pragmatiskt förhållande till växter som härrör från tidiga filosofer och den kristna trosuppfattningen.

2.3 Sociologiska faktorer till växtblindhet utbildning

Inom det sociologiska forskningsfältet relaterat till växtblindhet har utbildning och lärande pekats ut som centralt relaterade till den bristande förståelsen för och igenkänningen av växter.

Två tidiga studier av Baird et al. (1984) och Wandersee (1986) undersökte kopplingen mellan undervisning och växtblindhet. Studien gjordes på gymnasieelever i USA (1855 respektive 136 elever) där resultatet visade på att studenterna tydligt föredrog zoologiska ämnen framför botaniska ämnen inom naturvetenskap. Elevernas svala intresse för botaniska ämnen kan förklara de resultat som senare påvisats i undersökning av namngivningsförmåga av gängse växt- och djurarter. I studien genomförd av Bebbington (2005) visade resultat av namngivning och identifieringsförmågan av vanligt förekommande växter, inte enbart var en bristande kunskap hos eleverna utan även att deras lärare i biologi uppvisade svårigheter att namnge vissa växter (Bebbington 2005). Tre år senare jämförde Schussler och Olzak (2008) återkallelseförmågan mellan bilder på likvärdigt vanligt förekommande djur och växter bland 124 psykologstudenter och 203 botanikstudenter vid ett amerikanskt universitet. Eleverna betygsatte först växternas och djurens attraktivitet i bilderna för att sedan försöka namnge bilderna efter en

distraktionsuppgift (Schussler & Olzak 2008). Resultatet visade att djurbilder återkallades betydligt mer frekvent än växtbilder, en trend som motsägelsefullt bibehölls både för både botanik- och psykologstudenter. Dock kunde en viss ökad minnesförmåga av växter anas hos kvinnor i jämförelse med män. Ytterligare en förklaring utöver elevers svala intresse för botaniska ämnen som kan ha föranlett resultaten i de nämnda studierna ovan kan vara att botanik tenderar att vara underrepresenterade i den naturvetenskapliga läroplaner menar Schussler & Olzak (2008). Tendensen har förmodligen pågått under en längre tid då inte bara Wandersee (1986) lyfter denna problematik utan i tillägg påträffade Uno (1994) i sin undersökning att enbart 14% av biologiböcker och 20% av övningarna inom biologi utgjordes av ämnen och uppgifter relaterat till växter och botanik (Uno 1994). Jose et al. (2019) menar att den minskade procentandelen botaniska ämnen inom biologi och naturvetenskap även återspeglas i antalet grundutbildningar med inriktning på botanik som erbjuds i jämförelse med utbildningar inom zoologi. I Storbritannien visade en undersökning att enbart nio grundutbildningar gavs i botanik eller växtrelaterade ämnen medan 53 zoologiska grundutbildningar fanns (Jose et al. 2019). Liknande tendenser uppvisas i USA där en dramatisk nedgång i botaniska utbildningsprogram och kurser ägt rum sedan 2010 där det i tillägg rapporteras finnas stora brister på statsanställda botaniker och experter som kan undervisa i dessa ämnen (Kramer & Havens 2015). Cires et al. (2013) menar på att dessa tendenser sammantaget bidrar till en pågående förlust av kunskap gällande växter och botanik i allmänhet.

Att fastställa om kunskapsförlusten kring växter föranlett ett minskat antal botaniska utbildningar eller tvärt om är svårt att konkludera, men forskning från sociologi poängterar att människor i västerländska kulturer länge uppvisat svårigheter att identifiera och namnge växter. Redan på 70-talet studerades västerländska individers bristande kunskap att namnge specifika växtarter och förklarade att detta föranletts av att västerländska samhällen inte behöver behärska mer kunskap än att placera växter i kategorier, som "träd", "gräs", "buske" och "blommor" för att överleva (Berlin, 1972; Dougherty 1979). Till skillnad från den bristande växtkunskapen som uppvisas i västerländska kulturen har det både senare och fram tills idag konstaterats att människor som lever i samhällen där växter utgör en kritisk komponent för överlevnad besitter en ökad förmåga att namnge växter (Berlin, 1972; Schussler & Olzak 2008).

Sammanfattningsvis kan det antydats att människor i västvärlden i allmänhet verkar ha ett svagt intresse för växter vilket kan bero på brister i läroplanen, valmöjligheter inom utbildning samt sociologisk rotade tendenser att placera växtarter i stora kategorier.

2.4 Möjligheter till att minska växtblindhet

Möjligheten till att framgångsrikt minska utredningen och symptomen för växtblindhet menar Balding & Williams (2016) delvis bero på de observerade faktorernas möjlighet till förändring. Med stor sannolikhet är det en kombination av flera faktorer som bidrar till den stora utbredningen av växtblindhet och det är således vanskligt att peka ut en enda samlad orsak.

Vidare pekar Balding & Williams (2016) på att utbredningen och orsakerna till växtblindhet som beskrivits i ovanstående delar på vissa sätt kan verka motsägelsefulla, framför allt när evolutionsfysiologiska faktorer jämförs med kulturella- och sociologiska faktorer. Evolutionsfysiologiska faktorer till växtblindhet pekar på att människor fysiologiskt nedärvt och instinktivt tenderar att förbise växtlighet och placera växter i stora visuella kategorier och helheter utan en direkt avsikt (Zakia 1997; New et al. 2007). I motsats pekar de kulturella- och utbildningsmässiga faktorerna på ett inlärt och kulturellt betingat synsätt och attityd till växter som lett till en utbred växtblindhet i västvärlden. Sammantaget menar Balding och Williams (2016) i enlighet med Hall (2011) att trots att faktorerna pekar både på växtblindhetens potential och oförmåga till påverkan kan slutsatsen om att växtblindhet inte skall ses som oundviklig fasthållas eftersom starka band med växter uppvisats i flera studier.

Däremot bör möjligheten att framgångsrikt utmana växtblindhet kopplas till de observerade faktorernas potential till förändring menar Balding & Williams (2016). Balding & Williams (2016) understryker den centrala kopplingen mellan kontext och växtblindhet. Om en individ är uppfostrad i en kultur och i ett samhälle med stark koppling till växtlighet kommer individen att lära sig ett språk och speciella metoder som förbättrar förmågan att upptäcka, återkalla och värdera växter, något som är mindre sannolikt att uppstå i zoocentristiskt samhällen (Balding & Williams 2016). Utifrån en sammantagen bild av det studerade faktorerna i detta arbete och med ytterligare stöd av Fischer et al. (2011) konklusion att vart människor bor och vistas är av största vikt för hur vidare förmågan att upptäcka, återkalla och uppskatta växter finns, bör kulturella och sociologiska faktorer premieras i vidare undersökningar kring växtblindhet. Balding & Williams (2016) poängterar att det förmodligen krävs innovativa tillvägagångssätt för att utmana symptomen för växtblindhet i

västvärlden och pekar på bland annat antropomorfism, förmänskligande av växter, (vilket ska undersökas närmare i nästa kapitel) skulle kunna vara av intresse för en bred förändras syn på växtlighet.

Möjligheter att förbättra undervisning i relation till växtblindhet kommer inte undersökas vidare i detta arbete, däremot bör dess potentiella betydelse poängteras. Wandersee & Schussler (2001) menar samstämt med Balding & Williams (2016) att tidiga praktiska erfarenheter i skolan med växter så som att odla tillsammans med erfarna lärare är ett bra sätt att öka chansen till ett större intresse och förståelse för växter senare i livet. Med utgångspunkt i Wandersee & Schussler (2001) tongivande tankar om växtblindhet utformades projektet P3, Pet Plant Project av Kronsnick & Baker (2018). Projektet strävande till att minska växtblindhet genom att göra växter personliga i skolmiljö. Projektet utfördes på 209 studenter från Tennessees teknologiska Universitet som fick odla varsitt okänt frö, studera dess tillväxt och utveckling tillsammans med regelbundna lektioner inom botanik. En kvalitativ undersökning administrerades och analyserades för att utvärdera elevernas syn och effekt gällande Pet Plant projektet. Analysen och resultatet efter avslutat projekt identifierade att de personliga växterna bidragit med positiv förstärkning av det traditionella föreläsningsmaterialet och kanske viktigast; att eleverna uppvisat en nyfunnen uppskattning för växter, känt ansvar och stolthet relaterat till växtvård och omhändertagande av sin personliga växt, vilket skapat en fortsatt önskan av att odla fler växter. Statistiska resultat bland de 209 studentdeltagare visade på att 73 % av eleverna noterade fler växter i sin närhet efter projektet, 76 % planerade att odla växter i framtiden och 68 % upplevde att de kände en koppling till sin växt vilket förstärkte viljan och engagemanget att lära sig om växtlighet i skolan. P3-deltagare var inte bara själva fascinerade av sitt nyfunna växtintresse under projektets gång utan många elever uttryckte ett fortsatt engagemang för att ta hand om växter i framtiden samt informera närstående om sina erfarenheter.

Sammanfattningsvis menar Kronsnick & Baker (2018) att resultatet från deras projekt pekar på att växtblindhet kan tas itu med genom förmänskligande av växter och med större kunskap och erfarenhet med växter i skolan (Kronsnick & Baker 2018).

2.5 Sammanfattning växtblindhet

Växtblindhet ligger till grund för en utbredd oförmåga bland människor att lägga märket till och uppskatta växter, vilket har resulterat i de tillkortakommanden som studerats kring bevarande av hotade växter runt om i världen.

En kombination av flera faktorerna inom evolutionsfysiologi, kultur och sociologi bidrar till den stora utbredningen av växtblindhet.

Kulturella- och sociologiska faktorer till växtblindhet utifrån de sammanhang som människor befinner sig i indikerar att växtblindhet inte är ofrånkomligt.

Förenligt för både kulturella och sociologiska faktorer är att en individ uppfostrad i en kultur och i ett samhälle med stark koppling till växtlighet kommer att lära sig ett språk och metoder som förbättrar förmågan att upptäcka, återkalla och värdera växter.

Innovativa idéer krävs för att utmana växtblindhet där antropomorfism och utbildning i tidig ålder pekats ut som möjliga tillvägagångssätt.

3. Antropomorfism

För att undersöka på vilket sätt människors syn på och attityd kring vegetation kan påverkas utifrån en position där individer uppvisar växtblindhet, menar Balding & Williams (2016) samstämmigt med flera forskare att antropomorfism är av intresse.

Antropomorfism syftar på personifiering av mänsklig karaktär på icke-mänskliga ting eller varelser, exempelvis djur, växter eller föremål (Epley, Waytz, & Cacioppo 2007) vilket i detta arbete vidare kommer hänvisas till som "enheter". Ordet antropomorf härstammar från den grekiska ordet anthrōpo'morphos vilket kan översättas till 'människoliknande' (a'nthrōpos = människa och morphē = form/gestalt) (Nationalencyklopedin u.å.). Det var den grekiske filosofen Xenofanes som först använde termen antropomorfism när han beskrev den slående likheten mellan religiöst troende och deras gudar. Xenofanes noterade hur grekiska gudar illustrerades med ljus hud och blå ögon och afrikanska gudar porträtterades med mörk hud och bruna ögon. Utifrån sina observationen menade Xenofanes att de religiöst troende således antropomorferat sina gudar utifrån sitt eget mänskliga utseende. Det är inte förrän under de senaste årtionden som forskare, främst inom psykologi och miljöpsykologi inlett forskning av antropomorfismer vilket har visat sig förmå att förklara fenomen som sträcker sig till allt från uppvisade beteenden jämt mot husdjur, avhumanisering, artificiell intelligens, effektiva miljökampanjer med mera (Waytz, Epley, & Cacioppo, 2010).

Då antropomorfism stäcker sig över flera ämnesområden och vetenskapliga fält är det essentiellt att få en övergripande bild av de olika typer av antropomorfismer som finns. Initialt kan två tydliga indelningar göras; fysisk antropomorfism där en icke mänsklig enhet tar mänsklig gestalt samt psykisk antropomorfism som syftar till att en icke mänsklig enhet tilldelas ett människoliknande själsliv (Nationalencyklopedin u.å.)

Utifrån en fördjupad litterär definition av antropomorfism kan fyra underkategorier därefter specificeras; (1) Bokstavlig antropomorfism, vilket kan beskrivas som den enklaste formen av antropomorfism genom att en icke-mänsklig enhet avbildas som en människa, eller direkt framställs som en agerande människa. Exempelvis en tecknad sol som bär solglasögon, ett djur som spelar piano eller två träd som pratar med varandra. Vidare förekommer (2) metaforisk antropomorfism (personifiering) vilket är då en icke-mänsklig enhet beskrivs som om det vore en person. Exempel på personifiering inkluderar: *vinden ylade*, *blomman nickade* och det *lugna vattnet döljer* många hemligheter. De understrukna orden är saker som människor gör och som används metaforiskt i meningarna för att personifiera de icke mänskliga enheterna i kursivt. Vidare finns (3) antropomorf analogi. En antropomorf analogi pekar på att något är som en människa på något sätt. Detta skiljer sig från metaforisk antropomorfism (personifiering) genom närvaron av ett jämförande språk; ord "som" och "såsom". Exempelvis; trädet står rakt *som* en soldat. Slutligen finns (4) symbolisk antropomorfism vilket är då en människa eller mänsklig karaktär står som symbol för något annat icke mänskligt. Till skillnad från personifiering är detta inte bara en metafor, det är en utökad symbol som går till kärnan i vem karaktären är. Till exempel är den grekiska guden Poseidon en antropomorf symbol för havet och Aeolus en antropomorf symbol för vinden. Meningen "vinden ylade" är personifieringen (metaforisk antropomorfism), och om det finns en mänsklig karaktär som symboliserar vinden, till exempel Aeolus, så är det inte personifiering utan symbolisk antropomorfism (Literary Terms u.å.; Higgins et al. 2020; Williams et al. 2021).

Studier inom antropomorfism pekar på att det generellt är mycket vanligt att människor antropomorferar och att de flesta gör det i någon utsträckning i sin vardag (Epley et al. 2008; Epley, Waytz & Cacioppo

2007; Guthrie 1993) Tre tydliga motiv har visat sig ligga till grund för all typ av antropomorfism som människor utför på icke-mänskliga enheter. Den första är "*Elicited agent knowledge*", vilket åsyftar behovet av att förklara och förstå beteende hos andra icke-mänskliga enheter (Epley Waytz & Cacioppo 2007). Tidiga studier kring antropomorfism av Kennedy (1992) pekar på just den mänskliga mekanismen för förståelse av obegripliga ting som resulterat i att människor använder sig av det välbekanta begreppet "människor" och "mänskligt" för att öka förståelsen kring obegripliga enheter och på så sätt uppleva en större känsla av behärskning och kontroll (Kennedy 1992). Det andra motivet menar Epley Waytz & Cacioppo (2007) vara "*Effectance motivation*" vilket pekar på behovet av att påverka i någon typ av utsträckning. Nyligare studier bekräftar att individer som har ett behov att påverka och önskar större kontroll över sitt liv är särskilt sannolika att antropomorfa ickemänskliga enheter, exempelvis sitt husdjur (Epley et al. 2008). Det tredje och sista motivet bakom antropomorfism menar Epley Waytz & Cacioppo (2007) vara "*social motivation*", vilket avser behovet och önskan av social kontakt och tillhörighet. Genom att antropomorfa icke-mänskliga enheter skapar människor surrogatrelation och erhåller således liknande känslor av närhet som den i mellanmänsklig relation (Serpell 2003).

Teoretiskt sätt menar de flesta forskare att alla icke-mänskliga enheter kan antropomorferas (Guthrie 1993), inklusive växter (Root-Bernstein et al. 2013). Däremot pekar forskningsresultat från att ickemänskliga enheter kan vara olika enkla att antropomorfa beroende på hur pass lika de är människor. Resultat från Berenguer (2007) studier pekar på att växter antropomorferas mer sällan än exempelvis djur och att det generellt är svårare för människor att antropomorfera naturen och växter. Tidigare forskning stödjer uppfattningen om att människor med större enkelhet kan relatera till djur än växter eftersom djur ofrånkomligt är mer morfologiskt lika människor (Metrick & Weitzman 1996; Hoekstra 2000).

Uppfattningen att djur är mer lika människor än växter, vilket verkar styra i vilken utsträckning växtlighet kan antropomorferas skulle kunna utmanas delvis genom den forskning som framhåller växters intelligens, minne och sinnen. Trewavas (2003;2016) har under över ett decennium framhållit att växters förmåga att reagera på signaler i omgivningen tyder på att växter kan ta intelligenta beslut för att

ständigt optimera växtfenotypen till en dynamisk miljö. Spontanitet i växtbeteende och felkorrigering gällande exempelvis skydd mot växtätande djur, sjukdomar och förändrade förhållanden indikerar avsikt genom att växter kan dra nytta av tidigare erfarenhet och anpassa sig, vilket Trewavas (2003;2016) menar kräver både inlärningsförmåga och minne. Mancuso och Viola (2018) instämmer och menar på att trots att växter varken har hjärnor eller centrala nervsystem kan de uppfatta sin egen omgivning med mycket stor känslighet. Wohlleben (2016) understryker växternas förbisedda intelligens och pekar på forskning som åskådliggjort att växters kooperativa system snabbt kan reagera inför potentiella faror, minnas tidigare händelser samt aktivt anpassa sig till nya förhållanden. Mancuso & Viola (2018) och Wohlleben (2016) menar på att likheter mellan människan och växter kanske är flera än vi tror och beskriver hur växter sover, har olika personligheter och kan kommunicera både med varandra och med djur. Dessa antydanden står däremot inte oemotsagda, framför allt Trewavas (2003) ansatser har väckt stor diskussion, där flera forskare menar på att om växter anses besitta intelligens, minne och sinne krävs det att dessa begrepp omdefinieras (Cvrčková et al. 2009). Struik et al (2008) menar att den forskning som inom växtneurobiologin försöker använda element och liknelser till djurfysiologi (intelligens, intention, minne etc.) tillsammans med förfinade metaforer enbart skapar fantasifulla beskrivningar på komplexa växtfysiologiska strukturer. Utifrån den oeniga synen inom forskningsfältet på växters intelligens idag förbli förmodligen växters position i liknelse till människan svagare än till djur inom den närmsta tiden.

Avslutningsvis menar både Epley et al. (2008) och Root-Bernstein et al. (2013) att oavsett motiv så influerar antropomorfism människor synsätt på icke-mänskliga enheter vilket resulterar i en kraftfull inverkan på människors attityder mot och syn på dessa enheter. Antropomorfism påverkar om en icke-mänsklig enhet behandlas på ett moraliskt försvarbart sätt eller inte men även om den/det anses vara värda omtanke eller bara förkastas som ett föremål (Epley et al. 2008).

Sammanfattningsvis tyder forskning rörande antropomorfism på att majoriteten av jordens befolkning skapar antropomorfismer i sin vardag vilket verkar ha stor inverkan på dess attityd till och syn på

dess icke-mänskliga enheter. Så gott som alla icke-mänskliga enheter kan antropomorferas av människor men ju mer snarlik enheten är människor, desto större sannolikhet är det att enheten antropomorferas. Följaktligen blir det inom ramen för detta arbete intressant att studera om och hur antropomorfism av naturen kan influera människors syn på och attityd till vegetation för att nå fram till ett ökat miljöengagemang.

3.1 Sinnestilldelning av naturen (STN) och Miljöengagemang (ME)

Litteratur som berör antropomorfism av naturen eller representanter för naturen så som träd, vegetation, blommor etc. är ett snävt forskningsfält. Utifrån den allmängiltiga uppfattningen att växter är fysiskt skiljaktiga människor har en stor andel av de olika underkategorier av antropomorfism avgränsats till sinnestillskrivning av naturen (tillskrivning av mentala förmågor till icke-mänskliga enheter såsom känslor, tankar och medvetenhet) och tagit dess större plats i forskning angående miljöengagemang (Higgins et al. 2020; Williams et al. 2021; Hinds & Sparks 2008). Sinnestilldelning kan förenklat beskrivas som en antropomorf analogi utifrån de fyra kategorierna av antropomorfism som tidigare presenterats i föregående del. Sinnestillskrivning av naturen innebär att naturen benämns att vara som en människa genom att erhålla ett sinne.

Sinnestillskrivning av naturen (STN) är den svenska översättningen från engelskans *Mind Attribution to Nature (MAN)*, ett begrepp Tam K.P använder i forskning gällande antropomorfism av naturen från 2013 och framåt. STN föreslås vara kärnan i antropomorfism som syftar till att öka miljöengagemang till fördel för naturen. För att undersöka förhållandet mellan människa och natur då människor betraktar naturen som uppmärksam genom STN, menar Tam (2015b) utifrån forskningsresultat, att förhållandet teoretiskt sätt kan studeras på samma sätt som människor förhåller sig till andra människor i mellanmänskliga relationer.

"That people might consider nature as mindful implies that how they relate to nature can be similar to how they relate to other mindful agents. Given that humans are the prototypical mindful agent (Eddy et al. 1993 se Gray et al. 2007), it can be further argued that how people relate to nature can be similar to how they relate to other humans. If this is true, then researchers actually can refer to existing theories on interpersonal relationships and develop parallel theories about the human-nature relationship. (Tam 2015b s.93)

Tam (2015b) menar alltså att befintliga teorier om mellanmänniskliga relationer kan utveckla parallella teorier om förhållandet mellan människa och natur samt de känslor och handlingar som uppstår till följd av STN. Tam et al (2013) beskriver att i ett förhållande mellan natur och människa där STN föreligger är det inte omöjligt att människan erhåller erfarenheter som kännetecknar mellanmänniskliga relationer (Tam et al. 2013). Följaktligen kanske det inte är helt oförutsett att STN visat sig utgöra grunden för ett flertal studier kring kopplingen mellan antropomorfism av naturen och ett ökat miljöengagemang (ME)

" [...] when individuals perceive nature in a humanlike form they automatically infer the presence of a humanlike mind. Therefore, it is actually mind attribution that drives the pro-environmental effects." (Tam 2015b s.93).

Forskningsresultat i ett flertal studier belyser att människor genom en rad känslor som möjliggörs genom STN uppvisar en mer skyddande inställning till naturen (Hinds & Spark 2007). Tam (2015b) påpekar i tillägg till själva STN att ju fler sinnesattribut en individ tilldelar naturen (exempelvis egna intentioner, fri vilja, uppleva känslor mm.) desto större miljöengagemang är att förvänta.

Vidare kommer känslorna anknytning, empati och skuld genererade genom STN undersökas i nästa avsnitt då de har korrelerats med ett ökat ME. Dessa studier utgör en kunskapsgrund för vidare resonera kring möjligheten för gravträd att verka som antropomorft objekt och om gravträd således kan förändra synen på attityden till växtlighet samt leda till ett ökat ME genom sinnestilldelning.

3.2 ME utifrån anknytning genom STN

I några av de tidiga forskningsstudierna inom antropomorfism av naturen framhålls att anknytning har en förmedlande roll och utgör en viktig länk mellan antropomorfism av naturen och miljöengagemang (Hinds & Sparks 2007; Tam et al. 2013). I Tam et al. (2013) forskning kan man låta föreslå att forskning gällande anknytning i stor utsträckning utgår från ett av de tidigare nämnda motiven till antropomorfism som presenterats av Epley Waytz & Cacioppo (2007); behovet av att förstå och förklara ickemänskliga enheter.

Korrelationsstudien av Tam et al. (2013) visade att deltagare efter att ha betraktat bilder som skildrar klimatkrisen och naturen i mänsklig form (antropomorfism) visar större stöd för miljöpolitik och miljörörelsen än de som studerat samma skildring av klimatkrisen utan antropomorfa inslag. Deltagarna visade även att de spontant avbildade naturen med hjälp av antropomorfa tolkningar för att förmedla klimatkrisen till andra, exempelvis genom att avbilda ett jordklot som svettas på grund av ökad global uppvärmning. I tillägg visade resultatet från studien på att deltagarna som läst en text med antroposofiskt innehåll uppvisade en starkare anknytning till naturen och rapporterade själva ha ett större intresse för miljöengagemang än de som läste samma text utan antropomorfa inslag. Baserat på fynden menar Tam et al. (2013) att en trolig förklaring till dessa resultat är att när individer studerar eller avbildar naturen i en mänsklig form utläses automatiskt ett mänskligt sinne. STN gör att individen enklare förstår och kan uppleva anknytning till naturen och handlar därefter, vilket gör det rimligt att anta att det är känslan av anknytning som driver ME.

Attitydstudier av Hind & Sparks (2007) på 199 studenter i Sussex pekade på liknande resultat där stark anknytning till naturen förutspådde avsikter att engagera sig i aktiviteter i naturen och frågor kopplade till ökat miljöengagemang. Studier av Liu et al. (2019) påvisade försiktiga resultat i att anknytning utgör grunden för den antropomorfa effekten gällande miljövänligt beteende då moder-jord studerades utifrån ett genusperspektiv. Även tidigare forskning inom det bredare forskningsfältet av antropomorfism är förenliga med ovanstående forskningsresultat och attitydstudier inom antropomorfism av naturen. Gray, Gray & Wegner (2007) fann att ju starkare deltagarna upplevde anknytningen med en icke-mänsklig

enhet (groda, robot och apa etc), desto mindre villiga var de att skada dem. Lika så fann Gebhard et al. (2003) att barn spontant använder sig av liknelse och anknytning genom antropomorfism till naturliga enheter för att rättfärdiga att de bör skyddas. Anknytningens roll och bestämmelsefaktors för ett ökat miljöengagemang understryks av Davis et al. (2009) som menar på att människor som har en starkare koppling till naturen (och tenderar att inkludera naturen i sina självuppfattningar) är mer engagerade i sitt förhållande till naturen, vilket resulterar i att deltagarna rapporterar utföra fler miljövänliga handlingar än de som inte ser en stark koppling mellan sig själv och naturen (Davis et al. 2009).

Sammantaget visar forskningsresultat och attitydstudier att antropomorfism genom STN kan främja känslan av anknytning till naturen vilket leder till ett självrapporterat ökat miljöengagemang.

3.3 ME utifrån empati genom STN

Empati har sedan lång tid tillbaka betraktats av sociologer som nyckeln till altruism och harmoni mellan grupper, vilket har väckt intresse hos vissa forskare för möjligheten till empati för naturen genom antropomorfism inom naturbevarande och klimatfrågor.

Eisenberg & Miller (1987) understryker att empati och sympati är avgörande för prosocialt och altruistiskt beteende. Prosocialt beteende är ett frivilligt beteende som resulterar i fördelar för någon annan och där motivet är ospecificerat och således kan vara både positivt, negativt eller båda. I kontrast är altruistiskt beteende definierat som en typ av prosocialt beteende vilket är frivilligt och menat att gynna den andre, och inte utfört för att själv gynnas eller undvika smärta hos en själv. I ett flertal studier har empati länkats till altruistiska handlingar (Eisenberg & Miller 1987). Sobel (1996) är en av de tidiga förespråkarna för empatins relevans i bevarandeinsatser för naturen och poängterar att alla typer av bevarandeinsatser måste börja med empati. Enligt Sobel (1996) bör empati till naturen läras ut i tidig ålder vilket kan medföra att den empati som sålunda utvecklats skapar grunden för ett ökat miljöengagemang och klimatmedvetenhet senare i livet. Sobels (1996) uppfattning om empatis relevans i relation till miljöengagemang har senare resonerat hos andra forskare (Chawla 2009) vilket även nått forskning inom antropomorfism. Den

breda uppfattningen om sambandet mellan empati och hjälpsamt handlande har inspirerat flera forskare till att studera empati i kombination med den känslomässiga upplevelsen, nöd, med naturen. Initialt forskade Tam (2013) på en form av dispositional empati till naturen. Dispositional innebär att kunna påverka sin empati för att förstå och dela den känslomässiga upplevelsen av naturen och de icke-mänskliga enheterna kopplade till naturen, vilket Tam (2013) exemplifieras följande:

"[...] When reading news that a deep-water oil spill is polluting the ocean, an individual may put himself or herself in the place of the affected animals and feel what they are feeling. Similarly, when watching a video about shark finning, some individuals may visualize vividly the sharks' experience and feel the pain the sharks are experiencing." (Tam 2013 s.93).

Exemplet ovan visar på att dispositional empati är en form av empati som är vanligt förekommande, många av oss kan sannolikt känna igen oss i dessa känslor. Dispositional empati definierar oss som inkännande varelser och har sannolikt gjort att vi uppvisar miljövänliga beteende idag, trots att det visat sig vara otillräckligt.

Jag ser att du fryser utan
dina löv, vill du låna min
halsduk?

För att studera den dispositionala empatin till naturen, och dess förmedlande roll till ökat miljöengagemang genomfördes fyra studier av Tam (2013) på totalt 817 studenter. Resultaten från studien pekade på att dispositionalt empati mot naturen förutsade robust och unikt bevarandebeteende hos den studerade gruppen. Deltagare som uppgav att de kände sig nära naturen och ansåg att naturen hade en typ av känsloliv uppvisade starkare dispositionalt empati mot naturen vilket korrelerades med större miljöengagemang. En liknande korrelationsundersökning i dispositionalt empati till naturen genomfördes av Maguire et al. (2020) där 45 turister undersöktes hur vidare deras miljövänliga attityder, tendens till att antropomorfera och empati till naturen förändrades före och efter de fick simma med valar. Resultatet pekade på att erfarenheten att simma med valar skapade en starkare anknytning till naturen vilket genererade empati och viljan att engagera sig i miljöfrågor. Maguire et al. (2020) konkluderade att den dispositionala empatin kan förknippas med antropomorfism av naturen och valarna vilket skapar ett ökat miljöengagemang. Trots att handlingen att simma med valar avsevärt skiljer sig åt från interaktion med gravträd kan det försiktigt antydast att interaktion med specifika enheter från naturen kan sammankopplas med en förändrad syn på, attityd till och moraliskt försvarbara handlingar jämfört med dessa enheter. Vidare poängterar Tam (2013) i sin studie att dispositionalt empati skiljer sig från empati i mellanmänniskliga relationer.

Två år senare studerade återigen Tam (2015b) empatins roll för ökat miljöengagemang men i stället för dispositionalt empati utgick Tam (2015b) från empati ur ett mellanmänniskligt perspektiv genom antropomorfism. I denna senare studie tydliggörs korrelationen antropomorfism-STN-empati-ME. Tam (2015b) menar att när en individ STN genom antropomorfism leder det till att individen betraktar naturen som både mottaglig och medveten, vilket gör relationen till mellanmännisklig trots att det är mellan naturen och en människa. Empati kan i sin bredaste definition hänvisas till reaktionen hos en individ till följd av en studerad upplevelse hos en annan (Davis 1983) vilket Tam (2015b) studie tagit fasta på. Initialt fick deltagarna svara på en rad frågor kring sin syn på sitt eget engagemang i miljöfrågor samt beskriva de handlingar de själva utför i syfte att minska miljöförstöringen. Därefter presenterades deltagarna för ett bildspel med 10 foton som illustrerar miljöförstöring (exempelvis havet förorenat av oljeutsläpp). Efter att ha studerat bilderna ombads

deltagarna svara på sex uttalanden varav tre frågorna var kopplade till att undersöka empatins förmedlande roll för miljöengagemang. Resultaten jämfördes sedan med deltagarnas svar i de inledande frågorna. Korrelation mellan de studenter som uppvisade högre empati i den sista delen av studien kunde sammanlänkas med de svar som initialt undersökt deltagarnas faktiska miljöengagemang. Den sistnämnda menar Tam (2015b) visa att empati är den mekanism som ligger till grund för sinnestildelning och miljöengagemang eftersom individer med starkare STN uppvisar större självrapporterat ME än de med svagare STN. Sinnestilldelningen tillåter deltagarna att ta naturens perspektiv och känna empati mot dess förstörelse som visades i bilderna (Tam 2015b).

Tidigare studier genomförda av Berenguer (2007) och Schults (2000) har i enlighet med de ovannämnda studierna visat på empatins förmedlade roll för ett ökat miljövänligt beteende. Studien av Berenguer (2007) gick ut på att 60 psykologstudenter slumpmässigt fick se antingen ett fotografi av en död fågel på en strand täckt av olja eller ett område med åtta träd som huggits ned och låg på marken. Hälften av deltagarna instruerades att förbli fristående och objektiva (låg empati) medan de studerade träden eller fågeln. De återstående deltagarna instruerades att till bästa möjliga förmåga försöka föreställa sig hur fågeln eller trädet känner sig utifrån observation av bilden (hög empati). Resultaten från studien visade att deltagare som instruerades att känna empati inte enbart uttryckte större oro för miljön i bred bemärkelse utan även rekommenderade en högre summa av finansiell tilldelning till miljöprogram. I båda fallen av hög och låg empati var deltagarna generellt mer bekymrade för fågeln än för träden, vilket korrelerar med de tidigare undersökningarna i detta arbete i avsnitt två som påvisar människans favorisering av djur framför växter. Berenguer (2007) menar på att resultaten från studien pekar på att empati mot naturen initierar miljöengagemang men poängterar att då människor kan identifiera sig närmare, på kognitiv nivå, med fågeln än med trädet, så blir empatin mot träden lägre (Berenguer 2007). Den senare syntesen bekräftar tesen om att människor enklare antropomorferar mänskoliknande enheter. Schultz (2001) studerade flera år tidigare hur vidare oro för miljöproblem är kopplad till i vilken utsträckning människor ser sig själva som en del av naturen. Resultaten från undersökningen av attityder hos en stor grupp internationella deltagare (1513 deltagare från fem olika länder)

påvisades att relationen mellan människa och natur förändras genom empati. Resultaten tyder på att empatin för naturen ökar oron för miljöproblem vilket indikerar att ökad empati skapar närmare koppling mellan natur och människa (Schultz 2000).

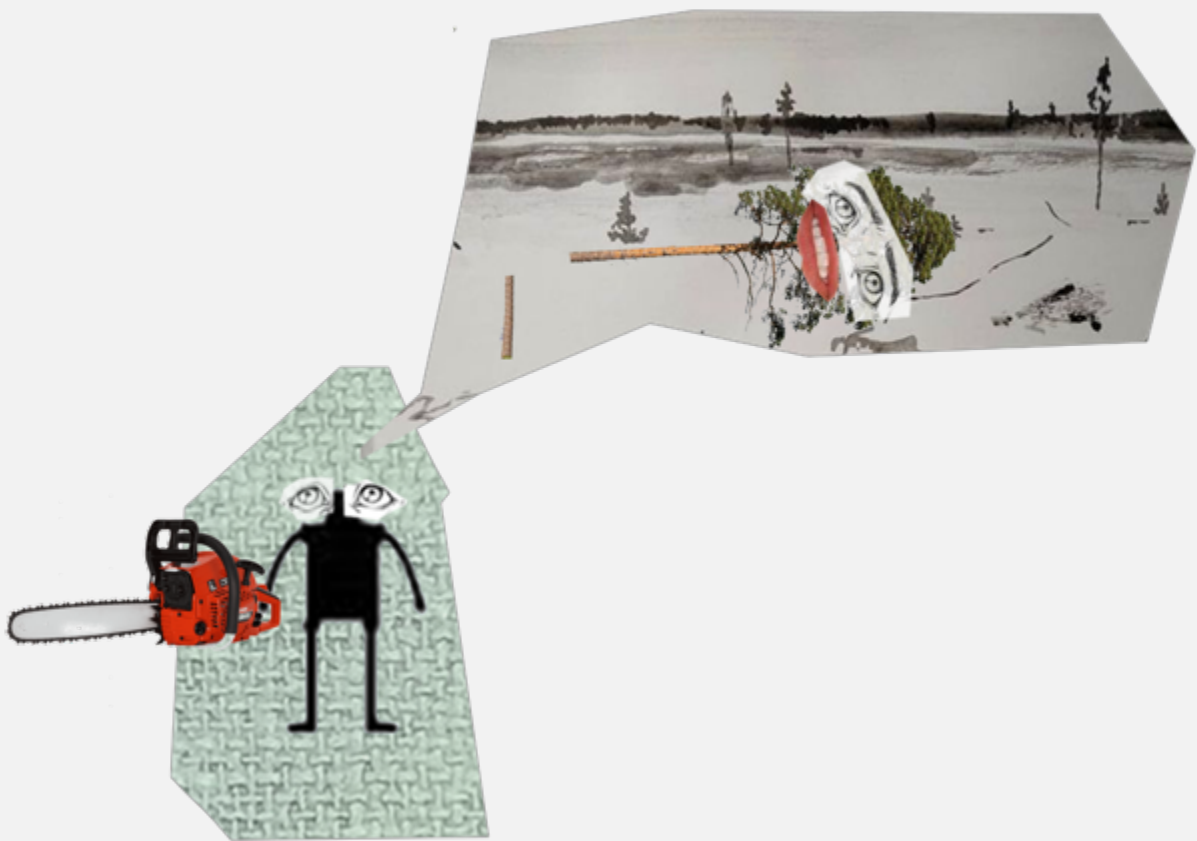
Tam (2015b) framhåller att empati för naturen inte enbart är ett fenomen som studerats i forskning utan existerar ute i samhället. När människor iakttar att naturen försämrats, exempelvis genom miljöförstöring, tillåts människor ta perspektiv och känna empati mot naturen, vilket motiverar de miljövänliga handlingar vi ser i samhället idag (Tam 2015b). Inom miljöaktivism och i miljökampanjer är det ingen nyhet att antropomorfism och sinnestilldelning av naturen kan användas för att presenterar naturen på ett sätt som skapar empati och lyfter fram eller tillskivier dess likhet med människor, i syfte att öka miljövänliga attityder (Laksmidewi & Soelasih 2019; Wang & Zhang 2020). Ett av de mest citerade exemplet av antropomorfering av naturen är från Al Gores Nobeltal 2007 som fick stort genomslag globalt då han beskrev det kritiska läget jorden befinner sig i; *"The earth has a rising fever and it will not heal by itself."* (Gore 2007) och liknade således naturens nuvarande tillstånd med en mänsklig sjukdom (Tam et al. 2013). Betydligt tidigare än så användes antropomorfism på ett likande sätt för att uppmärksamma klimatfrågor då Hongkongs regering under 90-talet lanserade ett public serviceprogram som berättade historien om "Mr. Earth" (Epley, Waytz, & Cacioppo 2007; Tam et al. 2013). Den kanske mest världsomfattande antropomorfismen av naturen i syfte till ett ökat miljöengagemang och förståelse för naturen, vilket har bestått i många år, är användningen av termen "Moder Jord". Begreppet används på många olika sätt för att bland annat beskriva jordens ursprungliga väsen och har i tillägg sedan FN: s generalförsamling utropade den 22 april till *"International Mother Earth Day"* tilldelats en egen dag dedikerat till olika typer av miljöengagemang (United Nations u.å.).

Sammanfattningsvis tyder forskningsresultat på att korrelationen mellan empati för naturen möjliggörs genom STN vilket leder till ett ökat ME. Empati för naturen är inte enbart ett fenomen som studerats i forskning utan som redan existerar ute i samhället.

3.4 ME utifrån skuld genom STN

I dagens samhälle är det inte en ovanlig upplevelse att känna skuld för miljöförstöring. I Greendex (2014) internationella studie som undersöker konsumentbeteende i 18 länder instämde ungefär hälften av de 18 000 respondenterna att de känner stark oro och skuld för vad som kommer hända med klimatet framöver (National geographic & Globescan 2014).

Skuldkänslan motiverar vanligtvis ursäkter, försök att minska skadan och handlingar för att gottgöra ogärningar och kompensera för den drabbades förlust (Zeelenberg & Breugelmans 2008). Med tanke på de beteendemässiga konsekvenser skuldkänslan medför är många miljöforskare fascinerade av den potentiella kraften hos miljöskuld för ett ökat miljöengagemang (Rees et al. 2015). Det vill säga, om känsla av skuld jämt mot naturen kan framkallas hos allmänheten på grund av förekomsten av miljöförstöring eller klimatkrisen, är chansen stor att människor kommer att vilja göra rättelse och därigenom anta en mer miljövänlig livsstil. En tidig studie av Kaiser & Shimoda (1999) på 445 schweiziska deltagare belyste en måttlig korrelation mellan miljöskuld och allmänt ökat miljövänligt beteende. Ytterligare aktuell forskning av Ferguson, Branscombe & Reynolds (2011) utökar förståelsen för dessa tidiga fynd kring skuld mot naturen och miljöengagemang genom att påvisa att människor kan uppleva skuld för gruppers (snarare än personliga) inflytande till miljöproblem. Studien av Ferguson, Branscombe och Reynolds (2011) påvisade att skuld för en gruppss totala utsläpp av växthusgaser var förknippad med viljan att spara energi och betala gröna skatter hos individer i gruppen, vilket visar på att en kollektiv form av skuld också motiverar individuella miljövänliga handlingar (Ferguson, Branscombe & Reynolds 2011).

Med bakgrund till den påvisade kopplingen mellan miljöskuld och ett ökat miljöengagemang genomförde Tam (2019) studier för att undersöka skuld utifrån STN. Grundläggande känslorforskning har föreslagit att skuld till övervägande del upplevs när en individ uppfattar att sitt eget agerande orsakat skada för en annan person (Ellsworth & Smith 1988) vilket understryks av senare forskning från Baumeister, Stillwell & Heatherton (1994) som visade på att skuld i huvudsak är ett mellanmänniskt fenomen. Tam (2019) menar däremot att begränsa skuldkänslan till mellanmänniska relationer skapar en olägenhet för förståelsen av miljöskuld och illustrerar detta genom att ifrågasätta skuld som en interpersonell känsla eftersom vissa individer upplever skuld för förstörelse av den icke-människa miljön (Tam 2019) så som rapporterats i exempelvis Greendex (2014). Utifrån samma position som i studier kring empati resonerar Tam (2019) att skuld, trots att den beskrivs som en mellanmännisklig känsla, kan studeras utifrån att en människa STN. I tre studier av Tam (2019) observerades att STN förutspådde upplevelsen av miljöskuld och att denna känsla i sin tur är förknippad med ökat miljöengagemang. Det vill säga, att individer som ser på naturen i antropomorfa termer genom STN är mer benägna att känna sig skyldiga för miljöförstöring, och ta fler steg mot miljöåtgärder (Tam 2019). Utifrån resultatet i studien betonar dock Tam (2019) att användningen av skuld genom STN måste genomgå ytterligare vetenskaplig granskning. Rees et al (2015) poängterar att användningen av negativa känslor för att tillkalla en typ av önskad handling är inte helt oproblematiskt eftersom det skapar en moralisk påfrestning på människor (Rees et al. 2015). Vidare finns det i tillägg forskning som har visat på att skuld nödvändigtvis inte skapa motivation till gottgörande beteenden (så som miljöengagemang). En tidig studie av Bandura et al. (1996) pekar på att människor kan hantera känslan av skuld på många sätt, mer destruktiva, exempelvis genom att sprida falsk information för att minska skuldbelastningen, förskjuta sitt eget av ansvar i frågan och förvränga konsekvenserna av de skadliga handlingarna för att minska skuldkänslan (Bandura et al. 1996).

Sammanfattningsvis kan skuld genom STN för ett ökat miljöengagemang eventuellt ses som det mest problematiska i jämförelse med de andra framkallade känslorna, trots att det påvisats vara effektivt i flera studier i relation till ökat miljöengagemang genom åren. Användningen av negativa känslor för att framhålla en viss

handling saknar fullständigt moraliskt stöd och kan dessutom leda till andra oväntade konsekvenser som inte är i linje med miljöengagemang.

3.5 Människan bakom STN

Vid antropomorfism av naturen har STN genom de förmedlade känslor; anknytning, empati och skuld observerats leda till ett ökat miljöengagemang i ovanstående del. STN är ett fenomen inom antropomorfism som sker hos en individ vilket således innebär att människan bakom STN och dess motivation till att sinnestilldela är centralt.

William et al. (2012) menar på att mottagarens motivation är en central grund för korrelationen till miljöengagemang, framför allt när man avsiktligt försöker framkalla antropomorfism för ett ökat miljöengagemang (William et al. 2012). Med bakgrund till de grundläggande motiven för antropomorfism; social tillhörighet, önskan att påverka och förklara (Epley, Waytz, & Cacioppo 2007) menar Tam (2015a) att individuella skillnader i tendensen till att antropomorfera naturen och STN är att förvänta (Tam 2015a). Följaktligen har ensamhet och isolering visat sig vara situationer som i stor utsträckning påverkar om en individ tenderar att antropomorfa icke-mänskliga enheter eller inte menar Epley et al. (2008). Detta konstaterande pekar på att gravträd på gravplatser har möjligheten att skapa starka antropomorfismer då anhöriga med bakgrund till grundläggande kännedom kring sörjande sannolikt kan uppleva känslor relaterade till ensamhet, något som undersökt närmare i avsnitt fem.

Viktigt att nämna i hänsyn till människorna som framkallar STN och de samband som uppvisats mellan antropomorfism och miljöengagemang är att delar av de studier som undersökts i detta arbete är korrelationsstudier; Apostel et al. 2013; Higgs et al. 2020; Tam et al. 2013; Tam 2013; Tam 2014; Tam 2015b; Tam 2019 och kan således inte påvisa en kausalitet mellan STN-ME. Det omvända scenariot där ett ökat miljöengagemang leder till att samma individ tilldelar naturen ett sinne, ME-STN, är således lika sannolikt att uppkomma som det försträmda. Däremot menar Williams et al. (2021) att samtliga studier som nämnts ovan utförts och visar på bra

eller måttligt bra trovärdighet i den totala kvalitetskontrollen som utfördes i Williams et al (2012) studie. Däremot finns det alltid utrymme för metodiska förbättringar i undersökningar gällande antropomorfism och miljöengagemang för att ta itu med det potentiella problemet med den "tredje variabeln". Med tredje variabeln menas andra faktorer utöver förmågan att antropomorfera naturen som kan förklara ett ökat miljöengagemang hos de individer som undersökts. Williams et al. (2021) menar dock att det uppenbart finnas ett oändligt antal potentiella tredje variabler, och studierna som rapporteras kan inte kontrollera för dem alla. Det kvarstår därför osäkerhet i hur tredje variabler påverkar resultaten som presenteras i detta arbete. Däremot har studier som i olika utsträckning inkluderar en tredje variabel visat på liknande resultat som de utan. Studie av Liu et al. (2019) inkluderade en typ av tredje variabel i sin studie för att undersöka kopplingen mellan antropomorfism och miljöengagemang, nämligen genus. Studien fann en förening mellan antropomorfism av naturen, kvinnlighet och miljöengagemang. Initialt pekar studien på att både kvinnor och män instämmer med att det implicita synsättet att kvinnlighet och kvinnor är mer förknippade med naturen än män genom associationstest. Slutligen visade studien på att om naturen antropomorfiserades i kvinnlig gestalt framkallades en betydligt starkare anknytning till naturen och ett större miljövänligt beteende tillskillnad från när naturen antropomorferades som manlig. I ett försök till att redogöra för en annan typ av tredje variabel presenterade Tam (2015a) belegg för att antropomorfismens inflytande på miljöengagemang kan vara beroende på deltagarnas redan befintliga behov av socialt sammanhang och engagemang. Tam (2015a) menar utifrån sina resultat att antropomorfism visade sig vara kontraproduktivt för dem med lågt behov av samhörighet och engagemang (Tam 2015a). Spekulativt sett behöver STN inte alltid innebära positiva effekter för naturen och ett ökat ME. Till exempel menar Tam (2015b) att STN i teorin borde tillåta människor att uppfatta naturen skyldig till naturkatastrofer vilket följaktligen skulle kunna resultera i stark ilska mot naturen. En sådan ilska skulle i sin tur kunna underminera miljöfördelaktigt beteende.

Vidare menar Tam (2015a) att det är okänt hur STN kan uppmuntras hos individer under längre tid för ett ökat och långsiktigt miljöengagemang. Trots att Epley, Waytz, & Cacioppo (2007) påvisat att individuella skillnader i uppkomsten av antropomorfism finns bland

människor, är det fortfarande oklart hur dessa individuella skillnader uppstår. Det är en möjlig utveckling att då människor åldras och får en högre utbildning, i synnerhet vetenskaplig utbildning, skapas en stark objektivitet och vetenskaplig synvinkel på världen som dominerar synsättet på naturen och tränger ut antropomorfa tolkningar (Epley et al. 2007) och tankegången för STN (Tam 2015a). Vissa kvalitativa studier har funnit att tendensen till antropomorfa tolkningar av naturen är särskilt framträdande hos barn (Gebhard et al. 2003) vilket är en trend som förstärks då man ser till de generella åldersspannet i grupperna (barn och studenter) som undersöks i en stor andel av de studier som påvisar STN-ME i detta avsnitt.

3.5.1 Vetenskaplig skepsis

Det vetenskapliga samfundet har sedan antropomorfismens uppkomst inom forskningsvärlden uttryckt viss skepsis i användningen av antropomorfism, då fenomenet avviker från objektiva sanningar. Antropomorfism bär ett stigma eftersom det potentiellt förhindrar opartiska data (Kennedy 1992; Chan 2012; Wynne 2007; Horowitz & Bekoff 2007; Gebhard et al. 2003). Wynne (2007) uttrycker starkt avsky mot antropomorfism, främst inom strävan att förklara djurbeteende och menar på att antropomorfism måste bekämpas eftersom dess nackdelar förblir desamma som de alltid har varit: mentala psykologiska redogörelser som inte utgör någon typ applicerbarhet i en modern objektiv vetenskap. Ett argument som skeptiska vetenskapliga röster mot antropomorfism skulle framlägga menar Gebhard et al. (2003) vara att antropomorfa tolkning av naturen inte är någon garanti för att naturen eller naturliga enheters "intresse" blir bemötta på korrekt sätt, även om intentionen är sådan. I tillägg kan det även hos en person där antropomorfa tolkningar av naturen är dominerande ändå finnas starka personliga ingivelser som mycket väl kan överrösta altruistiska handlingar som introduceras genom antropomorfism. Gebhard et al. (2003) exemplifierar det sistnämnda utifrån observationer på barn som ställdes inför valet av att skaffa en riktig julgran eller en gran i plast. Barnen valde samstämt den riktiga granen trots att de var övertygad om att granen kunde uppleva smärta. Utifrån samma premiss menar Gebhard et al. (2003) att det finns samhällen vars världsbild inte är vetenskapligt förankrade utan är färgad av antropomorfism som sitt främsta sätt att förstå växtlighet, trots allt inte behandlar naturen med respekt.

Det går sammanfattningsvis att utläsa att antropomorfism inte ett helt problemfritt angreppssätt för att öka miljöengagemang och förändra synen på och attityden till växtlighet. Individuella skillnader i människors motiv till att antropomorfera icke-mänskliga enheter verkar avgörande där osäkerheten i den "tredje variabeln" inte heller går att bortse ifrån. Trots att STN tycks leda till ett ökat miljöengagemang genom de förmedlade känslorna anknytning, empati och skuld tycks det vara centralt att hitta en balans mellan dessa känslor och vetenskaplig förankring för att nå en så bred publik som möjligt, vilket är en viktig punkt att notera inför diskussionen i avsnitt sex.

3.6 Sinnestilldelning av specifik enhet av naturen

Den aktuella forskningen inom antropomorfism av naturen för ökat miljöengagemang tar utgångspunkt i STN och således genom det breda natur-begreppet. Vilka typer av naturliga enheter (arter eller delar av naturen) som deltagarna i studierna associerar med det vida natur-begreppet (om alls) då deltagare uppvisar känsla av anknytning, empati och skuld mot naturen är oklar men central för att få en djupare förståelse för resultaten menar Williams et al. (2021). Redan i en tidig studie av Tam et al. (2013) lyftes teorin kring att en specifik naturlig enhet i stället för det vida natur-begreppet kan leda till en ökad sinnestilldelning.

" The present research defines anthropomorphism of nature as anthropomorphism of the broad notion of nature. One may wonder if it can be alternatively defined as anthropomorphism of some specific natural entities. [...] manipulating anthropomorphism of nature in its general form could lead to a higher level of anthropomorphism of specific natural entities. " (Tam et al. 2013 s.520)

Resultat från korrelationsstudien av Tam et al. (2013) indikerade nämligen att manipulering av naturen i dess allmänna form kan leda till en högre nivå av antropomorfism av specifika naturliga enheter och att samma koppling till miljöengagemang är att förmoda. Tam et al. (2013) teorier är inte tagna helt ur luften utan är i linje med två breda slutsatser från tidigare studier inom miljöpsykologi. Först och främst anses specifika enheter i naturen såsom djur och hav kärnan i människors mentala bilder av naturen menar Van den Born et al. (2001). Därtill kan den psykologiska orientering mot specifika naturliga enheter generaliseras till naturen som helhet vilket har studerats i studierna av Berenguer (2007) och Schultz (2000). Specifika enheter så som djur har även i studien av Myers et al. (2004) påvisats fungera som grund för en allmän förståelse och oro för naturen i sin helhet (Myers et al. 2004).

Med utgångspunkt i att specifika enheter i naturen ofta är generaliserbara till naturen som helhet kan en viss antydning till positiv korrelation kring gravträdets kapacitet som antropomorft objekt påvisas genom Gebhard et al. (2003) forskning tillsammans med

slutsatser i Machganten & Urry (2000b) undersökningar. Gebhard et al. (2003) pekar nämligen på att det finns många naturliga objekt som inte alls med lätthet kan antropomorferas av människor så som exempelvis, gräs, sand eller mer komplexa ekosystem och arter, men att träd inte är en av dessa utan kan ses som en naturlig enhet som enkelt antropomorferas utifrån hur vi uppvisar att moralisera med just träd. Vidare konkluderar Machganten & Urry (2000b) i sin studie kring mänsklig koppling och träd, att träd möjliggör en upplevd koppling till naturen och att träd för vissa grupper symboliserar och representerar naturen.

*"We have seen that the experience of trees and woods appears to have intimate bodily significance for many people-as providing contact with nature, as a source of tranquility, and as a distinct 'social' space [...] For some groups trees **are** nature- as live, sensuous indicators of the changing season, offering an intimate connection with seasonal cycles and deeper sense of time, through growth and regeneration, changing colors, natural variety, smell, and experience of tranquility, peace and the mysterious."* (Machganten & Urry 2000b s.179)

Sammanfattningsvis kan en viss antydning utrönas för en positiv korrelation kring trädets möjlighet att verka som representant för naturen vilket föranleder vidare undersökning av gravträd vid gravplatser.

3.7 Sammanfattning Antropomorfism

Antropomorfism syftar till personifiering av mänsklig karaktär på icke-människliga enheter, exempelvis djur, växter eller föremål.

Hur sannolikt det är att antropomorfism uppstår beror på tre faktorer; vilja att påverka, önskan att skapa social tillhörighet samt drivkraften att förklara och beskriva icke mänskliga enheter.

Människor tenderar att oftare antropomorfera djur framför växter då djur uppvisar fler likheter mer människor. Således tenderar mer människoliknande objekt vara enklare att antropomorfera.

Flera studier pekar på att antropomorfism kan leda till miljöengagemang utifrån STN (sinnestilldelning av naturen), då de förmedlande känslorna anknytning, empati och skuld framkallas, vilket har visat sig leda till ME (miljöengagemang).

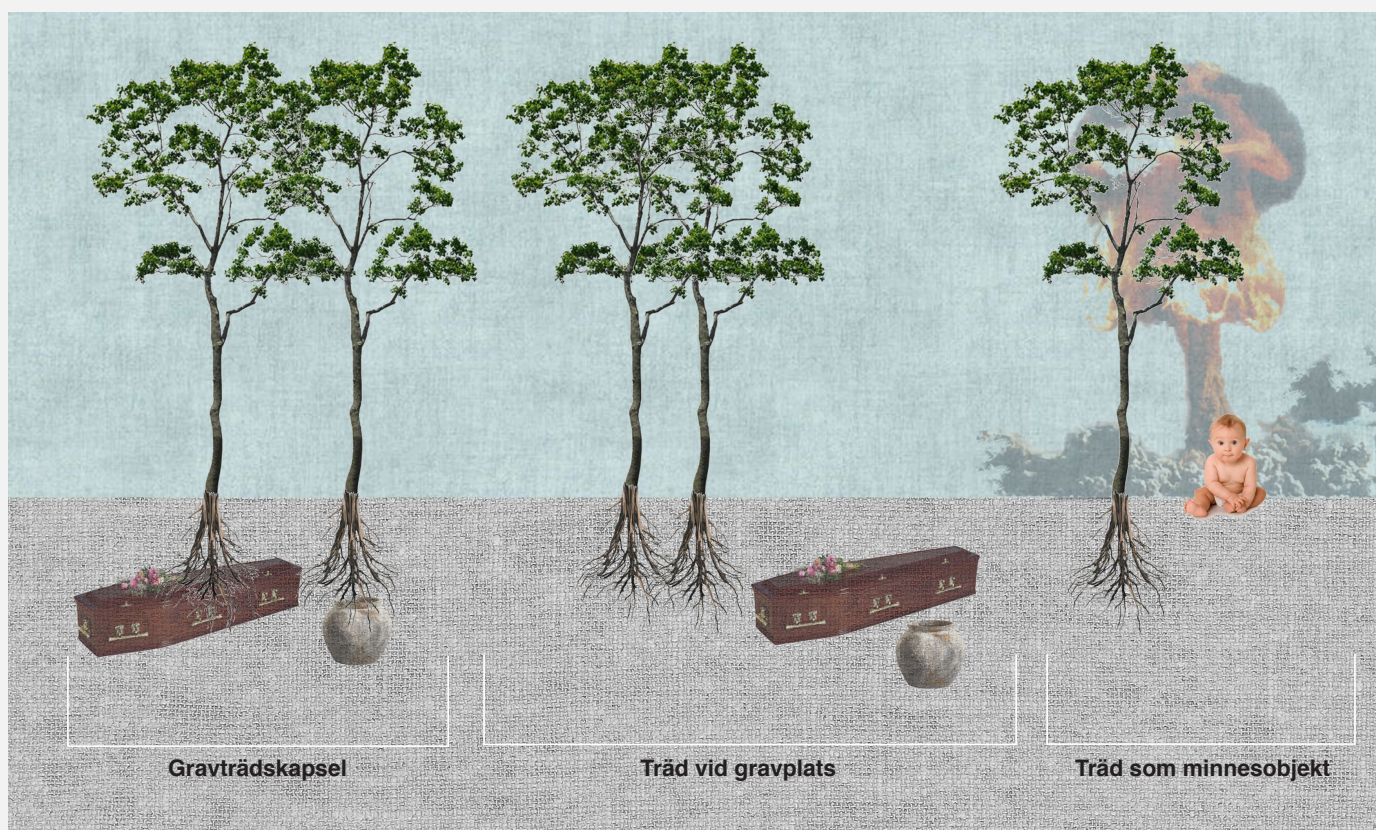
Antropomorfism av naturen är inte ett helt problemfritt angreppssätt för att öka miljöengagemang och förändra synen på och attityden till växtlighet och stöds inte av vetenskaplig objektivitet.

De befintliga forskningsstudierna visar på korrelationen mellan antropomorfism och naturen i sin breda bemärkelse. Specifiering av antropomorfism av naturen i dess allmänna form till en specifik representant så som träd skulle kunna leda till en högre nivå av antropomorfism och miljöengagemang.

4. Gravträd

Detta kapitel syftar till att undersöka gravträd som underlag för att senare diskutera om gravträd kan verka som en specifik naturlig enhet inom antropomorfism av naturen och STN, vilket föreslagits förstärka antropomorfismen och det miljövänliga engagemanget.

Benämningen gravträd refererar i detta arbete till ett träd som planteras i direkt kontakt, genom rötterna, med den begravde så att näring från aska eller kropp enkelt kan tas upp av trädet. Att begravas på detta sätt ingår inte som valbart gravskick i Sverige idag (däremot är det lagligt att fritt dekorera en anhörigs grav med full gravrätt och ett träd skulle kunna planteras på graven) och har således inte kunnat studerats utifrån platsbesök. Gravträd kommer följaktligen undersökas utifrån tre olika typer av närliggande begrepp och idéer till gravträd; (a) trädgravkapsel, (b) träd som minnesobjekt samt (c) träd som gravmarkör vid naturliga begravningsplatser.

4.1 Gravträdkapsel

Gravträdkapsel syftar till en kapselliknande urna som möjliggör placeringen av aska eller en hel kropp från en avliden person för att sedan odla en växt eller träd ovanför urnan den med hjälp av näringsämnena från den begravde personen. Trädet som växer upp ovanför en gravträdkapsel är teoretiskt sätt samma sak som vad gravträd syftar till i detta arbete. En undersökning av dessa gravkapslar i praktiken hade således varit av högsta intresse, men inom ramen för detta arbete har en sådan undersökning inte varit möjligt då den enda officiella gravplatsen med gravträdkapslar finns i *Le Boisé de Vie* (livets skog), en park lanserat av BiosUrn i Quebec, Kanada (Biosurn 2021).

Två framträdande företag som producerar gravträdkapslar finns idag på marknaden; Capsula Mundi och Biosurn. Båda gravträdkapslarna är relativt moderna, Biosurn lanserades 2001 och Capsula Mundi 2019 (Biosurn 2021; Capsula Mundi u.å.)

Det är svårt att ge en sammanfattad bild kring vilka länder som tillåter användandet av gravträdkapslar idag, men generellt verkar engelsktalande länder acceptera idén kring träd och växtlighet som en sista viloplats i större utsträckning än andra länder (Capsula Mundi u.å.). Följande avsnitt undersöker de drivande idéerna och tankarna bakom gravträdkapslarna Capsula Mundi och Biosurn.

Anna Citelli och Raoul Brezel är de två italienska designerna bakom Capsula Mundi (världens kapsel). Deras produkt är en äggformad organisk kista där den avlidnes kropp eller aska kan placeras för att sedan begravs under jord. När kapseln är begravd i jorden förmultnar det biologiskt nedbrytbara plastskalet och resterna från skalet i kombination med kroppen ger näring till det träd som planterats precis ovanför. Bakterier i jorden bryter först ned bioplasten vilket sedan frigör näringsämnena från kroppen till jorden utan att ändra dess kemiska balans alltför dramatiskt, vilket möjliggör effektivt näringsupptag i rötterna på trädet (Capsula Mundi u.å.). Jacqueline Aitkenhead-Peterson, docent vid Institutionen för jord- och grödor vid Texas A&M University, påpekar i en intervju angående Capsula Mundi för CNN att näringsämnena från kroppen släpps ut i jorden relativt snabbt och sprids bort från platsen inom ett år, vilket innebär att ett

träd av stor kvalitet bör planterats ovanpå gravträdkapseln för att för att möjliggöra effektivt näringsupptag med väl etablerade rötter för att skydda grundvattnet och skapa den tänka kopplingen mellan kapsel och kropp (Erizanu 2018). Miljöpåverkan är en viktig fråga enligt Citelli och Brezel som uppmärksammat de negativa effekterna på klimatet som begravningsindustrin bidrar till. I stället för att minst ett träd måste huggas ned för att tillverka en kista, vilket har en viss miljöpåverkan, menar Citelli och Brezel att ett träd kan och således bör adderas i naturen genom deras gravträdkapsel (Capsula Mundi u.å.).

Utöver att skapa ett mer miljövänlig begravningsalternativ strävar Capsula Mundi till att vara ett transkulturellt och samhällsmässigt brett projekt som föreställer sig en annan inställning till hur människor förhåller sig till döden. Citelli och Brezel menar att människor i västvärlden idag lever i en kultur disassocierad från naturen, överbelastad av konsumtion och där döden behandlas med tabu. I stället syftar Capsula Mundi till att möjliggöra en väg tillbaka till naturen där döden, trots dess oundviklighet, inte nödvändigtvis symboliserar slutet, utan början på en väg tillbaka till det fria. Citelli och Brezel har som åsikt att det är dags för människor att inse sin integrerade del i naturen och vill betona att människor är en del av naturens biologiska livscykel oavsett kulturella och religiösa begravningstraditioner. Framtidsvisionen är en ny typ av begravningsplats i kontrast till traditionella arkitektoniska kyrkogårdar där endast ett träd markerar den avlidnes viloplats. Förhoppningen är att dessa skogar kan förvandlas till platser dit familjer kan promenera i det fria, lära sig om naturen och där anhöriga kommer för att sköta om sina träd (Capsula Mundi u.å.). Framtidsvisionen om en kyrkogård med enbart träd har Biosurn redan realiserats genom trädkyrkogården, som tidigare nämnts, *Boisé de Vie* i Quebec. Biosurn vars tankar och motiv är mycket lika dem som presenteras av Citelli och Brezel var den första biologiskt nedbrytbara urnan som designades för att förvandla en människa eller ett djur till ett träd efter döden. Idén till Biosurn menar medgrundaren Gerard Moline kom till honom redan när han var ett litet barn.

" He was in the garden planting flowers and vegetables with his grandmother, when she discovered a dead bird. She instinctively took the bird, buried it in a hole and planted some wildflower seeds on top – thus giving it new life" (Biosurn 2021).

De tankar som väcktes kring döden från detta minne låg till grund för Moline som senare skapade den första prototypen till Biosurn på 90-talet som mer liknar en kruka än en kapsel (Biosurn 2021). De egentliga skillnaderna i tankar bakom gravträdkapslarna som går att utröna mellan Biosurn och Capsula Mundi är att Biosurn poängterar vikten av att deras produkt skapar ett nytt sätt att hantera föroreningar, överbefolkning och avskogning. I tillägg menar även Biosurn till skillnad från Capsula Mundi att det är möjligt att gro frö i deras trädgravkapsel (Biosurn 2021; Capsula Mundi u.å.).

Sammanfattningsvis tyder motiven och idéerna bakom gravträdkapslarna Biosurn och Capsula Mundi på en önskan och vision om en grundläggande förändrad syn på döden där slutet i stället representerar börjar på något nytt, som en del av den biologiska cykeln och människans plats i naturen. Utvecklingen av gravträdkapslar drivs av miljömedvetenhet, kulturell och samhällsmässig enighet och delar en framtidsvision med färre traditionella kyrkogårdar som istället ersätts av stora gröna parker som skapar gemenskap.

4.2 Trädets roll som minnesobjekt

Inom växtriket har trädet fått en särskild roll som minnesobjekt, där minnesträd i olika former verkar utgöra en lättillgänglig koppling mellan natur och mänsklig memorering. Hur det kommer sig att just träd fått en premierad plats hos människan som minnesobjekt tros bero på en rad olika egenskaper hos trädet. Befintliga studier betonar fyra övergripande skäl till att träd registreras och ofta används inom memorering av olika mänskliga händelser.

För det första menar Cloke & Pawson (2008) att trädets symboliska användning genom historien ligger till grund för trädets roll som minnesobjekt idag. Inom flera kulturer och religioner runt om i världen pekas träd ut som viktiga och starka symboler vars användning kan spåras över en mängd olika traditioner som har bestått flera århundraden (Coder 1996; Cloke & Pawson 2008). Ett antal exempel på trädets symboliska användning i historien och runt om i världen är världsträdet Yggdrasil inom fornnordisk mytologi (Gunnarsson 1988; Hockerfelt 1994), fruktträdets symbol för mor och dotter samt

äktenskap i slavisk kultur (Agapkina 2017), kokosnötstädet i Indien som symbol för födsel och död (Macnaghten & Urry 2000b) och inom sibirisk kultur står tallen som symbol för den kvinnliga skepnaden (Coder 1996). Men träd som symbol tillhör inte enbart det förflutna utan används även i mer modern tid. Efter Hiroshimabomben 1945 överlevde ett Ginkgo-träd som stod på enbart tusen meters avstånd från detonationens centrum där allt annat omkring hade ödelagts. Trädet som än idag står kvar ses som en symbol för hopp och för att markera minnet av de omkomna på platsen. Sedan dess har Ginkgo-trädet i Japan kommit att kallas för just hoppets bärare och placerats ut på fler platser som symbol för hopp (Wistrand 2017). Ytterligare välkända minnesträd är "Survivor Elm" den överlevande almen som stod kvar efter bombningen i Oklahoma City 1995, och idag symboliserar motståndskraft från den hemska terroristattacken (Memorialmuseum u.å.). Den andra är efter terroristattacken 9/11 i New York där ett svårt skadat päronträd upptäcktes vid ground zero, med knäckta rötter och brända grenar. Efter att trädets vårdats kunde det återföras till platsen och står sedan 2010 som levande minnesmärke och som en påminnelse som symboliserar motståndskraft, överlevnad och återfödelse (9/11 Memorial & Museum u.å.). Det föreslås av Brigham (2002) att träd som minnesmärke erbjuder utrymme för motsatta bilder som är nödvändiga för tröst efter döden; i synnerhet representerar träd livet i motsats till döden, beständigheten i motsats till förgängligheten, vilket de ovanstående minnesträden är goda exempel på. Men minnesträd används inte enbart som symbol för motstånd till tragiska händelser i vår historia utan även för mer glädjefyllda tillfällen. Idag är det exempelvis populär att ge bort ett träd i bröllopsgåva för att symbolisera äktenskapet och familjen som växter fram, något som funnits med i svensk kultur under lång tid (Gunnarsson 1988; Hockerfelt 1994. Jordan (2001) belyser trenden med att plantera andra typer av minnesträd som symbol för mer glädjefulla händelser i människans liv så som födelsesträd:

" In European countries, including England, France, Italy, Germany and Russia, the link between human life and trees has encouraged the planting of a tree to mark the birth of a child. The tree then becomes something of an alter ego and, as it grows with the child, it receives special care". (Jordan, 2001, s. 253)

För det andra menar Cloke & Pawson (2008) att trädet som levande objekt påverkar dess utbredda användning som minnesmärke. Trädets levande kvaliteter styr på vilket sätt känslor kan uttryckas i och runt träd till skillnad från andra fasta monument av exempelvis sten och järn. Det uppfattade värdet hos ett minnesträd menar Clayden & Dixon (2007) stå i relation till trädets upplevda förmåga att verka över tid. Tiden för ett minnesobjekt avser inte enbart objektets beständighet utan även objektets förmåga att representera tidens gång. Vidare specificerar Hallam & Hockey (2001) att materialet hos ett minnesobjekt är väsentligt, framför allt minnesobjekt som speglar död. Minnesobjekt och föremål vars materialitet kan upprätthålla en spänning mellan fysisk närvaro och hot om sönderfall och frånvaro menar Hallam & Hockey (2001) vara av stort värde. Macnaghten och Urry (2000b) menar på att just träd har en förmåga att visa på tidens gång genom dess sätt att växa, lövverkets färg som återspeglar säsongen och deras upplevda beständighet i jämförelse med annan växtlighet (Macnaghten och Urry 2000b). Likaså menar Cloke & Pawson (2008) att träd som växter, utvecklas och förvandlas under åren kan förmedla utvecklande och omvandlande minnen och relationer (Cloke & Pawson 2008). Eftersom dugligheten hos ett minnesmärke ofta likställs med dess beständighet är trädartens livslängd central för att upprätthålla minnen och fortsatta relationer med den begravde (Clayden & Dixon 2007). Det finns i och med trädets levande kvaliteter en överhängande risk att ett träd som planterats inte utvecklas eller lever den förväntade livslängden således skapar besvikelse för minnesrepresentationen (Bengtson 2008). Macnaghten och Urry (2000b) menar i motsatts att det är just trädets livslängd, som kan genomleva generationer som har lett till att träd används som markörer för livsprocessen i kulturer. Vidare finns det en underförstådd föreställning och föranliggande förväntning att gravstenar med tiden inte tas om hand och faller i glömska, vilket innebär att minnet av personen är bortglömt menar Davies & Ramble (2012). På så sätt symboliserar gravstenar död och hotet om ett förlorat minne från den dagen det anlagts i motsatts till ett träd som kanske når mogen ålder och är som mest ståtligt när minnet av händelsen eller personen håller på att falla i glömska (Davies & Ramble 2012).

För det tredje menar Cloke & Pawson (2008) att trädets form är central för dess användning som minnesmärke. I linje med trädets förmåga att förkroppsliga mänskligt minne menar Macnaghten och Urry (2000b) att trädets kan liknas med människan med dess upprättväxande stam och storlek mer än någon annan typ av växtlighet. Likaså påvisar Gunnarsson (1988) att trädet på flera olika sätt inom bland annat konst och kultur flitigt liknas med den mänskliga kroppen där armar kan liknas vid grenar, stammen vid ben och vårt nervsystem med rötterna hos trädet (Gunnarsson 1988). Cloke & Pawson (2008) understryker att träd är individuella till sin karaktär och form, hur strängt de än hanteras skapar dess egensinniga växtsätt en känsla av det otämjda. Detta innebär att träd har en förmåga att rubba den strikta upplevelsen som ofta skapas vid minnesutrymmen (Cloke & Pawson 2008). Gough (1996) betonar att enskilda träd kan tänja ramarna för strama arkitektoniska minnesplatser och ger ett personligt inslag i en annars mycket laddad och högtravande miljö (Gough 1996). Å andra sidan medför trädets form och växtsätt en viss osäkerhet i rollen som minnesobjekt vid en minnesplats eftersom trädet både är en del av platsen och minnesrepresentationen (Cloke & Pawson 2008).

Det fjärde och sista attributet som ger skäl till att träd ofta används som minnesobjekt menar Cloke & Pawson (2008) vara dess förmåga att upprätthålla flera minnen samtidigt. De minnen som förknippas med ett minnesträd kan ses som flexibelt då det är lätt att konstruera flera minnen kring ett och samma träd. Således menar Cloke & Pawson (2008) att minnesträdeträd bär en unik möjlighet till att hålla flera minnen samtidigt (Cloke & Pawson 2008) vilket illustrationen på följande sida exemplifierar. Till följd av minnesträdets föränderlighet i minnesrepresentationen kan dess ursprungliga minnesförankring lossna över tid eller öppna upp för förening mellan olika sorters minnen (Cloke & Pawson 2008). En spännande konsekvens av minnesträdets flexibilitet till skillnad från traditionella minnesmärken är således att minnet och minnesträdet utgör grunden på den plats där den är placerade, men över tiden kan omvandlas till ett bredare register av både kulturella, sociala och mer flyktiga minnen (Cloke & Pawson 2008). Gough (2000) menar att trädets flexibilitet som minnesobjekt förstärks av dess metaforiska karaktär, där det inte enbart är enkelt att skapa flera metaforer kring ett träd men att träd även är interkonfessionella (relaterar till flera religioner). Dessa egenskaper bidrar till att ett minnesträd kan fungera som en kulturell överbryggning som tilltalar många samtida samhällen och kan användas för medborgerliga ändamål och symboliserar, fred, vänskap och förening mellan kulturer (Gough 2000). Däremot poängterar Cloke & Pawson (2008) att minnesträdets kraft kan sina över tid på grund av dess flexibilitet. Utan en specifik inskription vid eller på trädet för att markera ett visst minne kan minnesträd bli ineffektiva som minnesmarkör. Till skillnad från traditionella gravmarkörer som ger mening och konstruerar identitet genom inskriptioner, bilder och fotografier som är tillgängliga för alla att observera (Cloke & Pawson 2008) kan minnesträdet utan en inskription skapa minnesförankring i en form som kanske bara är synlig för de som känner till minnesträdets betydelse (Clayden et al. 2009). Likaså är sammankopplingen mellan minnesträdet och de platser där de meningsfullt blivit placerade ständigt föränderliga. Det finns därför en risk att minnesträdet på platsen kan röra sig bort från det ursprungliga minnet med tiden (Clayden et al. 2009). En sådan dynamik menar Cloke & Pawson (2008) framkallar invändningar till att använda träd som minnesobjekt eftersom det är nödvändigt att känna till en annan typ av koppling mellan trädet och minnet än just trädet själv (Cloke & Pawson 2008).

Sammanfattningsvis förefaller minnesträd skapa intressanta möjligheter för en närmare och starkare koppling till det mänskliga minnet i jämförelse med andra mer traditionella gravmarkörer. Minnesträdet styrka grundas i dess starka symboliska värde, dess levande kvaliteter, tydliga form och växtsätt samt dess flexibilitet och flerdimensionella egenskaper vilket resulterar i att minnesträd både historiskt och i nutid ses som ett starkt minnesobjekt. Undersökningen av träd som minnesobjekt ger inte bara förståelse för gravträdets potential utan ger även stoff för att vidare diskutera hur gravträd kan möta människors syn på och önskemål på gravskick och användning av gravplatsen idag, som undersökts i avsnitt ett.

2020; Två träd stod kvar, mina barn använde dem som fotbollsmål

2010; trädet stod i en allé utanför mitt hus

4.3 Träd som markör vid naturliga begravningsplatser

I detta avsnitt kommer träd som markörer vid gravar på naturliga begravningsplatser (natural burial) undersökas. Andra typer av träd vid gravplatser så som sorgeträd (paraplyalm, tårbjörk och hängbok m.fl.) är vanligt förekommande vid många svenska kyrkogårdar. I tillägg inrymmer skogskyrkogårdar en riklig mängd träd vid gravplatser (Bengtsson 1992). Skillnaden mellan sorgeträd på kyrkogårdar, träd på skogskyrkogårdar och träd vid naturliga begravningsplatser är att det två förstnämnda även har andra former av fasta monument och gravstenar i kyrkogårdsanläggningen medan naturliga begravningsplatser i de flesta fall enbart använder träd som markörer (Davies & Rumble 2012). I detta avsnitt kommer därför enbart naturliga gravplatser undersökas eftersom andra fasta monument i anslutning till trädet vid gravplatserna inte kan förbises.

4.3.1 Naturlig begravningsplats

Naturliga begravningsplatser (Natural burials) har utvecklats som svar på förändrade ideal, värderingar och förändrad attityd till begravningsindustrin i samtida Storbritannien. Den första naturliga begravningsplatsen öppnades 1993 som en addering till en etablerad viktoriansk kyrkogård i Carlisle, England (Davies & Rumble 2012; Yarwood et al. 2015). Ken West, chef för Carlisle Bereavement Services, utformade idén om den nya typen av naturlig begravningsplats efter ett slumpmässigt samtal med två äldre kvinnor som besökte kyrkogården i Carlisle 1991. Kvinnorna uttryckte sitt misstyycke mot den konventionella kyrkogården och hade en gemensam oro för underhållet av sina egna gravar i framtiden eftersom de båda var änkor utan familj. Kvinnorna uppgav i samtal med West att deras önskan skulle vara att begravas på en enkel plats där deras kroppar fick återgå till naturens kretslopp. West som själv insett kyrkogårdens brister i hantering av miljögifter kunde förstå kvinnornas oro och utvecklade således idén bakom den första naturliga begravningsplatsen (Clayden, Green et al. 2014) sprunget ur tanken att skapa en annan typ av kyrkogård med ett naturligt intryck utan traditionella gravstenar (Davies & Rumble 2012; Yarwood et al. 2015). Tillväxten av naturliga begravningsplatser har sedan 90-talet gått fort och det finns idag cirka 200 naturliga begravningsplatser i Storbritannien. Majoriteten av dessa naturliga gravplatser är

tillbyggnader till redan etablerade traditionella kommunala kyrkogårdar men det finns också en betydande och växande andel privat förvaldade naturliga begravningsplatser och ett mindre antal som förvaltas av välgörenhetsorganisationer. Utformningen och förvaltningen av naturliga gravplatser har avancerats parallellt med det ökade antalet platser under åren då leverantörer, skötselarbetare och landskapsarkitekter utforskar utformningen av olika landskapstyper, vegetationsval, till exempel begravning med vildblommor (Davies & Rumble 2012; Clayden, Green et al. 2014). Clayden & Dixon (2007) menar på att det inom naturliga begravningsplatser finns en stor bredd av designmetoder att utforska genom den stora mängd naturliga material och de sätt som växtlighet kan förkroppsliga aspekter av personligt minne (Clayden & Dixon 2007).

4.3.2 Betydelsen av träd som gravmarkör vid naturliga begravningsplatser

Detta avsnitt avser att studera kopplingen och relationen som skapas mellan anhörig, trädet och den gravsatte på naturliga begravningsplatser utifrån Clayden & Dixon (2007) empiriska studie där två grupper kopplade till en naturlig begravningsplats i England undersöktes. Den första gruppen som undersöktes är anhöriga (90 personer) till begravda personer på den naturliga begravningsplatsen och den andra är en grupp av förköpspersoner (19 personer) som helt enkelt förköpt en gravplats (Clayden & Dixon 2007).

Träd som markör vid graven är mycket vanligt förekommande vid naturliga begravningsplatser, men inte en egenskap hos exakt alla gravplatser. En inledande fråga i studien var således "*det är viktigt att graven är markerad med ett enskilt träd*" där totalt 81% av de anhöriga och 68% av förköpsgruppen svarade att de "*håller helt med*" att det är viktigt att graven är markerad av ett träd (Clayden & Dixon 2007). Båda grupperna uppger högt procentuellt medhåll vilket understryker trädets potential som minnesobjekt. Vidare tyder svaren på att det är viktigare för anhöriga att ha en fysisk manifestation av den begravde än de som planerar att begravas på den naturliga begravningsplatsen. Grunden till diskrepansen mellan anhöriga och förköpsgruppens svar är svår att ringa in men skulle kunna förklaras med bakgrund till tidigare avsnitt som belyser önskan om ekologisk

odödlighet, där motivet bakom förköpsgruppens val av naturlig begravningsplats utan träd är att återgå till det naturliga kretsloppet och i första hand inte att manifesteras av ett objekt (träd). I hänsyn till de anhörigas svar kan träd som minnesobjekt och dess potential att förkroppsliga minnen, framför allt kopplat till bortgång knyts. Trädet utgör sannolikt en viktig fysisk manifestation som skapar möjlighet till fokus för sorgearbete och plats. Vidare kunde 90% av det anhöriga till en gravsatt person känna igen och identifiera "sitt" träd på den naturliga begravningsplatsen (Clayden & Dixon 2007) vilket indikerar att trädet som markör vid graven kanske är ytterligare något mer betydelsefullt för anhöriga än vad svarsresultatet i den föregående frågan pekar på.

Gruppen av anhöriga uppmanades också att värdera vilket skäl som bäst återspeglade deras vilja till att markera graven med ett träd, se figur två. Generellt ansågs enskilda träd vara viktiga främst för att de symboliserade och hedrade ett individuellt liv, möjliggjorde personifiering av gravplatsen och på grund av trädets levande kvaliteter (Clayden & Dixon 2007). Motiven som anhöriga uppger viktiga är slående lika de som presenterades i föregående avsnitt om träd som minnesobjekt ur ett teoretiskt stoff vilket ytterligare solidifierar antydning om att träd är starka minnesobjekt. Utifrån intervjuer med anhöriga tycks träd jämfört med traditionella minnesstenar skapa en starkare fysisk närvaro av den begravde. Trädets levande kvaliteter och dess förmåga att uppvisa tidens, årets och naturens cykler skapar ett potentiellt kraftfullare och känslomässigare minnesobjekt för de anhöriga.

*"My son was just 22 years. He loved life. I cried and screamed after the funeral that I didn't want to hug a f***ing tree. I felt very angry, still do, but I do like seeing the tree taller now and representing beauty and life and I hope when his daughter, now 6 years old, one day stands beside the thick trunk of this tree, she will receive some pleasure and comfort from touching it (B/92)." (Clayden & Dixon s. 257).*

Ur figur två kan det också utläsas att anhöriga tillfrågades i vilken utsträckning de instämde eller var oense med att den begravde har närvaro genom trädet. Totalt svarade 65,4% att de var "mycket överens" med detta påstående. Samma fråga fick emellertid också den största andelen svar som uppgav att de var "starkt oense"

(12,8%). Svaresresultatet från just denna fråga är central för detta arbete, framför allt i hänsyn tidigare avsnitt angående antropomorfism av träd. Den stora andelen som håller med om att den begravde har närvaro genom trädet tyder på att antropomorfism av dessa träd är verklig och sker i stor utsträckning. En antal anhöriga beskriver hur trädet uppfattas som en reinkarnation av den begravde och förhållandet visade sig vara intensivt och skapa en stor kroppslig koppling:

"In a way I see this much loved tree as an extension of my Mum. I would imagine her being absorbed into the roots and living on in the form (B/21)." (Clayden & Dixon 2007 s.256)

"I come to spend time with my parents and remember all they did for me and others. I feel a strong emotional contact with them due to the tree being alive (B/45)." (Clayden & Dixon 2007 s.256)

Däremot går det inte att bortse från att den största procentuella andelen som är "starkt oense" med någon av de undersökta motiven som visas i figur två är kopplad till just närvaro av den begravde. Clayden & Dixon (2007) menar själva på att resultatet kan återspegla det faktum att 58% av de anhöriga i urvalsgruppen identifierade sin religion som kristen och att enas med detta uttalande skulle kunna äventyra deras tro på uppståndelsen. Deloria (2003) påpekar att det finns en grundläggande teologisk förklaring i uppfattningen om skapelsen som kan förklara att återgång till naturen ses som främmande inom kristendomen och den västerländska kulturen tillskillnad från andra religioner:

Motivation	% Håller starkt med	% Håller med	% Varken håller med eller inte	% Håller inte med	% Håller starkt inte med
Personifiera platsen	69.2	11.5	12.8	1.3	5.1
Unikt firande av en individs liv	79.5	9	2.6	3.8	5.1
Anhörig har närvaro genom trädet	65.4	7.7	9	5.1	12.8
Markerar graven	54.5	22.1	18.2	1.3	3.9
Se växa/ förändras	74	16.9	5.2	1.3	2.6
Ge fokus	68.8	11.7	10.4	1.3	7.8
Gillar att sköta trädet	49.4	19.5	14.3	7.8	9.1

Figur 2: Clayden & Dixon 2007

"The fundamental distinction between tribal religions and the Christian religion, including secular Western attitude toward death, must revolve around the conception of creation. For the tribal people, death in a sense fulfills their destiny, for as their bodies become dust once again they contribute to the ongoing life cycle of creation. For Christians, the estrangement from nature, their religion's central theme, makes this most natural of conclusions fraught with danger."
(Deloria 2003 s.182)

Utifrån Delorias (2003) ansatser går det således att specificera att det kanske är kristendomens tankar om skapelsen som försvårar antropomorfism av träd. En större ekologisk och naturmässig medvetenhet genom livet är således kanske inte nog för att förändra synen inför döden, utan en grundläggande motsättning inom kristendom. Den kristna trosuppfattningen i relation till träd har tidigare undersökts i avsnitt två angående växtblindheter där den instrumentella synen på växtligheten står över den andliga och förstärks då växtlighet inte anses levande. I hänseende till instrumentell syn på relationen mellan växtlighet och människa beskriver några anhängare i intervjuer om en omvänd instrumentell relation mellan trädet och den begravde där de registrerar hur resten från deras anhängare troligtvis hjälp trädet att växa och blivit del av den ekologiska näringskedjan på platsen trots att trädet inte placerats med den avsikten.

"Eventually when the roots stretch down that far...its fruits and flowers will contain something of our son's essence (B/70)" (Clayden & Dixon 2007 s. 256)

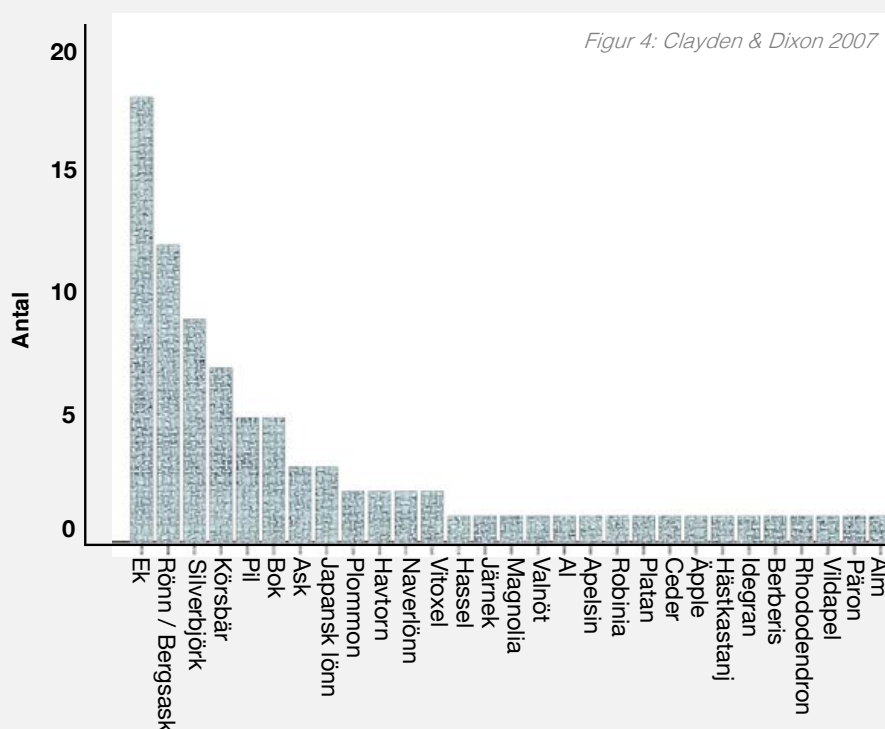
Uttalande som detta indikerar eventuellt att den ekologiska medvetenheten och önskan om att bli ett med naturen inför döden inte alls är främmande och kan utmana det traditionella synsättet som färgar relationen mellan människa och växter idag, oavsett trosuppfattning.

Vidare studerade Clayden & Dixon (2007) artvalet gällande träd vid graven och motiv till valet för både anhängiga och i förköpsgruppen, se figur tre. Resultaten från den anhängiga gruppen visar en tydlig enighet om att valet av trädslag är viktigt, där 65 % av de tillfrågade inte håller med om påståendet *"Trädart är oviktigt"*. Samma fråga visade sig vara mindre viktigt för förköpsgruppen, med endast 36 % som inte instämmer i detta påstående. Svaret från studien kan tolkas i förhållande till undersökning av antropomorfism i avsnitt tre. Anhängiga verkar vara i större behov av en specifik trädart som de upplever representerar den begravde och således att förmänskligande av trädet till viss del kanske föreligger drivkraften. Clayden & Dixon (2007) menar att de varierade svaren för motiven till val av trädart hos anhängiga och förköpsgruppen pekar på att det verkar finnas en viss komplexitet som driver valet av träd. När det kommer till motiven bakom att välja en specifik trädart pekar resultaten generellt på att trädets utseende, dess lämplighet för platsen, storlek och livslängd är de viktigaste faktorerna för båda grupper. För de anhängiga var trädets livslängd den absolut viktigaste faktorn vilket var något mindre viktig för förköpsgruppen där estetisk kvalitet och/eller personlig preferens hade högre prioritet, se figur tre. Den vikt som fästs till livslängd och attraktivitet hos de anhängiga menar Clayden & Dixon (2007) visa på behovet av att markera graven med ett föremål som hedrar minnet av den avlidne över tid. I förhållande till undersökning av träd som minnesobjekt i föregående avsnitt stöds grundtanken att ett minnesobjekts värde står i förhållande till dess kapacitet att verka över

Ordning	Anhängiga (90 st)	Förköp (19 st)
1	Livslängd	Gillar trädet
2	Attraktionskraft	Attraktionskraft
3	Lämplig för platsen	Livslängd
4	Storlek	Favorit
5	Avlidens personlighet	Lämplig för platsen
6	Minnen	Storlek
7	Avlidnes favorit	Habitat
8	Trädart oviktigt	Minnen

tid för att upprätthålla relationen till den begravde. I tabell fyra sammanställdes det prefererade trädarterna hos de anhöriga vilket ger en något motsatt indikation kring vikten av trädartens livslängd, där både rönn och björk är i topp tre i tabellen vilket är två trädarter som inte har en direkt utmärkande livslängd. Detta skulle kunna förklaras av en generell okunskap gällande olika trädets förväntade livslängd då andra arter så som exempelvis ek, bok, lönn och mammutträd skulle varit populärare. Således kanske trädets attraktivitet, lämplighet för platsen och storlek är mer styrande i valet av träd än vad som uppges i tabell tre. Clayden & Dixon (2007) menar att både anhöriga och personer i förköpsgruppen har en önskan om att trädets vid graven ska ha en "närvaro" som är unik och identifierbar i landskapet. En anhörig berättar om jakten på en sådan unik närvaro:

"Most of the trees there had green leaves but this one had rich dark red leaves so it will stand out (B/82)." (Clayden & Dixon 2007 s. 254)

Clayden & Dixon (2007) menar även att strävan att finna närvaro av den begravde demonstreras av det överväldigande urvalet av trädarter framför buskar som gravmarkörer (vilket också är fullt möjligt). Detta ligger i linje med undersökning av träd som minnesobjekt som pekade på trädets beständighet och unika form

som i större utsträckning än annan växtlighet har en förmåga att personifiera och liknas vid en individ. Clayden & Dixon (2007) spekulerar att det kan vara så att buskar upplevs vara mindre permanenta och erhålla mindre närvaro och därför ses som otillräckliga och ovärdiga som minnesobjekt till skillnad från träd (Clayden & Dixon 2007).

Vidare tyder resultaten i den empiriska studien på att förutom den närvaro trädet skapar så verkar djupare och mer personliga motiv ligga bakom val av trädsort. I studien svarade 40 % av de anhöriga att de håller med om påståendet att trädet återspeglar speciella minnen med den begravde. Kvalitativa data från intervjuer med anhöriga avslöjar några av dessa dolda berättelser som visar samband mellan trädet, en plats, en händelse, ett tillfälle och som ett sätt att fånga en egenskap hos den begravde.

"It is the same species as one planted at home, which was a ruby wedding anniversary gift from family (B/32)" (Clayden & Dixon 2007 s. 254).

"[...] but perhaps a poplar might be appropriate. It is tall, which Jim is not, and it reminds me of those my parents planted in my childhood (B/33)." (Clayden & Dixon 2007 s. 254).

Valet av trädsort visade sig också återspegla dess förmåga att förkroppsliga vilken tid på året viktiga livshändelse hos den begravde skedde:

"We use silver birch twigs for our "Easter Tree" and Mum died at Easter (B/16)." (Clayden & Dixon 2007 s. 255).

"The tree flowers in the month our son died (B/23)." (Clayden & Dixon 2007 s. 255).

"It flowers in the spring when he was conceived and has berries around the time of his birthday (B/70)." (Clayden & Dixon 2007 s. 255).

"It is the same species as one planted at home, which was a ruby wedding anniversary gift from family (B/32)." (Clayden & Dixon 2007 s. 254).

Sammanfattningsvis tyder resultat från studien av Clayden & Dixon (2007) att enskilda träd som markör vid en gravplats förmodligen handlar mindre om praktiska och/eller funktionella bevekelsegrunder så som lokalisering och markering. I stället verkar träd vid gravplatsen genom artval och de motiv som uppges bakomliggande för valet av träd tyda på en vilja av att rekonstruera identitet och skapa ett fokus för att fortsätta upprätthålla en relation till den begravde. Detta ger en indikation på att antropomorfism av gravträd är en drivkraft för att placera ett träd vid graven och som i stor utsträckning influerar förhållandet mellan trädet och anhörig på naturliga begravningsplatser. Val av gravträd verkar underbyggas av mycket personliga motiv som handlar om att upprätthålla personliga minnen, manifesterar den begravde och den begravdes identitet på ett sätt som kanske bara är synliga för de anhöriga. Resultaten solidifierar även relevansen av de studerade egenskaperna hos minnesträd från föregående avsnitt vilket i stor utsträckning sammanfaller med anhörigas känslor och relation till trädet vid en naturlig begravningsplats.

4.4 Sammanfattning Gravträd

De motiv och idéer som ligger till grund för gravträdskaplar är en ökad förståelse för människans del i den biologiska livscykeln.

Utvecklingen av gravträdskaplar drivs av miljömedvetenhet, kulturell och samhällsmässig enighet och delar en framtidsvision med färre traditionella kyrkogårdar som i stället ersätts av stora gröna parker.

Minnesträd skapar en stor variation och intressanta möjligheter för en närmare och starkare koppling till det mänskliga minnet i jämförelse med andra mer traditionella gravmarkörer.

Framträdande kvaliteter hos minnesträdet som minnesobjekt grundas i dess starka symboliska värde, levande kvaliteter, tydliga form och växtsätt samt dess flexibilitet och flerdimensionella minnesegenskaper.

Artval och de motiv som uppges bakomliggande för valet av träd vid naturliga begravningsplatser tyder på en vilja av att rekonstruera identitet och skapa ett fokus för att fortsätta upprätthålla en relation till den begravde.

Val av gravträd underbyggas av mycket personliga motiv som handlar om att upprätthålla personliga minnen, manifestera den avlidne och den avlidnes identitet på ett sätt som kanske bara är synliga för de anhöriga genom trädet.

5. Avslutning

5.1 Diskussion

För att kunna besvara frågeställningarna i arbetet; kan begravningsplatser med gravträd påverka människors syn på och attityder kring vegetationens värde och i en förlängning leda till ett ökat miljöengagemang? Samt på vilket sätt möter gravträd människors syn på och önskemål om gravskick och användning av kyrkogårdar i Sverige idag? behöver en rad kopplingar mellan växtblindhet, antropomorfism, miljöengagemang, gravträd, gravplats, gravskick diskuteras.

Förändrad syn på och attityd till växtlighet på begravningsplatser med gravträd

Inledningsvis tyder undersökningen på att de tillkortakommanden som uppvisas i bevarande av hotade växter runt om i världen delvis kan förklaras av den generella synen och attityden till växtligheten som är färgad av vad som benämns växtblindhet. Växtblindhet kan däremot inte ses som en generaliserbar inställning som alla människor erhåller och inte heller något permanent tillstånd människor befinner sig i. Genom en sammanställning av faktorer till växtblindhet verkar det finnas två delar i växtblindhet; ett inlärt sätt att observera omgivningen och något som går att förändra samt ett evolutionsfysiologiskt nedärvt synsätt på växtlighet som i större utsträckning är svårt att förändra. De flesta människor är sannolikt till en viss grad "växtblinda" men genom omgivningens och samhällets påverkan kan människor antingen uppvisa mer eller mindre tendenser till växtblindhet. Balding & Williams (2016) understryker denna koppling mellan kontext och växtblindhet. De menar på att om en individ är uppfostad i en kultur och samhälle med stark koppling till växtlighet kommer individen att lära sig ett språk och metoder som förbättrar förmågan att upptäcka, återkalla och värdera växter, något som är mindre sannolikt att uppstå i zoocentristisk samhällen.

Med bakgrund till kontextens påverkan på växtblindhet och de studier som funnit en starkare koppling till växtlighet inom kulturella grupper och genom utbildning kan det således konstateras att om en förändrad syn på och attityd till växtlighet är vad som eftersträvas är det en god idé att det görs i någon av dessa sammanhang. Med det

i åtanke skulle gravträd på begravningsplatser kunna ses som en möjlig kulturell kontext där förändrad syn på och attityd till växtligheten kan påverka en stor del av befolkningen. Kyrkogårdar och begravningsplatser är inte bara i Sverige, men runt om i hela världen, betydelsefulla kulturella platser som utgör kittet i många kulturer. Viktigt att ta i beaktning är att Sverige är ett sekulariserat men i grunden kristet land där flera av våra begravningsstraditioner idag kommer från den kristna tron. Den potentiella konflikten mellan gravträd och kristendom som presenterats i arbetet visar däremot på att det inte är gravträdet i sig själv utan antropomorfismen av trädet som kan ses som problematisk. Att den kristna tron skulle stå i vägen för att gravträd accepteras som gravskick i Sverige är däremot inte sannolikt efter att så många andra religioner och livsåskådningar har fått ta plats på kyrkogårdar i Sverige.

Utifrån de önskemål och attityder som verkar finnas kring gravskick idag är anonymitet, personifiering och beständighet tre viktiga punkter. Det har lett till att allt fler eftersträvar något annat än traditionella gravstenar och gravplatser med full gravrätt. Den ökade efterfrågan för spridning av aska i naturen blir extra intressant att diskutera i relation till gravträd eftersom de båda anspelar på det naturliga och en återgång till naturen efter döden. På ett sätt kan de två gravskicken ses som mycket olika då spridning av aska är en tydlig strävan bort från fysiska manifest av en person. Däremot kan den gemensamma strävan av att försonas med naturen nog ses som den största förenligheten. Således kan troligtvis den ökade andelen som vill sprida sin aska i naturen ses som en indikation på att gravträd skulle bli ett accepterat och önskat gravskick i Sverige. Det fysiska manifestet som ett gravträd utgör har inte enbart visat sig centralt i detta arbete för att studera antropomorfism utan även i hänseende till efterfrågan av gravskick. Trots att kollektiva gravskick utan gravrätt efterfrågas i Sverige idag verkar markeringar och individualisering av minnesplatser fortsatt vara viktig framförallt då askgravplatser under senare tiden visat sig vara av stort intresse just eftersom det tillåts viss markering av den avlidne till skillnad från minneslundar och askgravlundar. Gällande anonymitet i hänsyn till gravträd går det inte att bortse från att ett gravträd markerar en person vilket resulterar i att full anonymitet som andra gravskick kan erbjuda inte är möjlig. Däremot skapar gravträdet en spännande möjlighet att tänja på anonymiteten och addera fler val. Då träd i sig själv är en form och ett

objekt som lätt kan smälta in i större sammanhang (så som påvisat inom växtblindhet) kan en viss nivå av anonymitet säkerligen uppnås om så önskas beroende på placering och kontext. Exempelvis skulle ett gravträd i en skogsplantering på en kyrkogård sannolikt te sig relativt anonymt för de flesta. På andra sidan spektret kan givetvis tydlig identifiering och individualisering göras om så önskas genom att en plakett eller inskription på gravträdet med namn, födelse- och dödsdatum. Vidare erbjuder gravträd ytterligare en typ av personifiering och identifiering som är ytterst intim för de nära anhöriga och som skiljer sig något från dagens gravskick. Genom studier från Clayden & Dixon (2007) och med bakgrund till studier inom träd som minnesobjekt verkar träd kunna skapa flexibla, föränderliga och personliga minnesobjekt. I studien av Clayden & Dixon (2007) angav de anhöriga att valet av gravträd ofta var mycket personliga och bar ett minne kopplat till den begravde. Således kan kopplingen mellan gravträd och anhörig, genom val av trädart, enbart bli synlig för de som kände till minnet. På så sätt skulle ett träd som placeras utan plakett eller inskription i en skog bland flera gravträd kunna te sig anonymt för besökare på kyrkogården men för anhöriga som känner till arten och placering av gravträdet vara högst identifierbart och inte alls anonymt.

En bredd av aktiviteter verkar idag ta plats på kyrkogårdar runt om i Sverige, utöver de som kan kopplas till sorgearbete och minnesutövning. Multifunktionell användning av kyrkogården med utgångspunkt i rekreation och lugn har visat sig vara generella önskemål som idag finns kring kyrkogårdars utformning och användning. I tillägg har alltmer parkliknande gröna kvaliteter pekats ut som något besökare uppskattar men även utgör en viktig komponent för möjligheten för en bred användningen av kyrkogårdar. En introduktion av gravträd skulle sannolikt ta ett kliv bort från de mer traditionella utformningar av gravplatserna och monument som är "fasta" i sin form och karaktär på kyrkogården och programmerade för visst typ av aktivitet och stämning. Gravträd i sig själv och i jämförelse med fasta gravmonument skapar istället spännande och varierade förutsättningar för gestaltning av kyrkogårdar, vilket tycks ligga i linje med den utvecklingen och efterfrågan som studerats kring kyrkogårdens utformning och användning i detta arbete. Gravträd bör rimligtvis kunna möta de önskemål på användning i den utsträckning träd kan bidra och i vart fall i större utsträckning än traditionella

gravmonument gällande gröna värden och god effekt på klimatet. En ökad andel träd på en kyrkogård och minskad andel gravmonument skulle leda till ett friare utformning som enklare kan möta de krav som ställas på kyrkogårdars multifunktionalitet. Utifrån Clayden & Dixons (2007) forskningsstudier visar att fritt val av art för ett gravträd resulterar i en varierad artlista av träd. Det indikerar att gravträd som verktyg kan användas för att skapa mångfasetterade utemiljöer och spännande gestaltningar av kyrkogårdar.

Vidare kanske det är just gravträdets potential inom gravskick; dess flexibilitet till anonymitet och möjlighet till att hålla flera och avtagande minnen utan att förlora betydelse som gör det till ett spännande gestaltungsobjekt. Om gravträd accepteras som gravskick utifrån en längre framtidshorisont kanske gravträd kan ge mening och användning åt flera personer samtidigt utanför kyrkogårdens kontext. Då gravträd inte i lika stor utsträckning som traditionella gravmonument är förankrade i ett specifikt minne eller person, skulle gravträd kunna nå en punkt där individuella gravträdsidentiteter fallit i glömska och gravträd kommit in i ett delat minneslandskap som öppnar upp för en rad olika användningsområden.

Gravträd som antropomorft objekt

Då antropomorfism av naturen har noterats leda till ett ökat miljöengagemang genom studier presenterade i litteraturdelen, blir en angelägen fråga för att kunna resonera kring om begravningsplatser med gravträd kan leda till ökat miljöengagemang således; om gravträd är ett objekt som antropomorferas av anhängare? Utifrån litteraturstudien går det att uttyda att den större andelen forskare inom antropomorfism hänvisar till att människor kan antropomorfera och tilldela sinne till vilken icke-mänsklig enhet som helst; husdjur, robot, moder jord etc. Däremot står den uttryckta breda applicerbarhet av antropomorfism inte helt omötsagt då bland annat Gebhard et al. (2003) utifrån empiriska studier pekar på att många naturliga enheter så som exempelvis sand och komplexa ekosystem inte antropomorferas av människor. Med Gebhard et al. (2003) studie i beaktning behövs möjligen ett mer ingående resonemang för att undersöka hur pass "starkt" eller "sannolikt" ett gravträd är som antropomorft objekt.

Studier av Berenguer (2007) och Schultz (2000) inom antropomorfism visar på att människor enklare antropomorfera enheter som uppvisar likhet med människor, exempelvis fåglar framför träd. Således tyder dessa fynd på att icke-människliga enheter kan vara mer eller mindre enkelt för människor att antropomorfera utifrån dess likhet med människan. Utifrån synsättet på och attityd kring växtlighet som undersökts genom växtblindhet har människor svårt att urskilja växter som levande på grund av dess morfologiska och beteendemässiga olikheter till människan. Således bör växtblindhet påverka människans möjligheter negativt till att kunna antropomorfera gravträd. Däremot tyder aktuell vetenskaplig forskning på att allt fler liknelser kan göras mellan människa och växter i takt med att växters system och funktioner undersöks. Detta indikerar att den syn människor har på växter idag skulle kunna förändras i framtiden i takt med att vetenskaplig forskning kring växter avtäcks, vilket medför att växtlighet i stort enklare skulle kunna antropomorferas, men inte sannolikt att ske inom en nära tid. Utifrån rådande synsätt går det däremot att urskilja att träd inom växtriket framför annan vegetation så som buskar och blommor anses vara mer likt människor genom dess särdrag (form, storlek och morfologiska liknelse som armar och ben; stam och grenar). Att träd har en premierad ställning inom växtriket stöds av träds användning som minnesobjekt, då träd både historiskt och i nutid används för att hedra minnen, riter, platser och människor. På så sätt kan träd ses som en viktig symbol för människor och en central del av människans interaktion med naturen. Till följd av detta är träd sannolikt redan är en inrotad symbol och representant för naturen och de värden som knyts till den. Sammantaget bör träd framför annan växtlighet enklare kunna antropomorferas av människor. Men hur är det då med gravträd? Eftersom undersökning av människors antropomorfism av gravträd så som det specifikt definieras i detta arbete (*ett träd som avsiktligt planteras så att dess rötter är i kontakt med den avlidne*) inte kunnat undersökas är den närmaste liknelsen den mellan träd vid en naturlig gravplats och dess anhängare. De empiriska studierna från Clayden & Dixon (2007) tyder på att träd intill en grav tillskrivs en rad adderade värden och i vissa fall till och med upplevs skapa en reinkarnation av den begravde trots att trädet specifikt inte planterats i det syftet. Det sker alltså en antropomorfism av trädet. På så sätt kan det därför sammanfattningsvis konstateras att gravträd enklare antropomorferas framför annan typ av växtlighet, och andra "vanliga" träd. Däremot

går det inte att säga hur pass viktig vetskapen är om att ett gravträd planteras med rötterna i kontakt med en begravd är för antropomorfismen av trädet. Observationer från naturliga begravningsplatser i England styrker föreställningen om att ett träd som planterats intill en begrav individ skapar en större möjlighet till antropomorfism än ett träd utanför begravningsplatsen, men att antropomorfismen av ett gravträd som är kopplat till vetskapen om att trädet har tagit upp näringsämnen och beståndsdelar av deras anhöriga har inte kunnat studerats. Med bakgrund till att antropomorfism styrs av enhetens morfologiska och metaforiska likhet med människan bör gravträd som planterats med intentionen av kontakt mellan rötter och den begravde antropomorferas i stor utsträckning, eventuellt större än de som observerats i studien av Clayden & Dixon (2007).

Vidare går det inte att diskutera gravträd antropomorfa egenskaper utan att ta hänsyn till motivet som anhöriga har till antropomorfism; påverka, social tillhörighet och försöka förstå och förklara. Utifrån de anhörigas berättelser från naturliga begravningsplatser i England, den historiska användningen av träd som minnesobjekt för viktiga händelser samt den allmänna kunskapen om att anhöriga ofta upplever sorg och förlust i samband med en nära anhörigs bortgång är det sannolikt att anhöriga uppvisar samtliga motiv som leder till antropomorfism. Med utgångspunkt i situationen som anhöriga befinner sig i skulle därför gravträd vid begravningsplatser ha förutsättning till att framkalla antropomorfism och sinnestilldelning. Däremot är det inte enbart motiven som utgör grunden för att antropomorfism av gravträd skulle leda till ett miljöengagemang utan även de förmedlande känslorna; skuld, empati och anknytning. Med bakgrund av den begränsad efterforskning av specifika känslor som uppstår mellan anhöriga och gravträd går det inte att säkert säga att gravträd skulle leda till de nämnda känslorna, men med bakgrund till studierna av Clayden & Dixon (2007) kan det antydast att i vart fall anknytning och sorg uppvisas hos anhöriga i kontakt med trädet planterat på graven genom intervjuerna. Trots att specifika känslor i relation till gravträd inte kunnat studerats kan det konstanteras att relationen mellan anhörig och ett specifikt gravträd framkallar en rad starka och spontana känslor genom att trädet ses som en reinkarnation av den begravde vilket skulle kunna indikera att det finns flera känslor som kan uppstå genom antropomorfism av gravträd

och möjligtvis ytterligare resultera i ökat miljöengagemang eller i vart fall förändrad syn och attityd till trädet.

Antropomorfism för ökat miljöengagemang

En grundläggande motsättning som genomsyrar hela arbetet ligger i diskussionen kring antropomorfism för ett ökat miljöengagemang. Antropomorfism som har undersökts i detta arbete i relation till naturen för ett ökat miljöengagemang kan summeras till ett verktyg som tillskriver mänskligt värde på icke-mänskliga enheter för att påvisa ett ökat värde som genererar förändrade handlingar och känslor mot den ickemänskliga enheten. Med bakgrund av detta kan det ur den mänskliga strävan att antropomorfera enheter urskiljas en uppfattning i att dessa ickemänskliga enheter, inklusive gravträd, besitter något annat än de mänskliga egenskaperna och att dessa anses mindre värdefulla eftersom antropomorfismen i stor utsträckning strävar till och resulterar i en högre moralisk känsla mot dessa enheter. Således utkristalliserar det sig att antropomorfism fråntar naturens intrinsikala värde vilket är och skall vara det vi skyddar för att bromsa klimatförändringarna och minska växtdöden. Det kan därför ifrågasättas hur vidare antropomorfism i förlängningen bör användas och kan leda till ett brett miljöengagemang då naturens egenvärde tas ifrån den. Å andra sidan kanske den mänskliga synen på vegetationen är så pass förbisedd och svag i dagens samhälle att antropomorfism är berättigad för att påkalla uppmärksamhet hos dem som uppvisar växtblindhet?

Den vetenskapliga kritik som i tillägg riktas mot antropomorfism för ett ökat miljöengagemang är skälig och viktig att bemöta. I grund och botten går det inte att kringgå faktumet att antropomorfism inte är vetenskapligt förankrat och att tillskriva mänskliga egenskaper och påvisa likheter till gravträd inte korrekt; träd är inte människor. Faktumet att antropomorfism inte är vetenskapligt förankrat innebära däremot att den inverkan som antropomorfism kan ha på människor är oriktig. Däremot kan det vidare inte dras en direkt koppling till att antropomorfism leder till "rätt" eller hjälpande handlingar för den ickemänskliga enheten, eller att antropomorfa tolkningar innebär att miljövänliga handlingar utförs. Med det i åtanke blir det i tillägg viktigt att belysa att de antropomorfa tolkningarna av behovet hos gravträdet kanske inte alltid överensstämmer med de faktiska vetenskapliga behoven. Exempelvis, hur mycket en anhängig vill vattna sitt gravträd

kanske inte korrelerar med vattenbehovet hos trädet. Vidare kan säkerligen antropomorfa tolkningar och synsätt på träd uppfattas underligt, kanske främst för de människor som är vetenskapligt bildade. I ett scenario där det blir tvunget att välja mellan ett antropomorft synsätt eller ett vetenskapligt perspektiv på ickemänskliga enheter skulle sannolikt de flesta välja det vetenskapliga synsättet. Men i ett annat fall, kanske just som anhängar vid en begravningsplats intill ett gravträd, kanske känslomässiga och metaforiska tolkningar tar över det mest rationellt beskaffade sinnet och frambringar antropomorfa tolkningar kring gravträdet. Således representerar gravträd en möjlighet för människor att skapa en relation till ett träd genom att emotionellt bry sig om ett gravträd, se ett gravträd, besöka ett gravträd etcetera, vilket skulle kunna komplettera vetenskaplig kunskap och generera större omhändertagande och miljövänliga handlingar på bästa sätt. Således kan antropomorfism av gravträd förmodligen leda till en förändrad syn på, attityd till och ökat miljöengagemang till viss del, men antropomorfism är sannerligen inte tillräckligt för att hantera, förklara och förstå de problem som finns i naturen, de klimatförändringar vi står inför och de låga bevarande av växtlighet i vårt moderna samhälle. Att helt avstå från att erkänna antropomorfa tolkningar och ogiltigförklara dess inverkan på människor är nog inte enbart en missad möjlighet men också svårt eftersom antropomorfism genomsyra hela vårt samhälle. Genom att enbart se till sig själv och ens relation till exempelvis sitt husdjur, inomhusväxter och telefon uppdagas hur antropomorfismen redan är en del av våra liv.

Som tidigare nämnt är gravträd och det möjliga miljöengagemanget som kan uppstå sannerligen inte tillräckligt för att möta de svårigheter vårt samhälle står inför gällande rådande klimatförändringar och hot mot den biologiska mångfalden. För att skapa mätbara förändringar gällande biologisk mångfald krävs strukturella förändringar i vårt samhälle så som policys och planeringsstrategier genom den miljöpolitik som förs. I jämförelse med nationellt övergripande strategier för bevarandet av biologisk mångfald kan individuellt engagemang i samma fråga upplevas försumbara och oviktiga. Att tillämpa gravträd på kyrkogårdar för ett möjligt miljöengagemang hos anhängare är ett exempel på en sådan mindre handling. Vad gör det för skillnad? Det enkla svaret är att det gör väldigt lite skillnad i jämförelse med större samhällsmässiga förändringar som krävs.

Däremot är inte det individuella engagemanget och handlingarna försumbara, de kan påverka trender, efterfrågan och marknaden i stort och således påverka de klimatval miljöpolitiker och samhället gör på sikt. Det övergripande dilemmat rörande individen och samhällets ansvar för klimatförändringar landar ofta i en form av upplevd "upppoffring" som individen behöver ta för att minska utsläppen av växthusgaser eller andra typer av negativa effekter på den biologiska mångfalden; så som att byta till vegetarisk kost, sluta flyga eller handla mindre kläder. Dessa individuella förändringar har god effekt på klimatet, vilket överhuvudtaget inte går att konkludera gällande gravträd utifrån denna undersökning. Däremot har gravträd eventuell potential att framkalla miljöengagemang integrerat i vår kulturella identitet och således skapa en djupt rotad känsla av samhörighet med naturen över tid. Ökad emotionell koppling med träd och ökat miljöengagemang till följd av det, skulle kunna skapas genom gravträd, vilket i så fall inte är grundad i upplevda "upppoffringar" för klimatet utan i en försoning med naturen i en av de mest elementära intuitionerna i våra liv; begravningsindustrin. Individuellt engagemang och handlingar kan minska hotet mot den biologiska mångfalden genom långsamma medborgerliga förändringar i attityd och synsätt, vilket i kombination med större samhällsmässiga förändringar genom policy och planering kan skapa ett mer hållbart samhälle i framtiden. På ett samhällsplaneringsperspektiv skulle implementeringen av gravträd sannolikt enbart representera en liten mätbar förändring för den biologiska mångfalden i Sverige även om alla traditionella gravstenar bytts ut till ett spektrum av träd. Men i kombination med det immateriella värdeskapandet som gravträd kan leda till hos individen tillsammans med fysisk omgestaltning till grönnare kyrkogårdar i ett samhällsplaneringsperspektiv kanske gravträd utöver en längre framtidshorisont kan skapa en mätbar förändring i miljöengagemanget på nationell nivå.

5.3 Metoddiskussion

Litteraturstudien som genomförts i detta arbete strävar till att undersöka möjligheten att påverka människors attityd, syn och miljöengagemang gentemot växtlighet i syfte att öka bevarande av växtlighet. Detta har gjorts genom att undersöka om antropomorfism av naturen kan skapa en förändrad syn på och attityd till växtlighet med utgångspunkten i att människor uppvisar växtblindhet. Genom metoden har således människors koppling till naturen generaliserats till växtblindhet, vilket inte representerar en allmängiltig relationen mellan människor och natur över en hel befolkning. En annan utgångspunkt gällande människors förhållande till naturen hade sannolikt förändrat resultatet i detta arbete trots att samma frågeställning undersökts.

Kritiken mot antropomorfism har diskuterats i ovanstående del och är en punkt som är viktig att ta i beaktande även i metoddiskussionen. Att studera antropomorfism av naturen och träd i detta arbete visade sig vara ett relativt snävt forskningsfält och källor som berör arbetets kärna är få. Följaktligen har framför allt miljöpsykologforskaren Tam K.P. (2013–2019) inom antropomorfism av naturen och Clayden & Dixon (2007) studie av träd vid naturliga begravningsplatser fått ta stort utrymme i undersökningen. För att lyfta in ett större spektrum av källor och synvinklar hade arbetet alternativt kunnat undersökt de bakomliggande faktorerna till att människor antropomorferar (exempelvis; är det en nedärvd mänsklig egenskap? Något vi lär oss i barndomen? etcetera) vilket eventuellt skulle ge en djupare förståelse för antropomorfism av naturen och dess potentiella effekter hos gravträd men sannolikt positionerat arbetet längre bort från ämnen som delas med landskapsarkitektur. Vidare hade ett platsbesök vid en naturlig begravningsplats alternativt vid Biosurn vie de Boise kunnat resultera i en minskad plats som de nämnda huvudkällorna tar i denna litteraturstudie genom att komplettera befintlig litteraturstudie med egna upplevelser och undersökningar.

Andra mer konventionella och vetenskapligt etablerade sätt att förändra människors syn på och attityd till växtlighet och ett ökat miljöengagemang, så som exempelvis direkta upplevelser med naturen genom undervisning och odling hade kunnat undersökas i förhållande till träd i stället för antropomorfism. Detta hade sannolikt bidragit till en högre trovärdighet i arbetets resultat ur ett vetenskapligt

perspektiv men troligen inte lett fram till ett resonemang kring gravträd.

På ett övergripande plan har valet av frågeställningar och metod resulterat i en fragmentiserad slutledning där resultatet som presenteras på nästkommande sida är baserade på en rad hypoteser och isolerade slutsatser inom de studerade ämnesområdena. Fragmenteringen har resulterat i en möjlighet att resonera kring frågeställningarna på ett integrerat sätt men har lett till slutsatser som inte enbart är vacklande i sin karaktär men även uppdelad i flera del svar, vilket leder till att resultatet i sin helhet är av högst osäker karaktär. Att arbetet har lett fram till en fragmenterad slutledning kan delvis förklaras av att arbete berör ämnen och synergier som inte har återfunnits i tidigare material.

Med detta i åtanke kan däremot styrkan i undersökningen ses i den grundläggande kunskapsöversikten som ges i växtblindhet och förståelse för antropomorfism av växtlighet. Växtblindhet och antropomorfism av naturen är två ämnesområden som inte lyfts under min studietid på landskapsarkitekturutbildningen, men som genom arbetet visat sig ha betydelse för relationen mellan natur och människa. Genom att möjliggöra att landskapsarkitekter kan ta del av olika tolkningar av och relationer till naturen samtidigt (inklusive antropomorfism och växtblindhet) kanske nya sätt och idéer inom landskapsarkitektur kan skapas för att hantera problem relaterade till naturen på bästa sätt.

5.2 Slutsatser

Det kan försiktigt antydast att gravplatsen utgör en god plats för förändrad syn på och attityd kring växtlighet utifrån att människor uppvisar växtblindhet.

Gravträd kan bemöta rådande trender inom gravskick utifrån önskningar om anonymitet i varierande grad, identitet samt beständighet.

Gravträd möter den syn och de önskemål som ställs på kyrkogårdar idag, i den utsträckning träd kan och i större grad i relation till traditionella gravmonument.; multifunktionellt användande av kyrkogårdar samt gröna parkvärden.

Gravträd är sannolikt ett starkt antropomorft objekt, premierat andra typer av vegetation och träd på grund av dess placering, kontext och de anhörigas motiv vilket leder till trädets tillskrivna värde.

Gravträd kan sannolikt framkalla antropomorfism och sinnestilldelning hos en anhörig vilket genom de bakomliggande motiven och de förmedlande känslorna empati, anknytning och sorg kan leda till ett ökat miljöengagemang.

Antropomorfism av gravträd är sannerligen inte tillräckligt för att öka bevarandet av växtlighet. Men det går inte att bortse ifrån att antropomorfism kan ha en inverkan på människors syn på och attityd till naturen vilken kan leda till ett ökat miljöengagemang.

Genom att möjliggöra för landskapsarkitekter att ta del av olika tolkningar av och relationer till träd samtidigt (inklusive antropomorfism och växtblindhet) kanske nya angreppssätt och idéer inom landskapsarkitekturen kan skapas för att hantera problematik inom miljöengagemang och önskningar relaterade till kyrkogårdar på ett bra sätt.

5.2.2 Vidare studier

Vidare studier skulle kunna överväga undersökning av potentiell antropomorfism av andra typer av minnesträd så som födelseträd och äktenskapsträd. På det sättet hade en fördjupad förståelse skapats i hur man kan använda träd på ett meningsfullt sätt i gestaltning för en förändrad syn på och attityd mot träd samt ett ökat miljöengagemang på flera olika platser.

Vidare undersökning kring gravträdets potential och eventuell problematik som gravskick samt hur gravträd gestaltningsmässigt kan integreras på kyrkogården är av intresse för att möta rådande trender.

6. Referenslista

- Agapkina, T. A. (2017) Tree Symbolism in Slavic Folk Culture: Apple tree. *Studie Litterarum*. 2(1). ss.283-305. DOI: 10.22455/2500-4247-2017-2-1-284-305
- Amprazis, A., Papadopoulou, P. & Malandrakis, G. (2021). Plant blindness and children's recognition of plants as living things: a research in the primary schools context. *Journal of Biological Education*. 55(2), ss. 139-154. DOI: 10.1080/00219266.2019.1667406
- Apostol, L., Rebega, O.L., Miclea, M., (2013). Psychological and socio-demographic predictors of attitudes toward animals. *Procedia-Social and Behavioral Science*. 78(2), ss. 521–525. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.04.343>
- Artdatabanken SLU (2020). *Rödlistade arter i Sverige 2020*. [https://www.artdatabanken.se/globalassets/ew/subw/artd/2.varverksamhet/publikationer/31.-rodlista-2020/rodlista-2020 \[2021-10-28\]](https://www.artdatabanken.se/globalassets/ew/subw/artd/2.varverksamhet/publikationer/31.-rodlista-2020/rodlista-2020%20[2021-10-28])
- Baird, JH., Lazarowitz, R. & Allman, V. (1984). Science choices and preferences of middle and secondary school students in Utah. *Journal of Research in Science Teaching*. 21(1), ss. 47–54. <https://doi.org/10.1002/tea.3660210106>
- Balas, B. & Momsen, JL. (2014). Attention “blinks” differently for plants and animals. *CBE Life Science Education*. 13(3), ss. 437–443. <https://doi.org/10.1187/cbe.14-05-0080>
- Balding, M. & Williams, K.J. (2016) Plant blindness and the implications for plant conservation. *Conservation Biology*. 30(6), ss. 1192-1199. <https://doi.org/10.1111/cobi.12738>
- Balonier, A-K., Parson, E., Patterson, A. (2019) The unnaturalness of natural burials: Dispossessing the dispossessed. *Mortality*. 24(2). ss.212-230. DOI: 10.1080/13576275.2019.1585786
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G.V. & Pastorelli, C. (1996) Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), ss 364–374. <https://www.uky.edu/~eushe2/Bandura/Bandura1996JPSPy.pdf>
- Baumeister, RF., Stillwell, AM. & Heatherton, TF. (1994). Guilt: an interpersonal approach. *Psychological Bulletin*. 115(2), ss. 243-67. doi: 10.1037/0033-2909.115.2.243.
- Bebbington, A. (2005). The ability of A-level students to name plants. *Journal of Biological Education*. 39(2), ss. 63-67. DOI: 10.1080/00219266.2005.9655963
- Bengtsson, R. (1992). Solitärträden på kyrkogården. I: Bucht, E. (red.). *Kyrkogårdens gröna kulturarv*. (Stad & Land, nr 103). Alnarp: Movium. ss. 119-121
- Bengtson, M. (2008). *Trädkyrkogården-framtidens gröna begravningsplats*. Examensarbete 2008:32. Sveriges Lantbruksuniversitet. Institutionen för landskapsplanering/ landskapsingenjörsprogrammet. https://stud.epsilon.slu.se/12657/1/bengtson_m_171023.pdf
- Berenguer, J. (2007). The effect of empathy in proenvironmental attitudes and behaviors. *Environment and Behavior*. 39(2), 269–283. <https://doi.org/10.1177/0013916506292937>
- Berlin, B. (1972). Speculations on the growth of ethnobotanical nomenclature. *Language in Society*. 181), ss. 51-86. <https://www.jstor.org/stable/4166669>
- Bios Urn (2021). *The Bios story*. <https://urnabios.com/about/> [2012-09-21]

- Bradley, J., M. Holmes, D. Norman, A. Isaac, J. Miller and I. Ninganga (2006) *Yumbulyumbulmantha ki-Awarawu: All Kinds of Things from Country: Yanyuwa Ethnobiological Classification*. Aboriginal and Torres Strait Islander Studies Unit Research Report Series 6. Brisbane: Aboriginal and Torres Strait Islander Studies Unit, University of Queensland.
- Brigham, D. (2002) Living memorials. *Landscape Architecture*. 14(2), ss. 237 – 238.
- Capsula Mundi (u.å) *What is Capsula Mundi*. <https://www.capsulamundi.it/en/project/> [2012-09-10]
- Chan, A.A.YH. (2012). Anthropomorphism as a conservation tool. *Biodiversity Conservation*. 21(7), ss. 1889–1892. <https://doi.org/10.1007/s10531-012-0274-6>
- Chawla, L. (2009). Growing up green: Becoming an agent of care for the natural world. *The Journal of Developmental Processes*. 4(1), ss. 6-23. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.519.8387&rep=rep1&type=pdf>
- Cires, E., De Smet, Y., Cuesta, C., Goetghebeur, P., Sharrock, S. Gibbs, D., Oldfield, S., Kramer, A. & Samain, M. (2013). Gap analyses to support ex situ conservation of genetic diversity in Magnolia, a flagship group. *Biodiversity and Conservation* 22(3), ss. 567–590. <https://doi.org/10.1007/s10531-013-0450-3>
- Clayden, A. & Dixon, K. (2007). Woodland burial: Memorial arboretum versus natural native woodland?, *Mortality*. 12(3), ss. 240-260, DOI: 10.1080/13576270701430700
- Clayden, A. et al. (2014) *Natural Burial: Landscape, Practice and Experience*, Taylor & Francis Group. ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/slub-ebooks/detail.action?docID=1744156>.
- Clayden, A., Hockey, J., Green, T. & Powell, M. (2009). Living with the dead. *Journal of Landscape Architecture*. 4(2), ss. 48-55. DOI: 10.1080/18626033.2009.9723421
- Cloke, P. & Pawson, E. (2008). Memorial Trees and Treescape Memories. *Research Article*. 26(1), ss. 107-122. <https://doi.org/10.1068/d79j>
- Coder, K. (1996) *Cultural aspects of trees: Traditions and myths*. University of Georgia. Tree Biology & Health Care. <https://www.warnell.uga.edu/sites/default/files/publications/WSFNR-17-15%20Coder.pdf>
- Constant, C. (1994) *The woodland cemetery*. Byggförlaget: Stockholm
- Cordain, L., Miller, JB., Eaton, SB., Mann, N., Holt, SH. & Speth, JD. (2000). Plant-animal subsistence ratios and macronutrient energy estimations in worldwide hunter-gatherer diets. *Am J Clin Nutr*. 71(3), ss. 682-92. doi: 10.1093/ajcn/71.3.682.
- Cvrčková, F., Lipavská, H. & Žárský, V. (2009). Plant intelligence. *Plant Signaling & Behavior*. 4(5), ss. 394-399. DOI: 10.4161/psb.4.5.8276
- Davies, D. & Rumble, H. (2012) *Natural burial: traditional-secular spiritualities and funeral innovation*. New York : Continuum.
- Davies, D (2002). *Death, Ritual and Belief: The Rhetoric of Funerary Rites*. Second edition. London. New York: Continuum.
- Davies, D. J. (2005). *A brief history of death*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd. DOI:10.1002/9780470776193
- Davis, J. L., Green, J. D., & Reed, A. (2009). Interdependence with the environment: Commitment, interconnectedness, and environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 29(2), ss. 173–180. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2008.11.001>

- Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*. 44(1), ss. 113-126. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.44.1.113>
- Deloria Jr., V. (2003). *God is red: A native view of religion*. 30th anniversary edition .ss 182-183. Golden, CO: FulcrumPublishing.
- Descola, P.(2009). Human natures. *Social Anthropology*. 17(2), ss. 145–157. doi:10.1111/j.1469-8676.2009.00063.x
- Dluzozima, A. & Kosiacka-Beck, E. (2020). How to Enhance the Environmental Values of Contemporary Cemeteries in an Urban Context. *Sustainability* (Basel, Switzerland), 12 (6), ss. 2374. <https://doi.org/10.3390/su12062374>
- Dougherty, J W D. (1979). Learning names for plants and plants for names. *Anthropological Linguistics*. 21(6), ss. 298-315. <https://www.jstor.org/stable/30027732>
- Eisenberg, N., & Miller, P. A. (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*. 101(1), ss. 91-119. DOI:10.1037/0033-2909.101.1.91
- Ellsworth, P.C. & Smith, C.A. (1988) From appraisal to emotion: Differences among unpleasant feelings. *Motivation and Emotion*. 12(3), 271–302.<https://repository.law.umich.edu/articles/1669>
- Epley, N., Akalis, S., Waytz, A., & Cacioppo, J. T. (2008). Creating social connection throughinferential reproduction: Loneliness and perceived agency in gadgets, gods, and greyhounds.*Psychological Science*. 19(2), ss. 114–120. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1111/j.1467-9280.2008.02056.x>
- Epley, N., Waytz, A., & Cacioppo, J. T. (2007). On seeing human: A three-factor theory of anthropomorphism. *Psychological Review*. 114(4), ss. 864–886. DOI: 10.1037/0033-295X.114.4.864
- Erizanu, P. (2018) *The biodegradable burial pod that turn your body into a tree*. CNN. <https://edition.cnn.com/2017/05/03/world/eco-solutions-capsula-mundi/index.html> [2021-09-18]
- Evensen, K.H., Nordh, H., & Skår, M., (2017). Everyday use of urban cemeteries: a Norwegian case study. *Landscape Urban Planning*. 159, ss. 76–84. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2016.09.019>.
- Ferguson, M.A., Branscombe, N.R. & Reynolds, K.J.(2011) The effect of intergroup comparison on willingness to perform sustainable behavior. *Journal of Enviromental Psychology*, 31(4),ss. 275–281. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2011.04.001>
- Fischer, A., Langers, F., Bednar-Friedl, B., Geamana, N. & Skogen, K. (2011). Mental representations of animal and plant species in their social contexts: Results from a survey across Europe. *Journal of Environmental Psychology*. 31, ss. 118–128. https://www.academia.edu/10279453/Mental_representations_of_animal_and_plant_species_in_their_social_contexts_Res ults_from_a_survey_across_Europe
- Francis, D., Kellaher, L. & Neophytou, G. (2005). *The Secret Cemetery*. Engelsk upplaga, London: Berg publisher.
- Gatt, S., Tunnicliffe, S.D., Borg, K.& Lautier, K. (2007). Young Maltese children's ideas about plants. *Journal of Biological Education*. 41(3), ss. 117-12.<https://doi.org/10.1080/00219266.2007.9656080>
- Gebhard, U., Nevers, P., & Billmann-Mahecha, E. (2003). Moralizing trees: Anthropomorphism and identity in children's relationship to nature. In S. Clayton & S. Opatow (Eds.), *Identity and the natural environment*. ss 91–111. Cambridge, MA: MIT Press.
- Gore, A. – Nobel Lecture.(2007) NobelPrize.org. Nobel Prize Outreach AB <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2007/gore/lecture/> [2021-11-25]

- Gosling, E. & Williams, K.J.H. (2010). Connectedness to nature, place attachment and conservation behaviour: testing connectedness theory among farmers. *Journal of Environmental Psychology*. 30(3), ss. 298–304. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.01.005>
- Gough, P. (1996). Conifers and commemoration: the politics and protocol of planting. *Landscape Research*. 21(1), ss. 73 – 87. DOI:10.1080/01426399608706476
- Gough, P. (2000). From heroes' graves to parks of peace: landscapes of remembrance, protest and peace. *Landscape Research*. 25(2), ss. 213 – 228. DOI:10.1080/713684669
- Grabalov, P. (2018). Public life among the dead: Jogging in Malmö cemeteries. *Urban Forestry & Urban Greening* 33, ss. 75–79. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2018.01.027>
- Gray, H. M., Gray, K., & Wegner, D. M. (2007). Dimensions of mind perception. *Science*. 315, s. 619. DOI: 10.1126/science.1134475
- Gunnarsson, A. (1988). *Träden och människan*. Stockholm: Raben & Sjögren.
- Guthrie, S. (1993). *Faces in the clouds*. Oxford: Oxford University Press.
- Gustavsson, A. (2014) *Grave memorials as cultural heritage in western Sweden with focus on the 1800s*. Novus förlag: Oslo.
- Hall M. (2011). *Plants as persons: a philosophical botany*. State University of New York Press: Albany.
- Hallam, E., & Hockey, J. (2001). *Death, memory and material culture*. Oxford: Berg.
- Havens, K., Kramer, A. T., & Guerrant Jr., E. O. (2014). Getting Plant Conservation Right (or Not): The Case of the United States. *International Journal Of Plant Sciences*, 175(1), 3-10. doi:10.1086/674103
- Higgins, M.J., Bipin, S., & Cassaday, H.J., (2020). Man's best friends: attitudes towards the use of different kinds of animal depend on belief in different species' mental capacities and purpose of use. *Royal Society Open Science*. 7(2), ss.191162. <http://dx.doi.org/10.1098/rsos.191162>
- Hinds, J & Sparks, P. (2008) Engaging with the natural environment: The role of affective connection and identity. *Journal of Environmental Psychology*. 28(2). Ss. 109-120. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2007.11.001>.
- Hockey, J., Kellaher, L., & Prendergast, D. (2005). In the shadow of the traditional grave. *Mortality*. 10(4), ss. 237 – 250. <https://doi.org/10.1080/13576270500321647>
- Hockerfelt, T. (1994). Träden och dess mytologi i den svenska folktron. I: Essäer i skogshistoria - skrivna av eleverna på kursen "Skogens och skogsbrukets historia" Institutionen för skoglig vegetationsekologi, Institutionen för skogsskötsel. ss. 89-94. https://pub.epsilon.slu.se/4193/1/Hockerfelt_T_1994.pdf
- Hoekstra, B. (2000). "Plant Blindness - the Ultimate Challenge to Botanists." *The American Biology Teacher*. 62(2), ss. 82–83. doi:10.1662/0002-7685(2000)062[0082:PBTUCT]2.0.CO;2.
- Horowitz A. C. & Bekoff M. (2007). Naturalizing anthropomorphism: Behavioral prompts to our humanizing of animals. *Anthrozoös*, 20(1), ss.23-35. <https://doi.org/10.2752/089279307780216650>

- IBES (2019): *Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. S. Díaz, J. Settele, E. S. Brondízio, H. T. Ngo, M. Guèze, J. Agard, A. Arneth, P. Balvanera, K. A. Brauman, S. H. M. Butchart, K. M. A. Chan, L. A. Garibaldi, K. Ichii, J. Liu, S. M. Subramanian, G. F. Midgley, P. Miloslavich, Z. Molnár, D. Obura, A. Pfaff, S. Polasky, A. Purvis, J. Razzaque, B. Reyers, R. Roy Chowdhury, Y. J. Shin, I. J. Visseren-Hamakers, K. J. Willis, and C. N. Zayas (eds.). IPBES secretariat, Bonn, Germany. 56 pages. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3553579>
- IUCN 2021. *The IUCN Red List of Threatened Species*. Version 2021-2. <https://www.iucnredlist.org>. [11-11-21].
- Jordan, M. (2001) *The green mantle: An investigation into our lost knowledge of plants*. Cassel: England
- Jose, SB., Wu, C-H. & Kamoun, S. (2019). Overcoming plant blindness in science, education, and society. *Plants, people, planet*. 1(3), ss. 169-172. <https://doi.org/10.1002/ppp3.51>
- Kaiser, F.G. & Shimoda, T.A.(1999). Responsibility as a predictor of ecological behaviour. *Journal of Environmental Psychology*. 19(3), ss. 243–253. <https://doi.org/10.1006/jevvp.1998.9123>
- Kennedy, JS. (1992). *The new anthropomorphism*. Cambridge University Press: England. https://assets.cambridge.org/9780521410649/frontmatter/9780521410649_frontmatter.pdf
- Kramer, T. A & Havens, K. (2015). Report in Brief: Assessing Botanical Capacity to Address Grand Challenges in the United States. *Natural Areas Journal*. 35(1), ss. 83-89. <https://www.jstor.org/stable/90008726>
- Krosnick, S.E. & Baker, J.C. (2018) The Pet Plant Project: Treating Plant Blindness by Making Plants Personal. *The American Biology Teacher*. 80 (5), ss. 339–345. <https://doi.org/10.1525/abt.2018.80.5.339>
- Knight AJ. (2007). “Bats, snakes and spiders, Oh my!” How aesthetic and negativistic attitudes, and other concepts predict support for species protection. *Journal of Environmental Psychology*, 28(1), ss. 94–103. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2007.10.001>
- Laksmidewi, D & Soelasih, Y. (2019) Anthropomorphic green advertising: How to enhance consumers’ environmental concern. *DLSU Business and Economics Review*. 29(1), ss. 72 – 84. <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85070314542&origin=inward&txGid=59c78a32c14f9e2b80c80f7c6f311a2c>
- Laycock, HF., Moran, D., Smart, JCR., Raffaelli, DG. & White PCL. (2011). Evaluating the effectiveness and efficiency of biodiversity conservation spending. *Ecological Economics*, 70(10), ss. 1789–1796. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2011.05.002>
- Literaryterm (u.å). *Antropomorfism*. <https://literaryterms.net/anthropomorphism/> [2012-11-01]
- Liu, T., Geng, L., Ye, L., & Zhou, K. (2019). “Mother Nature” enhances connectedness to nature and pro-environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 61, 37–45. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2018.12.003>
- Lundquist, K. (1992). Från beteshage till trädgård - kyrkogårdens historia. i E. Bucht (Red.), *Kyrkogårdens gröna kulturarv*. ss. 12-34. Alnarp: Movium.
- Länssyrelsen (2021). *Spida ut aska*. <https://www.lansstyrelsen.se/halland/bo-och-leva/livshandelser/begravningar/sprida-ut-aska.html> [2012-12-09]

- Macnaghten, P., & Urry, J. (2000a) Introduction. *Body and Society*. 6(3-4), ss. 1-11.
<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1357034X00006003001>
- Macnaghten, P., & Urry, J. (2000b). Bodies in the woods. *Body and Society*. 6(3-4), ss. 166-182.
<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1357034X00006003009->
- Maguire, P. Kannis-Dymand, L. Mulgrew, K.L. Schaffer, V. & Peake, S. (2020) Empathy and experience: understanding tourists' swim with whale encounters, *Human Dimensions of Wildlife*. 25(2). ss105-120, DOI: 10.1080/10871209.2019.1695024
- Mancuso, S. & Viola, A. (2018). *Intelligenta växter*. Svensk upplaga. Stockholm: Bazar
- Martin-Lopez, B., Gonzalez, JA. & Montes, C. (2011). The pitfall-trap of species conservation priority setting. *Biodiversity and Conservation*. 20(3), ss. 663– 682.
<https://doi.org/10.1007/s10531-010-9973-z>
- Martin-Lopez, B., Montes, C., Ramirez, L. & Benayas, J. (2009). What drives policy decision-making related to species conservation? *Biological Conservation* 142(7), ss.1370–1380.
<https://doi.org/10.1016/j.biocon.2009.01.030>
- Mathews, F. (1994). *Cultural Relativism and Environmental Ethics*. Originally published in IUCN Ethics Working Group No. 5. Online at www.freya-mathews.com.
<https://www.freymathews.net/full-text-articles/2-content/16-cultural-relativism-and-environmental-ethics> [2012-12-10]
- Memorial Museum. (u.å.) *The Survivor Tree*.
<https://memorialmuseum.com/experience/the-survivor-tree/> [2012-12-14]
- Metrick, A. & Weitzman, ML. (1996). Patterns of behavior in endangered species preservation. *Land Economics*. 72(1)ss. 1–16.
https://scholar.harvard.edu/files/weitzman/files/patterns_of_behavior.pdf
- Morewedge C. K., Preston J., & Wegner D. M. (2007). Timescale bias in the attribution of mind. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(1), ss. 1-11.
<http://careymorewedge.com/papers/timescalebias.pdf>
- Myers, O. E., Saunders, C. D., & Garrett, E. (2004). What do children think animals need? Developmental trends. *Environmental Education Research*, 10(4). Ss. 545–562.
<https://doi.org/10.1080/1350462042000291056>
- Nationalencyklopedin(u.å.)*Antropomorfism*.<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/antropomorfism> [2012-12-11]
- National Geographic & Globescan (2014). *Greendex 2014: consumer choice and the environment- a worldwide tracking survey*. (5). Boston: Greendex.
https://3ng5l43rkkzc34ep72kj9as1-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2017/07/National_Geographic_GlobeScan_Greendex_2014_New_Metrics_Presentation_26Sept2014.pdf
- New, J., Cosmides, L. & Tooby, J. (2007). Category-specific attention for *animal reflects ancestral priorities, not expertise*. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 104(42), ss.16598–16603.
DOI:10.1073/pnas.0703913104
- Nordh, H., Evensen, K.H., & Skår, M. (2017). A peaceful place in the city—A qualitative study of restorative components of the cemetery. *Landscape and Urban Planning*.167, ss. 108-117.<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.06.004>
- Petersson, A., & Wingren, C. (2011). Designing a memorial place: Continuing care, passage landscapes and future memories. *Mortality*. 16(1), ss. 54-69,
DOI: 10.1080/13576275.2011.536369

- Petersson, A (2010) The Altar of the dead: A temporal space for memory and meaning in the contemporary urban landscape. I Bergmann, S. Scott, P M. Jansdotter Samuelsson, M. & Bedford-Strohm, H. (edited by), *Nature, space and the sacred: transdisciplinary perspectives*.
- Quinton, J.M., Duiker, P.N., Gallant, K.A., Steenberg, J.W.N. & Charles, J.D., (2019) To tree or not to tree: User and management perspectives of cemetery trees. *Urban Forestry & Urban Greening*. 43, ss. 126385. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2019.126385>.
- Rae, R.A., (2021). Cemeteries as public urban green space: Management, funding and form. *Urban forestry & Urban greening*. 61, ss. 127078. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2021.127078>
- Rees, J.H., Klug, S. & Bamberg, S. (2015). Guilty conscience: Motivating pro-environmental behavior by inducing negative moral emotions. *Climatic Change*. 130, 439–452. <https://doi.org/10.1007/s10584-014-1278-x>
- Richards, D.D. & Siegler, R.S. (1986). Children's understanding of the attributes of life. *Journal of Experimental Child Psychology*. 42(1), ss.1- 22. [https://doi.org/10.1016/0022-0965\(86\)90013-5](https://doi.org/10.1016/0022-0965(86)90013-5)
- Root-Bernstein, M., Douglas, L., Smith, A. & Verissimo, D. (2013). Anthropomorphized species as tools for conservation: utility beyond prosocial, intelligent and suffering species. *Biodivers Conserv*. 22 (8), ss. 1577–1589. DOI 10.1007/s10531-013-0494-4
- Schultz, P. W. (2000). Empathizing with nature: the effects of perspective taking on concern for environmental issues. *Journal of Social Issues*. 56(3), ss. 391–406. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00174>
- Schultz, P. W. (2001). Assessing the structure of environmental concern: Concern for self, other people, and the biosphere. *Journal of Environmental Psychology*, 21(4), ss. 327-339. <https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0227>
- Schussler, E. E., & Olzak, L. (2008). It's not easy being green: Student recall of plant and animal images. *Journal of Biological Education*. 42(3), ss. 112-119. DOI: 10.1080/00219266.2008.9656123
- Serpell, J.A. (2003). Anthropomorphism and anthropomorphic selection beyond the cute response. *Society and animals*. 11(1), ss. 83-100. <https://doi.org/10.1163/156853003321618864>
- Skår, M., Nordh, H. & Swensen, G. (2018). Green urban cemeteries: more than just parks. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 11 (3), ss. 362–382. <https://doi.org/10.1080/17549175.2018.1470104>
- Sobel, D. (1996). Beyond ecophobia: Reclaiming the heart in nature education. *Science activities*. 36(3), ss.45.
- Struik, P.C., Yin, X., & Meinke, H.(2008). Plant neurobiology and green plant intelligence: science, metaphors and nonsense. *Journal of the science of food and agriculture*. 88 (3). ss.363-370. DOI: 10.1002/jsfa.3131
- Svenska kyrkan (2021a). *Att ansvara för en grav*. <https://www.svenskakyrkan.se/begravning/om-gravratt>. [2012-12-01]
- Svenska kyrkan (2021b). *Svenska kyrkan i siffror*. <https://www.svenskakyrkan.se/statistik> [2021-12-08]
- Svenska Yle (2019). *Få din aska utspridd i en skogsdunge eller få en grav utan gravsten - Rödsands begravningsplats erbjuder flera alternativ till jordbegravning i kista*. <https://svenska.yle.fi/artikel/2019/09/03/fa-din-aska-utspridd-i-en-skogsdunge-eller-fa-en-grav-utan-gravsten-rodsands> [2012-11-15]

- Tam, K.P., (2013). Dispositional empathy with nature. *Journal of Environmental Psychology*. 35, ss. 92–104.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2013.05.004>
- Tam, K.P., (2014). Anthropomorphism of nature and efficacy in coping with the environmental crisis. *Social Cognition*. 32 (3), ss. 276–296. <https://doi.org/10.1521/>
- Tam, K.P., (2015a). Are anthropomorphic persuasive appeals effective? The role of the recipient's motivations. *Br. J. Soc. Psychol.* 54 (1), ss. 187–200.
DOI: 10.1111/bjso.12076
- Tam, K.P., (2015b). Mind attribution to nature and pro-environmental behavior. *Ecopsychology*. 7(2), ss. 87–95.<https://doi.org/10.1089/eco.2014.0054>
- Tam, K.P., (2019). Anthropomorphism of nature, environmental guilt, and pro-environmental behavior. *Sustainability*. 11(19), ss. 5430.
<https://doi.org/10.3390/su11195430>
- Tam, K.P., Lee, S.L. & Chao, M.M., (2013). Saving Mr. Nature: anthropomorphism enhances connectedness to and protectiveness toward nature. *Journal of Experimental Social Psychology*. 49(3), ss. 514–521.
<https://doi.org/10.1016/j.jesp.2013.02.001>
- The Inglehart-Welzel World Cultural Map - *World Values Survey 7* (2020) [Provisional version].
Source: <http://www.worldvaluessurvey.org/> [2012-12-08]
- Trewavas, A. (2016). Plant Intelligence. *BioScience*. 66 (7) ss. 542-551.
<https://www.jstor.org/stable/10.2307/90007626>
- Trewavas, A. (2003) Aspects of Plant Intelligence. *Annals of Botany*. 92(1). ss 1–20, <https://doi.org/10.1093/aob/mcg101>
- United Nations (u.å.) *International Mother Earth Day*.
<https://www.un.org/en/observances/earth-day> [2021-11-18]
- Uno, G.E. (1994) The State of Precollege Botanical Education. *The American Biology Teacher*. 56(5), ss. 263-267.
<https://doi.org/10.2307/4449818>
- Van den Born, R. J. G., Lenders, R. H. J., de Groot, W. T., & Huijsman, E. (2001). The new biophilia: An exploration of visions of nature in Western countries. *Environmental Conservation*, 28(1).ss. 65–75.
<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridgecore/content/view/A5F67B76CDE7FD25153DD0862519D290/S0376892901000066a.pdf/the-new-biophilia-an-exploration-of-visions-of-nature-in-western-countries.pdf>
- Wall, B. (2000) *Gravskick i förändring : tradition och visioner*. Stockholm: Svenska kyrkan församlingsförband.
- Wandersee, J. H. & Schussler, E. E. (1999). Preventing Plant Blindness. *The American Biology Teacher*. 61(2), ss.82,84,86.
<https://doi.org/10.2307/4450624>
- Wandersee, J. H. & Schussler, E. E. (2001). Toward a theory of plant blindness. *Plant Science Bulletin*, 47(1),ss. 2–8.
https://cms.botany.org/userdata/IssueArchive/issues/originalfile/PSB_2001_47_1.pdf
- Wandersee, JH. (1986). Plants or animals—which do junior high school students prefer to study? *Journal of research in science teaching*. 23(5), ss. 415-426.
<https://doi.org/10.1002/tea.3660230504>
- Wang, X., Ming, M. & Zhang, Y. (2020) Are “people” or “animals” more attractive? Anthropomorphic images in green-product advertising. *Journal of cleaner production*. 276(1).<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.122719>
- Waytz, A., Epley, N., & Cacioppo, J. T. (2010). Social cognition unbound: Psychological insights into anthropomorphism and dehumanization. *Psychological Science*. 19(1), ss. 58–62.
<https://doi.org/10.1177/0956797610359302>

- Westerdal, M. (1996) *Den svenska skogskyrkogården: en bild från norr till söder*. Sveriges lantbruksuniversitet: Alnarp. Serie: *Stad & land* (Alnarp. 1982)
- Wigren, C. (2013). Place-making strategies in multicultural Swedish cemeteries: the cases of 'Östra kyrkogården' in Malmö and Järva common. *Mortality*. 18 (2), ss. 151-172, DOI: 10.1080/13576275.2013.791265
- Williams, K.J.H. & Cary, J. (2002). Landscape preferences, ecological quality, and biodiversity protection. *Environment and Behavior* 34(2), ss. 257– 274. ISSN 00139165
- Williams, M.O., Whitmarsh, L. & Chríst, D.M.G. (2021). The association between anthropomorphism of nature and pro-environmental variables: *A systematic review, Biological Conservation*. 255, 109022. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2021.109022>.
- Wistrand, K. (2017) *Ginkgo Biloba- Hoppet och fredens träd*. <https://humanismkunskap.org/2017/12/30/ginkgo-biloba-hoppets-och-fredens-trad/> [2012-11-15]
- Wohlleben, P. (2016). *Trädens hemliga liv*. Svensk upplaga. Stockholm: Nordstedts
- Woodthorpe, K., (2011). Sustaining the contemporary cemetery: implementing policy alongside conflicting perspectives and purpose. *Mortality*. 16(3), ss. 259– 3276. <https://doi.org/10.1080/13576275.2011.586125>
- Worpole, K. (2003) Where the dead live. *Prospect Magazine*, 85. <https://www.prospectmagazine.co.uk/magazine/wherethedeadlive> [2021-10-07]
- Wynne, C. D. L. (2007). What are animals? Why anthropomorphism is still not a scientific approach to behavior. *Comparative Cognition & Behavior Reviews*, 2(1), ss. 125–135. <https://courses.washington.edu/anmind/Wynne-anthropomorphism-CCBR2007.pdf>
- Zeelenberg, M. & Breugelmans, S.M. (2008). The role of interpersonal harm in distinguishing regret from guilt. *Emotion*, 8(5), ss. 589–596. DOI: 10.1037/a0012894
- Zakia, R. D. (1997). *Perception and imaging*. Boston: MA Focal Press.
- Yarwood, R., Sidaway, J.D., Kelly, C. & Stillwell, S. (2015). Sustainable deathstyles? *The geography of green burials in Britain. The Geographical journal*, 181 (2), ss. 172-184. DOI: 10.1111/geoj.12087
- Yorek, M., Sahin, M. & Aydin, H. (2009). Are animals 'more alive' than plants? Animistic-anthropocentric construction of life concept. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education* 5(4), ss. 369–378. <https://www.ejmste.com/download/are-animals-more-alive-than-plants-animistic-anthropocentric-construction-of-life-concept-4168.pdf>
- 9/11 Memorial & Museum. *The Survivor Tree*. <https://www.911memorial.org/visit/memorial/survivor-tree> [2021-12-14]